

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

6-12 august 1997

(Anul XXX)

31

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

MIRCEA ELIADE inedit

(pag. 12-13)

Vara nemulțumirii noastre

(pag. 3)

Polemici

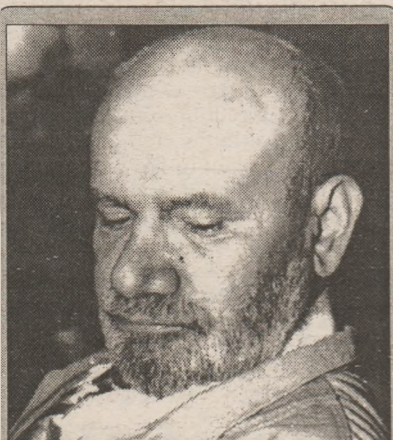
Avatarurile exactității

(pag. 14-15)

Cînd cade cortina

(pag. 16)

Dan Laurențiu - 60

(pag. 10)

Scriitorul preferat al lui Bill Clinton

(pag. 22)

Emil Hurezeanu și personajele sale

(pag. 4)

Marin Preda, ieri și azi

AUTORUL *Întîlnirii din pămînturi*, al *Moromeților* și al *Delirului* ar fi împlinit zilele acestea (5 august) șaptezeci și cinci de ani. Fără îndoială, critica ar fi făcut un bilanț: cu atît mai probabil cu cît, după revoluția pe care Marin Preda n-a apucat-o, s-au exprimat, cu privire la opera lui, opinii contradictorii. O caracteristică a polemicelor recente este dată de faptul că valoarea literară a romanelor, nuvelor și publicisticii lui Preda a constituit rareori temă de dezbateră. Este adevărat și că estetișul nu mai reține ca altădată pe critici. Nici alți scriitori n-au fost "recuperați" estetic după 1989. Preocuparea centrală pare să fie de ordin moral-social. Întrebările vizează îndeosebi colaboraționismul, unde a existat sau a fost presupus, ori prețul plătit pentru publicarea unor cărți "curajoase" în regimul trecut.

În cazul lui Preda această orientare a atenției critice are o motivație specială, nu însă neapărat conștientizată de susținătorii și de detractorii săi actuali. În timpul vieții, Preda a fost considerat deseori un important reper moral. Ultimele sale cărți (fie un roman precum *Cel mai iubit dintre pămînteni*, fie culegerile de articole, confesiuni și interviuri) au fost examinate mai ales pe această latură. Nu sînt sigur că faptul se explica exclusiv prin prezumția de valoare, care-i scutea pe comentatori de aprecieri estetice. Era și asta, dar mai era natura problematicei, aducerea de către Preda în discuție, de cîte ori se ivea ocazia, a unor subiecte, personaje ori epoci istorice rămase "neelucidate" de opinia oficială, care comportau controversate ideologice și politice. Simplul fapt că autorul *Delirului* făcea din mareșalul Antonescu personaj de roman reprezenta, la mijlocul anilor '70, un eveniment demn de interes, indiferent de atitudinea autorului față de eroul său. Aproape toți comentatorii au elogiat, pe atunci, îndrăzneala cu care Preda aborda chestiunile dificile și litigioase ale istoriei sau ale actualității politice.

Schimbarea de percepție de după 1989 privește tocmai obiectul lui Preda de a călca pe terenuri minate: unora dintre critici li se pare astăzi că limitele curajului său sînt prea evidente iar concesiile făcute cenzurii prea mari. Autorul *Imposibilei întoarceri* e atacat în prezent exact pentru ceea ce fusese laudat în trecut. Din reper moral, el devine un intelectual vulnerabil, ca majoritatea.

Astfel de modificări de apreciere pot fi privite, la rîndul lor, cu spirit critic. Pe de o parte, nu trebuie ignorat contextul. Nu putem avea pretenția, de la scriitorii care dezvăluiau, în plin regim comunist, racilele comunismului, să adopte atitudinea net anticomunistă a celor care scriu după 1989. Pe de altă parte, nu se poate amîna la nesfîrșit reevaluarea estetică a operei lui Preda. A fost, netăgăduit, un prozator excepțional. E firesc să-i reanalizăm cu luciditate cărțile. Îndefinitiv, literatura nu poate fi mai mult decît literatură. Dar nici mai puțin decît atît.

CONTRAFORT

de *Mircea Mihaies*

Analiza spectrală a regimului Constantinescu (IV)

IN ORICE țară normală, dubla și usturătoare înfrângere a României (neadmiterea în N.A.T.O. și refuzul de a fi măcar luată în discuție în vederea integrării economice europene) ar fi iscat o zdravănă furtună politică. Nu și la noi, însă. În România, nimeni nu crede multă vreme în promisiuni și, prin urmare, nici minciuna nu face parte dintre păcatele capitale. Ca să nu mai vorbim de memoria noastră colectivă extrem de capricioasă.

Cu toate acestea, ar fi suficient să răsfoim programele politice și ziarele din timpul campaniei electorale pentru a demonstra negru pe alb cât de mare, cât de labărtată e minciuna pe care stă actuala putere. După ce ne împuiase capul cu admiterea în N.A.T.O. (era suficient să riști o întrebare cât de timidă, pentru a fi taxat imediat de criminal!), președintele ne pune acum o compresă la fel de găunoasă. Ca și în cazul lui Ion Iliescu, și la președintele actual funcționează o sumă de stereotipii din care i se vor trage multe dezastre. Miza disproporționată pe cartea N.A.T.O. e nu numai o diversiune (așa cum am arătat), ci și un element de continuitate cu guvernările Iliescu. Incapabil să-și stabilească propriile priorități, noul regim a înghițit, ca pe niște hapuri salvatoare, toate iluziile de doi bani confecționate de oamenii lui Iliescu.

Că lucrurile stau așa, ne-o demonstrează noul discurs prezidențial: că, de fapt, nu e nici un dezastru că n-am intrat în N.A.T.O., că oricum nu ne amenință nici un război și că noi, românii, suntem prieteni la toată cu toată lumea! (Cât de inocenți și cât de lipsiți de idei revanșarde sunt unii români o demonstrează furtul drapelului maghiar de pe consulatul din Cluj și atitudinea cu totul îngăduitoare a puterii față de provocările lui Funar, ca și față de cele ale vopsitorilor roș-galben-albastru bulucii furioși spre indicatoarele de localități. Atita vreme cât reacția puterii se rezumă la timidele apariții la televizor ale virginalului Remus Opriș, e limpede că tigrii noștri guvernamentali nu sunt decât transparente umbre fără vlagă, ajunși printr-o eroare colectivă să decidă asupra destinului țării).

Dacă dl Constantinescu are dreptate și nu suntem amenințați de nimeni, de ce a fost nevoie de întreg cercul militaros în care a scufundat, vreme de câteva luni, țara? Mai mult ca sigur, pentru că puterea s-a dovedit incapabilă să găsească un subiect de manipulare mai eficient decât cel elaborat de securiștii lui Ion Iliescu. Și mă miră suspecta prudență cu care dl Constantinescu refuză orice referire precisă la ticăloșiile care, în ultimii șapte ani, constituie cea mai bună explicație a neadmiterii României în N.A.T.O.

În acest context, nu e o exagerare să vedem în venirea la putere a d-lui Constantinescu garanția că marii provocatori de dezastru din vremea lui Iliescu vor scăpa basma curată, la fel cum Iliescu însuși avusese drept suprem rol istoric îmbogățirea nomenclaturii-securitistii ceaușiste. Continuitatea de idealuri între cei doi președinți post-decembriști ai României e mai mult decât izbitoră. Ca să nu mai vorbesc de concepția identică privind rolul presei. Școlit în legile maneișmului bolșevic, Ion Iliescu știa măcar să facă distincția între presa credincioasă și cea „anumită parte” care îi provoca insomnii. Mai tranșant (dar la fel de lipsit de bun simț), dl Constantinescu, ajuns la putere exclusiv cu ajutorul presei, îi pune pe toți ziariștii în aceeași oală.

Fie că dau drumul în pagină unor in calificabile adjective (precum Vadim sau Păunescu), fie că încearcă să înțeleagă răul care macină de la rădăcina societatea românească, fie că, în fine, se mulțumesc să relateze cât se poate de neutru, toți minutorii de condeie sunt în viziunea prezidențială niște *teroriști*. O fi cumva vorba de aceiași care s-au pus în slujba iliescului la 22 decembrie 1989? Or fi alții? Oracolul prezidențial nu spune nimic în acest sens. Dar să nu ne pierdem răbdarea, dl Constantinescu ne păstorește

abia de vreo opt luni!

Dacă tot era atât de convins că nu ne amenință nici un pericol extern, mă întreb de ce nu și-a redistribuit Puterea prioritățile în alte direcții. De pildă, așa cum au făcut ungurii, cehii și polonezii, spre integrarea *economică* europeană. Nu țin minte ca vreuna din aceste țări să fi dovedit o disponibilitate belicoasă cât de cit comparabilă cu a metafizicienilor noștri, inspirați de duhul pacifist al părintelui Vasile. Cu ce ne-am ales din arătarea prostească a mușchilor prin năpăstuitele țări balcanice? Cu o mocnită antipatie și cu prostul renume de popor gata să intre, precum musca, în prima ciorbă ivită sub trompă.

Ar fi fost minunat ca politicienii majoritari să fi dat cel mai timid semn că înțeleg pe ce lume se află. Dacă el ar fi pornit cu adevărat reforma și ar fi dovedit că nu sunt decât o altă garnitură de mincinoși care promit marea cu sarea (scăderea impozitelor, îmbunătățirea sistemului medical, crearea unui învățământ modern etc) doar spre a se vedea stăpîni pe ciolanul puterii, am mai fi putut sta de vorbă. E uluitor, însă, că n-au putut pricepe că nu vom intra niciodată în nici o alianță militară dacă nu avem și o economie capabilă să asigure un nivel de trai decent. Interesați doar să tragă de timp, oamenii d-lui Constantinescu ne-au afundat mai rău în mocirla economică și morală în care ne aflăm.

Nepriimirea României în N.A.T.O. e lipsită, după părerea mea, de absolut orice consecință practică. Însă eliminarea dintre candidații pentru Uniunea Europeană e un fapt de o gravitate greu de imaginat în această clipă. E de prevăzut că izolarea internațională a României va crește și mai mult. Iar țările recent invitate să poarte discuții în vederea integrării europene vor fi obligate să joace un rol activ în această izolare. O primă consecință va fi, probabil, închiderea granițelor cu Ungaria (Polonia și Cehia nu intră în discuție, pentru că nu avem frontieră directă). Și nu pentru că ar dori-o neapărat ungurii, ci pentru că acesta va fi unul dintre prețurile pretinse de țările spațiului Schengen (din care ungurii, polonezii și cehii vor face inevitabil parte).

Incidentul de la Cluj și piesa regizată de Funar și cei din jurul lui trebuie interpretate în acest context. Sesizând posibilitatea ca, în fine, România să fie retrimisă în Asia, naționaliștii și xenofobii au ieșit în pas vioi la atac. E suficient să răsfoiești o revistă precum „România Mare” pentru a descifra programul de luptă al acestei categorii de patrioți care ne-ar dori pripoși pe veci la stilul subdezvoltării și, prin urmare, la cheremul tuturor aventurilor politice. Prin național-comuniștii de ieri și de azi, visul lui Ceaușescu se îndeplinește cu deplinul acord al marilor puteri ale lumii.

Cu atât mai condamnabilă e incapacitatea regimului Constantinescu de a sesiza toate aceste primejdii. Nu e capcană întinsă de amatorii din opoziție în plasa căreia să nu cadă dirijorii destinului de azi ai țării. Pe deasupra, ca în ultima perioadă a lui Iliescu, multe dintre măsurile luate la „nivel superior” au un cert aer de provocare. Cum e posibil ca un complice dovedit al asasinilor din decembrie 1989, precum colonelul Atudoroaie, să fie răsplătit de regimul Constantinescu într-un fel la care Iliescu nici n-a îndrăznit să se gindească? Ce pacte necurate îi determină pe mai-marii zilei să păstreze în puncte de comandă vitale înși care au complotat cu nemernicie împotriva binelui țării? Cum e posibil ca România să fie reprezentată și azi în exterior de aceleași figuri sinistre care ne-au făcut de ris ani în șir? De ce se perpetuează cu cinism minciuna îmbunătățirii și stabilizării economiei? Sunt întrebări care, chiar prin simpla enunțare, dau dimensiunea catastrofei spre care, în buna tradiție a iresponsabilității iliesciene, navighează nonșalant echipa d-lui Emil Constantinescu.

POST-RESTANT

de *Constanța Buzea*

HOTĂRÂT lucru, numai în două poeme, în *Regăsire* și în *Tinerețea zilei* (acestui din urmă i-aș regândi titlul, i-aș schimba neapărat verbul din primul vers și i-aș elimina cuvântul cu care se ncheie poemul, lăsându-l pe *Ieri* singur în splendoarea semnificației sale), numai în acestea două, deci, prin rigoarea termenilor, prin coerența discursului, prin cizelarea care lipsește tuturor celorlalte, sunteți pe calea cea bună. (*Lucian Ghiță*, elev, Craiova) ● Naivă cu totul scuza pentru greșelile de dactilografie! Nu-mi pot reprimă un zâmbet lângă soluția, care există și v-o recomand, aceea de a vă reciti și corecta textul bătut la mașină și abia apoi să-l expediați. Întâmplarea face ca motivul pentru care nu vi se publică narațiunile, să fie nu aceste puține dar semnificative erori, talentată fiind și plină de vervă, ci având o prea scurtă experiență pentru proză, lăsați cu fervoare să vă scape remarci adolescentine, balast verbal la care, știu, nu se renunță ușor la vârsta dv. Pe cât de scurte, ar trebui să fie perfecte, și nu sunt. Parcă v-am mai spus că aveți psihologia copilului-minune și un orgoliu în mare măsură justificat! (*Cristina Cătu*, 17 ani, București) ● Mulțumesc pentru înțelegerea nuanțată, amintind ceva despre *valoarea eroică, de simbol*, a unor demersuri pe care omul le încearcă la locul său de muncă, cu convingerea coplesitoare însă și cu regretul că puterile îi sunt limitate. După un răspuns cotelat ca *minunat*, năucitor, a urmat o vizită la redacție, scurtată de cine mai știe ce detalii de program, în care am apucat totuși să vă subliniez un adevăr în care cred dintotdeauna, acela că poetul, *poetul* deci, este singur, singur de la un capăt la altul, (a te trufii săi dai sfaturi este prostie curată!). Și iată că a trebuit, recunoașteți, să-mi dați dreptate, fără să am vreun merit altul decât că, știind acest adevăr el nici nu mă miră și nici nu mă atinge, singurătatea mie priindu-mi, altora poate că nu. Urmează, acum, un al doilea răspuns, pe marginea poeziilor care s-au strâns din '94 încoace pe masa dv. de lucru. Dacă memoria nu mă înșală, entuziasmul meu sincer de-acum patru ani a fost opera tot a poeziilor *Să vii la moartea mea, Toamnă mică* și *Cununia*, pe care le recitesc cu aceeași plăcere, observând că nu le-ați schimbat nici o iotă, și poate că lăsându-le intacte, le-ați și salvat pentru eternitate. Aș cita din ele masiv, sărind peste versurile care trenează, peste sintagmele bruante și peste rezolvările stufoase, fără să țin neapărat ca aceste sugestii ale mele să fie luate în seamă de autor: „vei ține-n mâini lumânări -/ Plopi minuscule loviți de trăsnet/ Înveșmântată în negru/ Cu părul strâns// În biserică, fluturi-facilii/ Vor fumega în înălțimile-rgropate”. Până aici, aș îndrăzni să spun că mă simt, în postura de cititor, mai bine în absența rimelor facile *să fii/facilii ori la spate/îngropate*. Vedeți versul, (omis de mine), cu *miracolul*, eu fiind convinsă că v-ați gândit, de fapt, la *mister*. Este bine să cădem de acord că între taină, mister și miracol nu se poate pune fără risc, semnul similitudinii. *Toamnă mică* acum: „Pădurile-au îngenucheat în toamnă/ Și-n poarta lumii a izbit rugina/ Și s-au deschis zăvoaiele spre ceruri./ În locul frunzei năvălind lumina./ Te îndoiești că în apus e sânge?/ Prin trupul munților colindă iar comori/ Și ziua, mai ușoară decât o candelă, se stinge/...” Sunt sigură că veți înțelege și aprecia opțiunea mea pentru singularul din versul cinci și pentru *decât* care-l înlocuiește pe *ca*, din ultimul vers citat. Și-acum *Cununia*, cu-aceleași mici lucrături și destrămări pe care mi le-am permis și pentru care vă cer, dacă vreți, scuze: „Și-au tras sfîștii uitătura din pereți,/ Icoanele toate stele de marmură-și legară./ Pe poarta altarului săgeți/ Din lumânările albe urcară./ Se cunună cerul cu pământul,/ Fumul tămâii alb de mireasă,/ Din înălțimea turlei Cuvântul/ Celui de Sus nemișcarea îngheață./ E nuntă de aur și de argint:/ Peste umbroase strane tocite/ Mângâierea divină pând/ Îmbelsugate candelabre albite./ E nuntă de aur și de argint,/ Crini de foc pâlăind în tăcere./ Din slava timpului coborând/ Îngerii să ne lege-n durere”. Existând o nejustificată și supărătoare alternanță trecut/prezent, am optat aproape peste tot pentru prezent dând poemului o mai bună, cred, siguranță de sine în ceea ce a vrut să inspire și să demonstreze. Apoi m-am servit de harul elastic al gerunziului de care, dacă nu abuzăm, el poate interveni înlănzind verbele tari și înmulți muzica versului. Am mai evitat ligamentul *albă, săgeți* și am renunțat la atributul durerii, din final. În sfârșit, nu conați pe ideea de cantitate. S-ar prea putea ca opera valabilă, de-o viață întreagă, a unor poeți, să se rezume la numai câteva poezii, toate celelalte tentative eșuând mai mult sau mai puțin în absența tropilor originali și mai ales a suflului emoțional sărac. (*Cristi Pantelimon*, 25 de ani, București).

România literară

Editată de:

- Fundația „România literară”, cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă și al Ministerului Culturii

Director: Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanța Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Nina Pruteanu (corectură).

Colaboratori permanenți: Marina Constantinescu (teatru), Ioana Părvulescu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Ruxandra Dinu, George Șipoș (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melineșcu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Tudor Olteanu (Amsterdam), Leons Briedis (Riga).

Tehnoredactare computerizată: Fundația „România literară” - Anca Fireșcu (secretar de redacție), Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administratia: Fundația „România literară”, Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Ciupuliga (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare), Mihai Minculescu, Victor Ciupuliga (fotoreporter).

E-MAIL: romlit@buc.soros.ro și romlit@romlit.sfos.ro

HTTP://ROMLIT.SFOS.RO
HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT

Vara nemulțumirii noastre

TEMPERATURILE toride din ultimul timp împing la paroxism tensiuni și așa insuportabile pentru mulți dintre noi. În așteptarea anunțatei restructurări radicale, sistemul social în ansamblu e supus la teste decisive. Nemulțumirile mocnite răbufnesc una după alta, mai mult sau mai puțin spectaculos. Unii blochează șosele vitale, după ce în anotimpul precedent a plouat pe caldarîmul capitalei cu salate și cu purceluși de lapte. Mult mai puțin mediatizați, alții își rumegă în anonim frustările, în fața așezămintelor de învățămînt, unde e sezon fierbinte de examene - *licență, bacalaureat, admitere în liceu*. Acum ca și altădată Cenușăreasa bugetului, rețeaua publică de educație nu e răsfățată nici de interesul civic meritat. În indiferența iresponsabilă a cetății - întotdeauna prinsă cu nimicuri conjuncturale în culisele Școlii se desfășoară pe tăcute un proces decisiv de reorganizare, care, după cum a demarat, s-ar putea să ne coste incalculabil. Mai concret, se rediscută programele, au loc concursuri pentru manualele alternative, se precizează normele utilizării lor. *Soarta generației tinere se hotărăște acum, pentru cine știe cîți ani*, dată fiind inerția enormă a structurilor educative de oriunde.

O campanie eficientă de restructurare e de așteptat să aibă ținte limpezi. *Care e produsul ideal spre care tinde sistemul și prin ce mijloace poate fi obținut?* - aceasta este întrebarea-cheie. Ca să știe exact încotro se îndreaptă, reformatorii trebuie să fie conștienți de unde au pornit și să pună fără șovăire degetul pe rînilor deschise. Fiindcă așa cum este conceput acum, învățămîntul pre-universitar la toate nivelele, dar mai ales la cel gimnazial, pare să aibă drept unic scop *standardizarea* - prin dopaj informativ alienant - și *mediocrația* - prin reprimarea brutală a expresiei și creativității individuale.

Programele pentru studiul istoriei, de pildă, sînt compuse după criterii absolut aberante (dacă de criterii mai poate fi vorba). Istoria universală este amputată brutal de capitole revelatoare, cum ar fi Grecia și Roma antică - chei ale destinului nostru

cultural-lingvistic și ale identității noastre europene. Lăbărtată pe doi ani de studiu, istoria autohtonă își pierde orice sens pregnant, risipindu-se într-o mare de detalii. Elevul termină prin urmare gimnaziul fără să fi auzit de Maraton, de Termopile, de Caesar, de Pericle, sau de Octavian Augustus, aiurit în schimb de o avalanșă de steril informativ: pomelnice interminabile de cioburi, oale și ulcele; declarații și proclamații ale unor asociații și comitete naționale de tot felul, emise cu prilejuri circumstanțiale; o duzină și ceva de nume ale unor mai mari peste cîteva stîne, gratificați cu titlul pompos de voievozi ai unor formațiuni pre-statale ș.a.m.d. Într-un mod de-a dreptul ilariant, la rîndul lor programele de geografie - o disciplină reputat riguroasă - plătesc tribut greu unei concepții conjuncturale revoluate. Geografia fizică generală sau cea politică a Europei sînt expediate nonșalant, făcînd loc „*geografiei... economice a patriei*”, care fagocitează nu mai puțin de două trimestre. Coloșilor industriali energofagi li se rezervă pagini de descrieri și elogi, tocmai cînd se află în pragul falimentului irevocabil. Punînd capac la toate, elevii sînt siliți să memoreze amplasamentul fostelor combinate de porcine, în chiar momentul cînd acestea sînt lichidate.

LA LITERATURA română problema lui Ce? Lar părea rezolvată în principiu, prin introducerea formulei de predare pe bază de manuale alternative. Nefiind identic, materialul de lucru ar trebui să devină nerelevant în sine, centrul de greutate trecînd asupra minuirii lui. Cum anume va fi utilizat un instrument didactic depinde în mod esențial de *competențele* pe care te-ai decis să le formezi. La matematică, de pildă, punctajele la testul de admitere recompensează soluțiile originale, deviate, calea cea mai scurtă și mai ingenioasă, intuiția și creativitatea, în detrimentul potecilor bătute. Din nefericire, departamentul ministerial de literatură judecă exact pe dos. În mod paradoxal, domeniul umanist îl lecuiește pentru totdeauna pe elev să mai fie indepen-

dent, inventiv, creator. La testele oficiale, răspunsurile bine cotate sînt pre-scrise *ad litteram*, precum tablele legii lui Moise. Orice mișcare în front e drastic penalizată.

Promulgate pe canalele oficiale odată pe an, cu solemnitate de ukaz împărătesc, baremurile de notare sînt *umilitoare pentru profesori și mutilante pentru elevi*. De la unii se pretinde subtilitatea unor agenți de circulație, care emit automat amenzi de 0,20, de 0,05 sau de 0,30 de puncte, pentru orice deviere de la grilă. Celorlalți li se cere să se împovăreze cu bagaje strivitoare de date inerte, de definiții-șablon, și să se antreneze bezmetic spre a nu fi surprinși în flagrant delict de gîndire sau de opțiune personală.

Cine are o cît de vagă idee de cum se scrie și cum se citește literatura va admite că un text poate fi manevrat, prin predare, în scopuri educative extrem de diverse. Dacă vrem o dovadă, să ne gîndim cîți scriitori români au fost definitiv compromiși prin întrebuițarea neinspirată în școală: Coșbuc, Alecsandri, Sadoveanu sau Goga, printre mulți alții. Testul de rezistență la uzura școlară este decisiv pentru postumitatea scriitorului român. Eminescu supraviețuiește de un veac în conștiința publică, în ciuda școlii, fiindcă de îndată ce i se obținează prin edict didactic un filon de sens, opera este capabilă să redeschidă altul. Nu știu ca, în cultura britanică, Shakespeare să fi fost discreditat de școală. La fel stau lucrurile în Franța, unde autorii secolului clasic furnizează încă, fără vreun simptom de uzură morală, criterii de examen pentru toate nivelele. La noi e pur și simplu uluitor cum rezistă Creangă unor utilizări de tiplul: *Caracterizați pe Smaranda în cinci enunțuri*. (Cu cîte 0,20 de puncte penalizare pentru fiecare vocabulă sacramentală uitată). La exigențe croite pe același calapod inspiră mai toți scriitorii, ca și textele folclorice: *Explicați în maximum 10 enunțuri semnificația titlului Morții poruncesc celor vii; Povestii conținutul basmului Greuceanu în 25 de enunțuri; Rezumați acțiunea nuvelei La Vultur! în 15 enunțuri; Enumerați cinci elemente care compun imaginea casei părintești din Humulești*. Și alte asemenea probe subtile - conform rețetei de concurs „*Te uiți și cîștigi!*”, cu succes de masă și cu efect de-formator garantat.

Cui folosește ritualul învățării pe de rost a lungi pagini de proză din Negruzzi, Balcescu, Sadoveanu sau alții, în scopul, reproducerii prompte la cerere? Nu cred că, după exerciții masochiste de memorizare a unor lungi pasaje din *La Vultur!* - bucată declamativă și tezigă, cu o carieră spectaculoasă în școală - vreun fost absolvent de gimnaziu va mai consimți, de-a lungul vieții, să se apropie de cărțile lui Gala Galaction, un autor altminteri onorabil. Critici de prestigiu - printre care G. Călinescu și Garabet Ibrăileanu, de departe pe primele locuri în top - sînt imortalizați de manuale cu citate amputate sau scoase din context și cotate generos în baremuri.

CE SE mai așteaptă de la candidatul-standard la examen? Să aibă în dotare nesfîrșite inventare contabile de figuri de stil - enumerări, repetiții, inversiuni, epitete, metafore ș.a.m.d. - gata pregătite pe țeava, înainte de a fi mitraliate în rafale, la comandă. Sau să știe (la testul național, preliminar admiterii de anul acesta) că - deși i se pretinde: *Evidențiați caracteristicile expozițiunii din La Vultur!* (sic!) sau: *Analizați semnificația epitetului „alb”*, din cutare vers al lui Alecsandri - va fi depunctat fiindcă... n-a început prin a da definiția *expozițiunii* și respectiv pe cea a *epitetului*. (Dacă orice lipsește se penalizează drastic, tot ce este în plus față de grilă se taie nemilos, oricît de pertinent sau de original ar fi). Lăsat de capul lui, angrenajul de baremuri, punctaje și criterii funcționează în mod absurd, conform rețetei: „*Du mécanique plaqué sur du vivant*.” *Și cu exact aceleași rezultate.*

Monica Spiridon

(Continuare în pag. 5)

MIC DICȚIONAR

de Mihai Zamfir

DEMOGRAFIE (II)

DACĂ nici dictatura (teroarea asupra întregii populații, ca în România ceaușistă), nici liberalismul (condiționarea economică a creșterii demografice) nu au reușit să rezolve problema natalității, înseamnă că aceasta e mai complicată decît pare la prima vedere.

În același loc, în momente istorice diferite, numărul oamenilor crește sau scade fără a asculta de legi precise. Deși era cea mai prosperă și mai civilizată țară din Europa, începînd de la jumătatea secolului trecut, Franța și-a văzut populația scăzînd continuu. Deși lumea trăia acolo mai bine decît oriunde, deși legislația anti-avort era draconică, numărul francezilor se micșora continuu, spre disperarea guvernanților și spre consternarea savanților. Voci tenebroase profetizau, pe toate tonurile, decadența franceză iremediabilă și aplecarea sinucigașă a unui întreg popor.

Și iată că, deodată, începînd cu anul 1941, cînd «decadența Franței» fusese aparent dovedită prin înfrîngerea militară, cînd țara era ocupată de germani, iar lumea murea de foame, natalitatea se redresează, brusc și fără explicație. Înfometăți, tremurînd iarna de frig, îmbrăcați ca vai de lume, aflați apoi sub bombe, francezii încep să aibă din nou copii. În cei mai grei ani de după război - perioadă de incertitudine politică și de lipsuri materiale crunte natalitatea crește spectaculos, umplînd de stupoare pe toți specialiștii. La mijlocul anilor '60, explozia demografică atinsese punctul maxim, pentru ca ea să se liniștească apoi treptat, pe măsură ce

bunăstarea materială creștea văzînd cu ochii.

La noi în țară, curba demografică a fost ascendentă pînă la mijlocul anilor '50, cînd a început să coboare. După 1966, în ciuda unor măsuri administrative frizînd demența, populația n-a crescut nici pe departe conform așteptărilor, dimpotrivă. Teroarea exercitată la acest capitol de regimul comunist n-a înregistrat rezultatele scontate.

Ar fi prezumțios să ofer o explicație acolo unde toată lumea ridică din umeri. Dar, cînd medicii, politologii, sociologii și statisticienii se contrazic suveran între ei, nu-i rămîne decît scriitorului să sugereze, timid, adevărul.

Dincolo de toate statisticile, de calculele economice și de previziunile futurologilor, sporul natural al populației mi se pare că măsoară clar un singur lucru: coeficientul de speranță din sufletul oamenilor. Populația unei țări crește doar atunci cînd există speranța. Iar absența ei - nimic nu o poate suplini.

În prima jumătate a acestui an, pentru prima oară după cîteva decenii, numărul nașterilor a început să crească din nou în România. E deocamdată o creștere mică, dar semnificativă: nu-i urmare a vreunei legislații punitive și cu atît mai puțin a bunăstării materiale. E o creștere simplă, inexplicabilă, fără logică aparentă.

Sau poate că ea ascultă de logica subtilă, adîncă și a-logică, a ivirii unui început de speranță?

Emil Hurezeanu și personajele sale

ÎN A DOUA jumătate a lui decembrie 1989, postul de radio „Europa Liberă” a intrat într-o stare de alertă fără precedent, ținându-i la curent pe români zi și noapte cu ce se întâmpla în România. Dacă nu exista acest dispecerat al informațiilor, conștiința de sine a țării ar fi rămas multă vreme fragmentată și scufundată într-o ceață de presupuneri.

Dintre vocile de neuitat care au răsunat atunci, una era a lui Emil Hurezeanu, poet de mare talent, metamorfozat din propria-i voință într-un publicist militant. Ne aducem aminte foarte clar cum vorbea Emil Hurezeanu în acele momente. Era surescitat dar, în loc să se isterizeze, își accelera relatarea și o făcea mai eficientă ca oricând. Semăna cu un supercraic care ar fi transmis în direct un meci de fotbal dintre Infern și Paradis.

Cultura, talentul literar, ardoarea creației nu rămân niciodată, în cazul lui Emil Hurezeanu, separate de actul publicistic (așa cum se întâmplă la alți scriitori-publiciști). Emil Hurezeanu este integral el însuși, în orice ipostază. El își mobilizează, de fiecare dată, toate resursele, fără să facă economie, ca și cum, mai presus de ființa lui, ar conta reușita manifestării publice.

Această capacitate de angajare totală face pasionant volumul recent apărut la Editura Albatros, cu titlul *Cutia neagră*. În cuprinsul lui sunt reproduse textele - transcrise de pe banda magnetică - ale dezbaterilor pe care Emil Hurezeanu le-a organizat pentru postul de radio „Europa Liberă” în perioada postdecembristă (1990-1994). La câțiva ani după înregistrarea acestor dezbateri, când problemele care făceau obiectul lor și-au găsit de multă vreme soluția sau au ieșit, pur și simplu, din raza noastră de

interes, ceea ce s-a spus atunci încă ne captivează. Subiectele discuțiilor și-au pierdut, poate, actualitatea, dar intensitatea cu care sunt trăite ideile - nu.

O dezbatere organizată de Emil Hurezeanu nu este niciodată convențională. Chiar dacă unii interlocutori încearcă, din calcul, să facă declarații care să nu-i angajeze, chiar dacă alții au, din naștere, un fel de frigiditate în raport cu preocupările colectivității, Emil Hurezeanu reușește să le transmită tuturor ceva din propria-i febrilitate sau, măcar, să-i intrige, să-i deruteze și să-i determine să se divulge. Discuția se transformă în spectacol, iar participanții la discuție - în personaje.

Un personaj tragic este Calin Nemeș, tânărul actor care în ziua de 21 decembrie 1989 s-a numărat printre inițiatorii revoltei populației din Cluj împotriva autorităților comuniste și a fost împușcat, reușind numai printr-un noroc (pe care el însă nu avea să-l considere un noroc) să scape cu viață. Dialogul a avut loc la sfârșitul lui 1992. După cum se știe, în 1993, Calin Nemeș s-a sinucis, exasperat de eșecul idealurilor revoluției decembriste. Din schimbul de replici cu Emil Hurezeanu, reiese că revoluționarul era un om de o sinceritate cuceritoare, explicând cum așa-zisul său curaj a rezultat din însumarea unor gesturi ezitante. În loc să pozeze în erou, ca atâția farsori, Calin Nemeș, un autentic om de atitudine, își demistifică eroismul, îl prezintă ca pe un amestec de elan și precauție, de clarviziune și confuzie, specific omenesc. Prin intermediul postului de radio „Europa Liberă” el adresează un mesaj cutremurător celor care și-au pierdut viața în decembrie 1989. Ion Iliescu ar trebui obligat, prin sentința judecătorească, să citească acest text de trei ori pe zi, dimineața, la amiază și seara:

„Norocoșilor, voi ați murit cu iluziile întregi. Ați murit, crezând că celorlalți, care v-au văzut murind, prin televizor, le va păsa de moartea voastră. Ați murit, fiind siguri că cei care v-au ucis vor plăti crima.[...] Noi, dacă acum trei ani eram umăr lângă umăr cu voi, chiar dacă am sperat că vom trăi și vom fi liberi, chiar dacă ne-au sfârtecat aceleași gloanțe, am rămas în viață. Noi nu suntem eroi, pentru că trăim și, trăind într-o lume compromisă, mai devreme sau mai târziu, într-un fel sau altul, suntem și noi condamnați să ne compromitem. Voi veți rămâne de-a pururi, cum erați atunci, tineri, frumoși, liberi și curați. Pe umerii noștri rămâne povara de a vedea că poporul român a uitat, de la mână până la gură, jertfa voastră. Nouă ne rămâne rușinea de-a vedea pe asasinii voștri recompensați din plin.”

În cartea lui Emil Hurezeanu există și un personaj grotesc, Valeriu Rozoleanu, general-maior și (în momentul interviului său, la 26 decembrie 1990) director al Direcției Generale de Pașapoarte. Discuția are loc la câteva ore după rușinoasa expulzare de pe teritoriul României a Regelui Mihai, de către reprezentanții regimului Iliescu. Obişnuit să nu-și asume răspunderea pentru faptele sale, generalul încearcă să se ascundă inițial în spatele acelei frazeologii supraréaliste, de care se folosesc întotdeauna comuniștii când vor să vorbească fără să spună cu adevărat ceva. Lipsa de logică, necunoașterea gramaticii accentuează impresia dezolantă de mesaj fără sens, de fals mesaj. Emil Hurezeanu transcrie cu o fidelitate sadică fiecare cuvânt rostit de personajul imaginat parcă de un Gheorghe Brăescu sumbru:

„Aș vrea să vă relatez că, în primul rând, nu pot să îmi exprim punctul de vedere și aș vrea să considerați că vă exprim realitatea, care, bineînțeles, interesează și preocupă pe toată lumea [...] Mai întâi vreau să vă informez despre faptul că domnul Mihai și cu soția dânsului au avut pașapoarte diplomatice, mai bine aveau pașapoarte turistice, eu, personal, nu am putut să mă pronunț pentru a permite intrarea în țară.”

În scurtă vreme, însă, Emil Hurezeanu întrerupe acest discurs cu funcție de grenadă fumigenă și îl așează pe general cu întrebări precise, în serie. Interviuul se transformă (ironia soartei!) într-un interogatoriu. Zăpăcit, speriat, militarul cu grade atât de mari decade la condiția de Ghiță Pristanda:

„Să vă spun sincer nu numai faptul că militarii nu fac politică, dar în incertitudinea de azi nici nu mai știu cu cine să fii.”

În discuția cu Virgil Măgureanu, Emil Hurezeanu nu se mai joacă ca pisica cu șoarecele. Are în față, de data aceasta, un om inteligent și abil, pe care îl antrenează într-un dialog cordial, dar strâns, sperând să găsească pe parcurs ocazia de a-i smulge secrete. La un moment dat, șeful Serviciului Român de Informații, simulând modestia, începe un răspuns cu formula „din ceea ce cunosc eu”. Emil Hurezeanu, prompt ca un bucureștean (deși e ardelean!), îl ironizează: „Cunoașteți

Emil Hurezeanu, *Cutia neagră*, istoria prezentă a României în 1001 de minute la microfonul Europei Libere, București. Ed. Albatros, 1997. 512 pag., 20.000 lei.

foarte mult, vă asigur!” Virgil Măgureanu însă nu se pierde cu firea: „Nu știu ce asigurări îmi puteți da dumneavoastră în ceea ce privește nivelul meu de cunoaștere în această privință.” Până la urmă, șiretul interlocutor al lui Emil Hurezeanu reușește să nu cadă în nici o capcană. Dar ceva tot s-a putut afla despre el și anume tocmai faptul că are ceva de ascuns.

Un moment fericit în care inițiatorul dezbaterii comunică firesc și deplin cu invitații săi este acela al unei discuții organizate la București, la 31 decembrie 1990, cu Ana Blandiana, Nicolae Manolescu și Emil Constantinescu. Emil Hurezeanu nu mai recurge de data aceasta la nici un truc pentru a-i determina pe participanții la discuție să facă dezvăluiri. Aflându-se într-un raport de comuniune spirituală cu ei, acordându-le credit moral, se mulțumește să relanseze dialogul atunci când acesta pierde din suflu. Vorbitorii se completează fericit unul pe altul. Nu ne putem gândi decât cu nostalgie la vremea când Ana Blandiana, Emil Constantinescu și Nicolae Manolescu se aflau în asemenea raporturi:

„A.B. - Cred că am ajuns la o concluzie. Singura formă de transformare a societății românești trece prin transformarea mentalității poporului român. În acest sens, cred că Alianța Civică va avea de dus o luptă întinsă pe ani de zile.

E.C. - Este a doua oară că preiau această idee, deoarece cred că trebuie să precizăm, mai întâi, ce *nu se poate face* înainte de a spune *ce se poate face*. Ce *nu se poate face* este calea violentă, e calea pe care nu se poate trece.

N.M. - Deci, asta trebuie evitată cu orice preț.”

În general, când stă de vorbă cu oameni de valoare, cu sentimentul răspunderii, Emil Hurezeanu își face evidentă altă calitate a sa, aceea de-a ști să asculte. El nu procedează mecanic, ca atâția gazetari, care, fie că îl interviează pe Tudor Postelnicu, fie că dialoghează cu Alexandru Paleologu, recurg la aceeași mitralieră cu întrebări, eficientă în primul caz, dar dezastruoasă în cel de-al doilea. Pe Adrian Marino, Andrei Marga, Z. Ornea, Andrei Pleșu, Virgil Nemoianu, Ion Vianu, Laurențiu Ulici, Ilie Șerbănescu, Alexandru Zub, Alexandru George, Nicolae Breban și alții ca ei, Emil Hurezeanu îi ascultă cu luare aminte și cu o competență discretă, care asigură demnitatea dialogului.

Emil Hurezeanu este nu numai un om de presă mobil și multilateral, ci și un intelectual umanist, o conștiință. Cartea sa ar merita să figureze în bibliografia obligatorie a studenților de la facultățile de ziariști.

Cărți primite la redacție

- Dan Stanca, *Contemplatorul solitar*, introducere în opera lui Vasile Lovinescu, Iași, Institutul European, col. „Texte de frontieră”, 1997. 176 pag., preț neprecizat.
- Liviu Ioan Stoiciu, *Ruinele poemului*, versuri, Constanța, Ed. Pontica, 1997. 80 pag., preț neprecizat.
- Ruxandra Cesereanu, *Purgatoriile*, proză scurtă, București, Ed. Albatros, 1997. 252 pag., 9180 lei.
- Mircea Constantinescu, *Români, vă ordon să stați la coadă!*, București, Ed. „Rampa și ecranul”, 1997. 352 + 480 pag., preț neprecizat.
- Andrei Păunescu, *Calendarul unui vulcan*, volumul 1 al romanului - jurnal cu personaje și întâmplări reale - *Supraviețuirea lui Adrian Păunescu*, București, Ed. Păunescu și Fundația Iubirea, 1997. 438 pag., preț neprecizat.
- Emil Mladin, *Pedeapsa*, roman, Asociația Scriitorilor din București și Ed. Cartea Românească, 1997. 96 pag., preț neprecizat.
- Ion Scrobete, *Dragoste și alte păsări de pradă*, versuri, Timișoara, Ed. Hestia, 1996. 64 pag., preț neprecizat.
- Viorel Tăutan, *Jurnal în răspântii*, poeme, Cluj, Ed. Dacia, 1997. 64 pag., preț neprecizat.
- Mihai Antonescu, *Memoria semnelor* (întrebări despre ingeri și sfinți), Pitești, Ed. Calende, 1997 (proză scurtă). 80 pag., preț neprecizat.
- Marius Chelariu, *Pelerinul*, versuri, Iași, Ed. Junimea, col. „Debut”, 1996. 64 pag., 2000 lei.
- Elena-Esther Tacciu, *Stele regale* (Portrete astrologice), București, Ed. Du Style, 1997. 288 pag., preț neprecizat.
- Anghel Roman, *Ceara cuvintelor*, poeme, Ploiești, Ed. Universal Cartfil, 1996. 50 pag., 2750 lei.
- Anghel Roman, *Runele visului*, poeme, Ploiești, Ed. Cartfil, 1997. 62 pag., 5000 lei.

Poezia cinismului

CRONICA LITERARĂ

de
Gheorghe
Grigurcu

POEZIA cinismului are o carieră deja respectabilă în literele românești. De unde am putea porni analiza ei? De la scriba supremă, de-o apocaliptică turnură, a lui Ion Caraion? De la sarcasmele sfichiuitoare, puse totuși în cumpănă cu o beatitudine barbar-sacrală, ale maestrului său, Argehi? Dar și un Adrian Maniu se exersa în ironice caligrafii, precum atingerea unor vietuitoare cu sînge rece, dar și un Minulescu declara iubitei pasagere: „Eu știu c-ai să mă-nșeli chiar mîine”, propunînd, în postură de seducător, un cinism scilicior cum un veșmînt de paiete. Dar Macedonski cu ale sale *Idile brutale*? Și nu i-am amintit nici pe Bacovia și Ion Barbu, nici pe Geo Dumitrescu, Constant Tonegaru, Marcel Gafton și nici măcar pe suprarealiști (Ah, acel superb poem al lui Gellu Naum, în care Dumnezeu adoptă chipul profesorului ce vine, în răs-timpuri, în odaia femeii adorate de adolescentul cuprins de o enormă stupoare!). Desigur, ipostaza cinică (sau, cum i se mai spune, antipoezia a fost favorizată de circumstanțele regimului totalitar, cînd simțămîntele jugulate dospeau metamorfozîndu-se în veninuri îndreptate nu doar împotriva contextului atît de neprielnic eului, ci și, scorpionic, împotriva eului însuși, frustrat, tot mai lipsit de nădejdi. Însă e vorba la optzeciști, căci la ei am ajuns, și de alte resurse ale umorii lor rebarbative. În primul rînd, de un fond autohton incredul, care n-a îngăduit poeziei religioase românești a trece dincolo de gnosticism, adică de erezie, și de metafizică, adică de mișcarea speculativă. De un fond, pentru a folosi cuvîntul propriu: demonic, în sensul unei demonii endemice, sub egida balcanismului atît de favorabil unei creații pitorești, inclinate spre indoială, ironie, persiflare, sarcasm, batjocură, adică spre clasele negativului moral-expresiv. Caragiale I și Caragiale II sînt spiritele tutelare ale acestui estetism demonizat, aparent satiric la cel dintîi, marcat de oboseala perversă a rafinementelor, aspirînd la austerul cult formal al detracării la ultimul. Mateiu reprezentă însă și o punte spre dandysm. Adică spre acea complicată, fascinantă postură occidentală, care se poate întîlni destul de lesnicios cu unele forme ale cinismului nostru peninsular. Un dandy are ca obiectiv par-

Marian Drăghici, *Lunetistul & cocoșul de tablă*, Ed. Cartea Românească, 1996, 56 pag., prețul nespecificat.

odiarea diabolică a existenței, adică întoarcerea pe dos a tuturor valorilor ei, inclusiv a celor sentimentale. „El este superb, fără căldură și plin de melancolie”, spune Barbey d'Aureville. Frigid, distant și artificial prin excelență, acest personaj se mulțumește a mima trăirile la care își interzice accesul substanțial. Își estetizează existența, în orice împrejurare. Pe meridianul nostru, am putea vorbi de un transfer al mobilității, versatilității, inscenării, simulării, adaptabilității balcanice în zona mai înaltă a unei gratuități lucide, a unei egolatrii artistice asumate aidoma unei credințe (Macedonski, Mateiu Caragiale, Dinu Nicodin, A.E. Baconsky). Căci o alta trăsătură a dandysmului o constituie parodiarea sfînteniei, sub chipul unei discipline în sine, a unei asceze fără conținut. „Dandysmul, nota Camus, e o formă degradată a ascezei”. Dacă, în plan material, această pseudoasceză se manifestă, după cum declara autorul *Florilor Răului*, în ridicarea faptului de a proba un pantalon ori a-ți comanda o redingotă la rangul unei „probleme grave”, a unor „lucruri aproape religioase”, în sfera creației ea se exprimă printr-o pedanterie a formei, eventual șocante, extravagante, „inumană”, construite cu o migală și cu un elan „steril”, luciferic. În ultimă instanță, printr-un narcisism aparte, constînd în reflectarea chipului auctorial în oglinda vie a celorlalți, reflectare bizuită, spre a cita din nou o vorbă baudelairiană, pe „plăcerea de a uimi și satisfacția orgolioasă de a nu fi niciodată uimit”. La capătul îndepărtat al tipului schițat mai sus, putem regăsi reflexul, mai mult sau mai puțin fidel, al eroului romantic, stăpînit de superbie, decepționat și sfidător, blazarea sa ce respinge existența, atît în afara cit și înăuntrul subiectului, dezgustul total care se consolează cu ceremonialul trufiei, cu protocolul unei „sinucideri morale”. La capătul apropiat, cîteva variante demne de interes ale speciei ajunsă în zilele noastre credem că ni le oferă „poetii în blugi”. Mefienți, inconformiști, zeflemitori, ilustrînd o clownerie „albă”, în mediul citadin, aceștia resping valorile, e drept otrăvite de totalitarism, și cultivă o rigoare a ironiei, e drept cu funcție defensivă față de un mediu istoricește determinat. Dogma lor alternativă - scepticismul în travesti burlesc - are și ea un caracter parodic, sugerînd respingerea dogmei oficiale, în haină triumfalistă.

Un asemenea dandy buf, pe meridian balcanic, la fine de veac, ni se pare a fi

Marian Drăghici. Lamentația sa e stridentă („la trompetă”), pustiirea sa înteroară se traduce brutal, în stigmat corporale, răspunzînd în materialitățile „plate” din preajmă, dezolarea sa e impură, înclădată împotriva „altora” din „rasa” lui, a celor ajunși a se înfrupta din „banul public”. Ca și la Minulescu, deși cu alte mijloace, am putea vorbi de un Eleutheriu Popescu ajuns abisal. Poetul liricizează spiritul de „moft”: „sunt un cal căzut în fîntînă/într-o fîntînă seacă din Balcani./zile întregi am bocit pe trompetă pe chestia asta./zile întregi am urlat de plîns la trompetă regimentului/pînă noaptea tîrziu/ pînă mi-a albit părul și unghiile/zonele erogene au făcut pil-pil deschideți omul acesta/e un dulap cu stafie - și nu m-a ascultat nimeni/ doar cocoșul de tablă de pe casă/cu scîrțitul lui metalic atît de plat de tăcut./acum că războiul pare sfîrșit stau ca prostu' și-ntreb mă întreb/cum pisica Penelopii am ajuns eu în halul asta de degradare/auzi cal căzut într-o fîntînă din Balcani/cînd alții în rasa mea bat cîmpii înverzite/călăresc sunt călăriți pun osul la rosul banului public” (*Eu și moara lui Take*). Dezabusat, cinic cit cuprinde, Marian Drăghici se vede pregătit „a îmbătrîni” într-un chip ostentativ filistin, adică urît, vizitat de viziuni monstruoase, care nu o dată sînt hiperbole fiziologice, într-o somptuozitate a dezastrului aproape animalică. Umanitatea apare extirpată cu metodă. Aidoma unui avar, bardul vrea să îmbătrînească precum aurul, iar viața însăși, în incandescența sa, nu i se pare mai semnificativă decît o țigară aprinsă pe care nu mai are cine s-o fumeze: „pregătit sunt Doamne să îmbătrînesc să devin străvechi ca grohăitul/ca vînturile intestinului gros cînd trece pe stradă curcanul (...) da pregătit sunt Doamne să îmbătrînesc să devin străvechi ca aurul/și la fel de inutil de caraghios/ca o țigară aprinsă între degetele unui copil mort” (*Ukulele. Poetul orașului Lima*).

Ne putem întreba în ce rezidă lirismul acestui discurs profund negator, cu aerul de a fi văduvit de o transcendență fie și minimă, exaltînd imanența ca un coșmar, autodemonizîndu-se cu voluptate, adică făcînd cu ochiul, complice, trivialului și scabrosului. Nenîdoios e un lirism de factură specială. Întemeiat chiar pe inversarea valorilor, pe caracterul fantast-metodic al desensibilizării, compromiterii, maculării ființei. Întocmai cum contestarea sacralului nu duce decît la afirmarea lui ocolită, distorsionată, lirismul refuzat nu poate decît să

răbufnească, firește în proporții diferite de la un condei la altul, în chiar gestul respingerii lui, în furoarea cu care e călcat în picioare. Gradul zero al poeziei, ca și cel al credinței nu alcătuiesc decît prilejuri ale testării lor. Parcă pentru a se pedepsi, poetul se reîntoarce la lumea lui Caragiale, negare a oricărei autenticități de ordin moral, formă de asceză demonică. Așa cum, prin sfîntenia sa în răspăr, un dandy își neagă spiritul, transformîndu-și trupul într-un obiect de cult, poetul nostru neagă spiritualitatea posturii sale poetice pentru a-i cultiva exclusiv materialitatea, cu o frenezie inițiată a degradării. Dacă Baudelaire și-a vopsit părul în albastru și verde, urmașul său dimbovițean își cosmeticizează figura cu ajutorul unei scriituri grotești, aducînd materialitățile la o virtuozitate șocantă, la o antipoezie omogenă și meticuloasă. Neimbietoarele fapte din sfera realului miticist, iremediabila platitudine, insignifiantul fatidic se străduiesc a se recalifica astfel într-o perspectivă antiestetică, în care prevalează un meșteșug al cinismului: „în ce privește țafa - există/ și nu mai puțin bîrfitoare numeroasă tenace/specia masculină - așa încît/ într-un oraș de țafe balcanice ca acesta/ tot mai rar înțîlnești pe stradă un bărbătuș sadea/ să-i dai liniștit bună ziua să-ți dea/ liniștit ziua bună - și-atît./ Ce să mai spun despre gustul melancoliei/ seara la o grădină între poate doi poate trei/bărbați la o masă bind & fumind/ aproape în tăcere aproape cu reli-/giozitate păhărușul pînă la fund/ în densa rumoare balcanică duh-nind a/ mititei & urină & clor” (*NIMIC DECÎT POEZIA*). De aripile îndrăznelilor poetului atîrnă plumbul imensei mahalale care e Balcania.

Putem consemna și alte aspecte ale acestei producții *à rebours*. Renunțînd la „frumusețe” și „adîncime”, poetul sacrifică însuși vitalul, spre a se complăce într-o lume de mecanisme declarate. Cu o cochetărie (post) modernă, Narcis devine mecanomorf: „N-am fotografiat poemul deși eu/ sunt aparatul de fotografiat poemul” (*Lunetistul*). În virtutea unui gust futurist, ni se dau indicații tehnice pentru o creație tehnică: „Dacă așa cum e omenește posibil nu aveți bani/ pentru femeia lui Iov/ pentru un aparat de fotografiat *marca Iov* / formați-vă din timp ochiul/ pentru a surprinde/ înregistra chiar și invizibilul” (*NIMIC DECÎT POEZIA*). Pentru ca mecanismul existențial să evolueze delirant spre clinic, psihanalitic, scabros: „Motorizată Impostură împistolată chirăie ca totul/ absolut totul e de călcat în picioare./ Ea cu un zurgălău clinic asta face./ Așa că sexul junglei se instalează în inima neagră a psihicului uman./Inima asta pe pagina albă goală (mereu pagina albă goală)/se îmbibă de răul zilei ca vata hidrofilă de mustul/călduț al periodului” (*Ukulele. Poetul orașului Lima*). În felul în care pentru un dandy, prin formalizarea gradată, veșmîntul capătă o valoare mistică, tehnica, produs artificial al existenței, dobîndește semnificația unei centralități satanice. Limita tehnicii: reificarea universală. La un moment dat, Marian Drăghici o abordează într-o manieră simplă, mic-burgheză. Iată o metaforă de fervoare caragialesc-urmuziană: „La tot pasul dai de semenul tău tras de sfoară/ducîndu-și traiul aspru în religia sfîrșii/în biserici de sfoară îngenunchează oameni noi de sfoară/rugîndu-se cu un extaz în lacrimi/la dumnezeul lor de sfoară” (*Lunetistul*).

Vara nemulțumirii noastre

(Urmare din pag. 3)

LA CELE de mai sus se mai adaugă ceva. De o bună bucată de vreme, învățămîntul oficial e parazit de structurile para-instituționale ale industriei de meditații. Dacă ele vor continua să prolifereze tumoral, nestînjinite, pînă la metastaza finală n-a mai rămas cale lungă. Motivele sînt de o gravitate extremă. Unul, fiindcă așa cum este organizat - cu nivelele sale incongruente, creatoare de haos, cu normele derutante și oculte pentru elevul aruncat ca un soldat neinstruit direct în linia întîi - sistemul invită pe față la crearea unei *alternative salvatoare*. De voie, de nevoie, cineva trebuie să dreszeze copilul, inițiindu-l să reacționeze adecvat exigențelor. (Una dintre indicațiile strategice, care trebuie neapărat cunoscute, este ca nu cumva să iasă din front sau să facă pe deșteptul la concurs!) Și al doilea, fiindcă același sistem *nu-i motivează pe profesori nici material și nici profesional*. Salariile sînt de-a dreptul insultătoare, comparativ cu cele ale altor slujbași publici (din regiile autonome, să zicem RENEL și RADET; din rețeaua bancară; din poliție; ca să nu mai vorbim de funcționarii guvernamentali sau parlamentari). Remedierile cosmetice recente din legea învățămîntului recompensează - culmea ironiei! - funcțiile de conducere, ca și „învechirea” la locul de muncă. Despre stimularea unui corp profesional de elită, selectat după criterii meritocratice, nu se suflă nicaieri nici un cuvînt.

Din păcate, e cît se poate de limpede că cele mai multe departamente de specialitate din ministerul actual al învățămîntului nu pornesc de la o strategie adecvată, cu mijloace de aplicare precis definite. Sau - mult mai rău - au una, care promovează șablonul, mediocritatea, multiplicarea pe bandă a produsului, inhibarea creativității, paralizia minții și mutilarea intelectuală din fașă a oricărui potențial specialist. Asta în condițiile în care România este (încă) atractivă pe piața internațională a investițiilor exact prin nivelul ridicat de educație al forței de muncă. (Un nivel conservat cu disperare prin toate mijloacele, grație respectului nostru tradițional pentru știința de carte și erijat în vremea comunismului în forță de reacție antitotalitară).

Cine, cui și cum va da socoteală pentru o asemenea cecitate malignă? Fiindcă un sistem de învățămînt nefuncțional și un minister incompetent care ne tembelizează copiii și stimulează un para-sistem de meditații cu costuri usturătoare pentru părinți, care contrazic interesul național și blochează perspectivele integrării noastre în lume - *sînt un pericol public*; la fel ca Miron Cozma, mineriadele, corupția, drogurile, Gigi Kent sau Fane Spoitoru!

Monica Spiridon

P.S.: O știre de „ultima oră”: la concursul de admitere în licee s-a dat... *La Vulturii!*... Grila oficială de notare la literatură e accesibilă, în mod conspirativ, doar corectorilor.

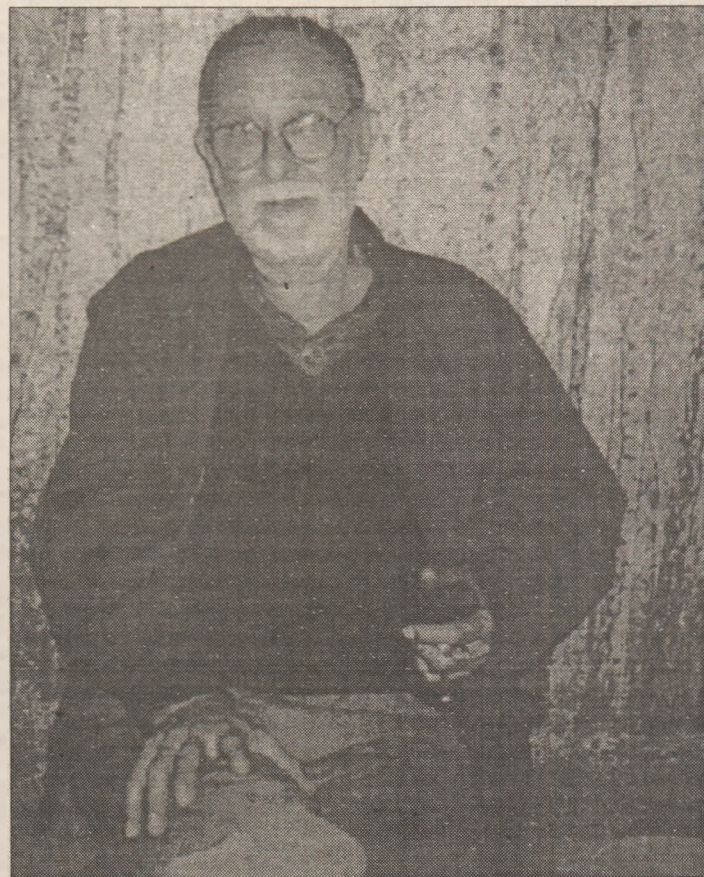
Spioni și teroriști

Redacția revistei noastre este vizitată frecvent de spioni și teroriști. Spionii sunt inteligenți, subtili și fermecători. Teroariștii nu. Spionii vor să fure tehnologie literară sau să ne convingă să adoptăm propriile lor idei despre scris. Teroariștii urmăresc să publice în *România literară* sau să ne determine să scriem despre cărțile lor.

Cel mai bine ne înțelegem, desigur, cu spionii, pentru că, oricum, nu prea au ce lua de la noi, iar de influențat nu ne pot influența, întrucât ideile lor, mult prea profunde, ne rămân inaccesibile. În ziua de 24 iulie 1997 s-a petrecut un miracol: redacția a fost invadată doar de spioni. Într-o singură încăpere s-a adunat într-un sfert de oră atât de multă inteligență, încât po-deaua scârțâia, iar ferestrele plesneau. Prima și-a făcut apariția Marta Petreu, ducând la piept printurile unui nou volum de versuri, *Cartea mâniei*. A urmat Bujor Nedelcovici, nemulțumit că atunci când trimite din Paris o scrisoare cuiva din România nu i se răspunde. După încă două sau trei minute a deschis ușa redacției și H.-R. Patapievic, care și-a ales-o însă, decis,

drept interlocutoare, pe Adriana Bittel. A venit, în scurt timp, și Mircea Mihaieș, cu zâmbetul lui antiguvernamental și antiprezidențial. N-a lipsit nici Andrei Corbea (ceea ce înseamnă că, pe lângă Cluj și Timișoara, a fost reprezentat și Iașiul). Iar la sfârșit, ca o incununare a seriei de apariții spectaculoase, s-a ivit și Angela Marinescu, cu exemplare proaspete dintr-o carte a sa, de eseuri (singurul care n-a primit un exemplar a fost semnatarul acestor rânduri, dar poeta i-a explicat că i-a trimis unul, cu câteva zile înainte, printr-o persoană demnă de încredere; atât de demnă de încredere, încât exemplarul n-a ajuns nici până în prezent la destinație...)

În lupta sa legitimă împotriva spionajului literar, redacția noastră a luat-o drept ostatecă pe numita Marta Petreu și a obligat-o - tortură inimaginabilă - să asiste la ședința de sumar. Cum anume a decurs ședința, cititorii o vor afla, fără îndoială, din paginile *Apostrof*-ului. Însoțită de cine anume a părăsit redacția Marta Petreu, la sfârșitul ședinței, n-o va afla nimeni, niciodată. (A.I.Șt.)

Ecouri

Conexionismul - un tip de artă New-Age

Concepția new-ageistă a d-lui Marius Bordei („România literară” nr. 26/2-8 iulie 1997, pp. 10-11) m-a făcut să mă gândesc, înainte de toate, la sincretismul arhaic, manifest până spre zilele noastre în creațiile folclorice. La vechile mituri ce înflăcăseră imaginația populară dl M.B. adaugă mitul nou al computerului - ca expresie de ultimă oră a tehnologiilor de vîrf. Din această perspectivă, programul cu pricina ne apare ca o năzbîtie trecătoare, ca atîtea altele, suficient de naivă pentru a nu ne pune pe gînduri.

Însă dl M.B. ambiționează mai mult, judecînd după frazele: „Poate nu peste mult timp artistul spațiului virtual va putea oferi publicului creații care să aibă în același timp atributele luminii, culorii, sunetului, cuvîntului, formei, timpului, spațiului și mișcării. Pînă atunci însă pictura, muzica și poezia vor rămîne principalele domenii ale artei datorită marii încărcături sensibile și complexității mesajului lor.” D-sa dorește o artă totală, produs al „simbiozei dintre om și înalta tehnologie”, un nou tip de comunicare interu-

mană vizînd un fel de nirvana/catharsis de tip nou: “momentul de maximă relevare a conexiunii universale” (!?)

Afla-te în centrul concepției new-ageiste, înalta tehnologie, computerul mai ales, din necesare auxiliu ale însușirilor umane, tind să devină locomotive gonind bezmetic spre un iluzoriu holism/globalism luciferic. Peștera platoniciană unde zăceau înlanțuiți troglodii privind doar umbrele realității este pusă acum în mișcare, lanțurile sînt preschimbate în „conexiuni”, rețele întunecate și bolovănos transformat într-un ecran luminos și neted, pe care altfel de umbre ale realității alunecă: multicolore, sonore, eventual înmiresmate etc. Deși temnița e de nerecunoscut, rămîne temniță, iar artistul, deopotrivă cu publicul său, nu-și modifică statutul de captivi...

Din fericire dl M.B., ignorînd un aspect esențial, intrinsec ființării umane, se-nșeală, iar eșafodajul său teoretic, identic acelei socoteli aritmetice amintite de Camil Petrescu - un vizionar și el, dar urias! - în *Puncte de reper* e fals! Pe lângă tipurile de cunoaștere

artistică și științifică pe care le ia în seamă dl M.B., omul are la dispoziție și cunoașterea religioasă la care poate ajunge în urma unor eforturi proprii asupra cărora insistă cărțile patristice și, concomitent, prin revelație (pogorirea harului/duhului - în limbaj teologic). Acest domeniu, e drept, (ca și cel artistic ori științific, de altfel) își are ratații săi; însă aceasta constituie o problemă aparte, ce iese din cadrul general pe care ni l-am propus aici.

Mihai Floarea

”Orice mărime matematică, înmulțită cu zero, dă tot zero. $38796 \times 783 \times 0 \times 4561864321 = 0$. Cumînțenia, înțelepciunea, erudiția, verva strălucitoare, cultul frumuseții, devotamentul fanatic, sfîntenia, înmulțite din nebagare de seamă cu puțină minciună, dau ca rezultat numai minciuna. Nici cumînțenie, nici înțelepciune, nici erudiție, nici verva strălucitoare, nici frumusețe, nici devotament real, nici sfîntenie.” (în vol. *Teze și antiteze*, Ed. Minerva, București, 1971, p. 301).

Cehov și Penciucescu

Simbătă, 2 august, seara, a sosit la București, de la Stockholm, iubitul profesor și regizor, Radu Penciucescu. De ce? Pentru un nou atelier de lucru. Anul trecut s-a desfășurat la Centrul Cultural de la Arcuș, avînd ca inițiator și organizator UNITER-ul, un seminar teatral pe teme din Shakespeare, la care au participat studenți actori de la toate facultățile din țară. Întîlnirea și lucrul cu mari personalități (și au fost ateliere susținute de Andrei Șerban la Arad, de David Esrig la Iași, va urma, în toamnă, unul la Piatra-Neamț cu Vlad Murgu) este o mare șansă pentru oricine, oricînd, și cu atît mai mult pentru tineri. De aceea, anul acesta, UNITER, Centrul Cultural Mogoșoaia al Ministerului Culturii și Teatrului *Anton Pann* din Rimnicu-Vilcea sînt organizatorii celui de-al doilea atelier teatral *Radu Penciucescu*, de astă dată pe teme din Cehov, la

Olănești, între 3 și 5 august. Au fost selectați opt actori, opt actrițe și șapte regizori care au absolvit din 1991 încoace sau se află în ultimul an de studiu. O grupă de profesioniști, așadar! Printre ei, Felix Alexa, Anca Bradu, Irina Wintz, Adriana Moca, Vlad Massaci, Mihai Calin, Oana Tudor, Ileana Olteanu, Simona Mihaescu. Împreună cu Radu Penciucescu vor analiza teatral lumea lui Cehov, îi vor pune sub lupă personajele, relațiile, codurile, vor trăi aproape două săptămîni pe o insulă magică și binecuvîntată a teatrului, vrăjiți de dragostea față de această artă a maestrului lor, de șarmul personalității sale. Sperăm ca acest laborator de cercetare, pentru care trebuie să-i mulțumim reverențios lui Radu Penciucescu, dar și organizatorilor, se va prelungi firesc în spectacolele pe care le vor face sau în care vor juca norocoșii participanți de la Olănești. (M.C.)

CALENDAR

4.VIII.1889 - a murit *Veronica Micle* (n.1850)
4.VIII.1908 - s-a născut *Sidonia Drăgușanu* (m.1971)
4.VIII.1915 - s-a născut *C.S.Anderco* (m.1975)
4.VIII.1931 - s-a născut *Nicolae Ciobanu* (m.1987)
4.VIII.1941 - s-a născut *Cezar Ivănescu*
5.VIII.1867 - s-a născut *Iuliu Valaori* (m.1936)
5.VIII.1922 - s-a născut *Marin Preda* (m.1980)
5.VIII.1926 - s-a născut *Gheorghe Bejancu*

5.VIII.1929 - s-a născut *Hajdu Győzo*
5.VIII.1937 - s-a născut *Viorel Cacoveanu*
6.VIII.1887 - a murit *George Crețeanu* (n.1829)
6.VIII.1912 - s-a născut *Ion Marin Iovescu* (m.1977)
6.VIII.1915 - s-a născut *Al. Voitin* (m.1986)
6.VIII.1935 - a murit *George Vălsan* (n.1885)
6.VIII.1938 - s-a născut *Serafim Duicu*
6.VIII.1941 - a murit *Izabela Sadoveanu* (n.1870)
6.VIII.1982 - a murit *Cristian Păncescu* (n.1908)

7.VIII.1848 - s-a născut *Ieronim G.Barițiu* (m.1899)
7.VIII.1907 - s-a născut *Ion I. Zamfirescu*
7.VIII.1917 - s-a născut *Horia Lovinescu* (m.1983)
7.VIII.1922 - s-a născut *Aurel Mihale*
7.VIII.1931 - s-a născut *Emilia Căldăraru* (m.1988)
7.VIII.1941 - s-a născut *Anatol Ghermanschi*
8.VIII.1902 - s-a născut *Sașa Pană* (m.1981)
8.VIII.1911 - s-a născut *Orest Masichievici* (m.1980)
8.VIII.1912 - s-a născut *Liviu Bratoloveanu* (m.1983)

8.VIII.1926 - s-a născut *Horia Stancu* (m.1983)
8.VIII.1975 - a murit *Mihai Sabin* (n. 1935)
9.VIII.1907 - s-a născut *Virgil Fulicea* (m.1979)
9.VIII.1921 - s-a născut *Claudiu Moldovan* (m. 1996)
9.VIII.1934 - s-a născut *Romulus Cojocaru*
9.VIII.1947 - s-a născut *Marcel Constantin Runcanu* (m.1987)
9.VIII.1948 - s-a născut *Radu Anton Roman*
9.VIII.1991 - a murit *Cella Delavrancea* (n. 1887)

10.VIII.1910 - s-a născut *Vladimir Cavarnali* (m. 1966)
10.VIII.1921 - s-a născut *Ion Negoitescu* (m.1993)
10.VIII.1925 - s-a născut *Petre Stoenescu*
10.VIII.1927 - s-a născut *Barbu Cioculescu*
10.VIII.1937 - s-a născut *Dan Laurențiu*
10.VIII.1942 - s-a născut *Nicolae Prelipceanu*
10.VIII.1943 - s-a născut *Ivo Muncian*
10.VIII.1968 - a murit *Eugen Schileru* (n.1916)
10.VIII.1980 - a murit *I.Peltz* (n.1899)

Desfătări de vacanță

Varianta dinamică

CU MAȘINA sau cu trenul? Aceasta e dilema celor care își pregătesc valizele ca să plece în vacanță, în verile din jurul lui 1930. Surprizele călătoriei sînt oricum preferabile rămasului acasă, întrucît iată care e perspectiva sedentară a verii bucureștene: „Ai să deschizi fereastra ca să-ți acopere tot din casă un strat de praf. Ai să vrei, cu gura uscată, apă și n-are să meargă, de la primărie. Mirosul gunoaielor neridicate și al tuturor canalurilor infundate are să-ți întoarcă stomacul pe dos. Și ieși la plimbare prin praf. Oricum, să n-o iei de pildă pe strada Enei, că trotuarul e transformat pentru anumite oficii nepublice“ (*Săptămîna*..., Anul I, no. 2,

1924). Numărul sedentarelor fiind oricum mai mic decît cel al migratorilor, grija publiciştilor se îndreaptă către aceştia din urmă indiferent dacă au rezolvat dilema transportului în favoarea șoselei sau în favoarea căilor ferate. Pentru „cei ce pleacă cu automobilul în vacanță“ fără inger păzitor, redactorii *Universului literar* publică în vara lui 1928 cîteva „mici sfaturi“ dezinteresate ale unui șofer amator care își păstrează anonimatul:

„Pentru a pleca în vacanță trebuie să întrunești următoarele principale elemente: un automobil, un timp favorabil, o sumă de bani suficientă și un itinerariu de voiaj. Un lucru încă: trebuie să ai vacanță.

Părăsește pentru o lună proiectele tale de afaceri (...)

Nu pleca fără să știi unde te duci. Vei întâmpina și fără aceasta, în tot cursul drumului, destule ocazii de a nu-ți atinge scopul ce ți l-ai propus.

Ia-ți un amic cu tine (...)

Îți urez timp favorabil. Mai ales că și eu am intenția de a pleca.

Odată plecat nu comite imprudențe. Nu crede că ai fi singur pe drum. De altfel, dacă pleci pe la Șosea, nu-ți va trebui mult de a observa eroarea ta.

Dacă mașina ta atinge viteza de optzeci de kilometri pe oră redu-o la șasezeci... Sfătuitorul va fi fost poate om de teatru deoarece le recomandă automobilistilor să viziteze, în marile

orașe, Teatrul Național, pentru a da timp motorului să se răcească.

Între cele două războaie, instituția C.F.R. continuă să stimuleze instituția literară așa cum o făcuse și la început, în secolul 19, pe vremea cînd Ghica lauda „tîcna“ unei călătorii de la București la Iași, și pe vremea „trenurilor de plăcere“ deja demitizate ale lui Caragiale. În vara lui 1928, Tudor Arghezi se vede obligat să-i scrie un bilet între bilete „D-lui Director General al C.F.R.“, în urma unui drum cu trenul către Tekirghiol, făcut alături de Cocó, papagalul ale cărui pene devin la nevoie instrumente de scris: „Domnule Director General, într-una din nopțile trecute, am călătorit de la București la Constanța. Pentru că nu ocupă loc pe scaun și călătorește în plasa de bagaje, pe geamantane, Cocó a luat în clasa I-a numai a 60-a parte

dintr-un bilet, plă-tind circa 10 lei. Personal, Cocó nu poate să afirme că a fost nemulțumit. În stațiile mai mari, unde-l apucă setea, dacă nu are loc prin culoar, el iese pe fereastră și dacă nu încapă nici pe fereastră utilizează supapele dreptunghiulare de aer, pe unde scapă fumul din compartiment. Frugal,

ascetic și zmerit, Cocó se împacă bine cu orice situație care-i dă voie să mediteze și la rigoare stă pe acoperiș, ca un soldat“. O pereche de aripi ar trebui să intre și în dotarea de rezervă a călătorului obișnuit, indiferent în ce epocă și sub ce director general sau ministru al transporturilor se aventurează să voiajeze. În trenul de noapte din vara lui 1928, situația bipezilor era următoarea: „Am văzut, Domnule Director general, cum se chinuiau călătorii oameni, călătorii cucoane și călătorii copii(...) Am văzut un copil de cinci ani culcat în coridorul lung și aglomerat ca un vestiar, pe un geamantan, lingă mama lui, o persoană

tinăra și sfioasă așezată strict pe jos.(...) Pasageri de toate vîrstele și profesiile, reputate onorabile pretutindeni afară de domeniul cu gări și semnalizări al Direcției Generale, destinată să corecteze prestigiul profesional și să reducă demnitatea exagerată, somnolau ridiculi și batjocoriți, strînși cu genunchii la gură pe suprafața unui jurnal așternut pe mucuri de țigări“.

Cu cîțiva ani mai devreme, în *Sburătorul*, în amintirile Constanței Marino-Moscu despre trenul de noapte către Moldova (*Spre Văratec*) nu difera sensibil decît direcția de mers. Același coridor „întesat de lume“, aceleași numeroase bagaje, cel puțin trei colete și un „jimandan“ pe cap de călător. Și totuși există compartimente de doamne care au „laborator de dresuri“ (?) la clasa I și oameni amabili, care te ajută să capeți imediat un loc bun înăuntru cu condiția să le cedezi locul „pe jimandan“.

Varianta statică

RELATIVITATEA mișcării și a repausului în funcție de punctul de reper ales este sesizată corect de publiciștii de odinioară. Se remarcă așadar că pe lîngă cei care sînt în repaus (fie și pe un geamantan) într-un tren în mișcare, există unii care se mișcă în voie într-un tren care stă nemișcat. Acest din urmă caz îl intrigă pe circotașul Cocó, la Tekirghiol, în gara Eforia, „care acum cîteva luni se chemase Movila“, situată între Sanatoriul Eforiei Spitalelor și țărmul mării: „Pe linia răcorită de briza marină sta de trei zile pline un vagon ministerial, tras lîngă plaje. Era un hotel pe patru roți, ivit pe țărmul splendorilor de apă și lumină ale mării“. Cocó își imaginează că hotelul *sui generis* îi aparține primului ministru, Dl. Vintilă Brătianu, care însă se afla „cu cîțiva kilometri mai sus, la Carmen-Sylva și la Balcic“. Și, în același an în care Agatha Christie rezolva *Misterul trenului albastru*, Cocó, detectiv *malgré soi*, rezolvă misterul vagonului ministerial: „...ră-

Plaja Movila - Tekirghiol

Vâlcele, august 1934

mase stupefiat. Încă o dată, călca fără să vrea și fără să știe pe un mușuroi monumental, al acelor importante și solemne puroaie care parfumează viața publică românească și fac toate opiniile, credințele și bunele intenții derizorii și sterpe“. Papagalul își face publică descoperirea: „vagonul era ocupat de persoana d-lui Tony Iliescu“, un „advocat cu onorarii admirabile și senator cu resurse regale“ și care, atît în mișcarea vagonului cît și în repausul lui „era însoțit de un mic harem format din trei persoane „agreabile“ și „de sex potrivit“ (sic !).

Un alt topos al vacanței statice este plaja: „Pe catifeaua de nisip a țărmului plastic, întins ca un trotuar de-a lungul mării, e bilci de culori și de corpuri. Palăria mexicană cu ciucurii subțiri de jur împrejur ascunde în conul ei, un cap cu *ochelari obscuri* (s.m.), care dau egal oamenilor inexpressivi o privire concavă de craniu și de strigoi și înfățișarea tăunilor cu ochii umflați. (...) Grupuri de femei, cu pulpa goală pînă la încheietura mlădie și modelată a șalelor, pe care prietena își culcă obrazul cu ochelari, se aștern sub umbrelele japoneze“ (*Bilete de papagal, No. 140*). Dacă ochelarii de soare sînt, în epocă, o noutate dizgrațioasă pentru privitor, ochiul găsește ușor și frumusețea: „Nimfe mici în tricouri pestrițe pescuiesc de-a lungul țărmului scoici, pe care marea le împinge bancuri pe uscat, după ce s-a jucat cu mărgelele lor goale“ și, în pilcări calme, o „omenire indiferentă la viclesugurile costumului, elastică și zveltă“. Decorul e completat de cearșafuri albe, de „corturi fanteziste cu virful împuns în aer sau cu carapace dreaptă, târcate cu roșu, cu albastru și galben“ și de „noroiul de caviar al celebrului zmîrc vindecător“, nămolul.

Literatura este principalul vinovat de faptul că Mitică bucureșteanul visează repausul în locuința de vară de la țară. O cronică apărută în gazeta lui Arghezi la 9 august 1928 pulverizează, pe tipicul parodiei lui Topîrceanu „idila rustică de care se-ncintă orășanul nostru“ cunoscută din copilărie, „dintr-o literatură proastă, recomandată de Ministerul Instrucției“ (azi al Învățămîntului). Neliterar, vacanța la țară se poate rezuma astfel: ziua te îneci în praf (din cauza celor care-și petrec vacanța dinamic, în automobil), iar noaptea „singurul lucru frumos e întunerecul“. Cititorului de reviste interbelice nu-i mai rămîne decît să-și aleagă varianta de vacanță cea mai potrivită temperamentului său. Cu o condiție stabilită din capul locului: să aibă vacanță!

Ioan VIERU

caiet transparent

cînd apare monstrul în fața mașinilor nu
spunem nimic

suntem felicități pentru progres
pe o hîrtie fără antet
ajunsă în mina conducătorilor

ni se sugerează mai multe direcții
ca unei păsări colorate care și-a
pierdut puiul
într-o ordine fără colivii

după ultimele noastre versuri
Dumnezeu nu mai are încredere în nimeni

nu am călătorit întreaga noapte
nu am numărat doar anii
nu am imitat surîsul printre abonații ziarelor

cîndva m-am odihnit în iarba de pe
marginea
ghetoului artistic

cei înrolați
își notează eroii într-un caiet transparent
pentru unii ca noi

pe zidul de execuție vei citi
multele noastre drepturi
ei avînd unul singur.

impresii de pe altă șalupă

cînd conspirau
alții le-au spus profețiilor
să coboare de pe șalupă

într-un azil s-au mai descifrat cîteva
hieroglife

negura din adînc desparte în două
pămîntul
pe care s-a călătorit prea mult
numai prin hățisuri

după ce ne explicăm sub alt nume
fiarelor nu le mai este foame

printre coloanele butaforice
vom lăsa în seama altora
norii din depărtare

nu soarele va triumfa cu noile cataclisme
nici părțile care tocmai se despart de dictatură

doar munca silnică mai contează
cînd spre falsa ghilotină
lebdăa chiar va muri

noile noastre impresii
vor purta și ele un număr de ordine.

gărzile împăratului

în plină vară
edilii vor cere asemănarea unui așternut
răvășit pe zăpadă

discret vom fredona muzica destinului

se spune că au fost aduse noile leacuri
bine păzite

în timp ce descifrăm vechi conflicte
gărzile împăratului
și-au însușit imperiul din preajmă

noi am fost extrădați înaintea enunțului

plantele revin pe ziduri istorice
doar din prejudecată

aflu că se poate dirija numai falsificarea
orînduirii

parcă știam o variantă pentru eșafodul
inutilităților
n-a fost să fie nici stolul negru o
prevestire

biografia se lasă prea ușor corectată
de gîndul precis.

văzduhul și cei care urmăresc norii

cum este posibilă atîta revoltă în mica
localitate
se-ntreabă și astăzi cei mari

la bătrînețe toți vinează lîngă pîlcul de
arbori

așteaptă linia zării
cu o enormă recunoștință
cînd a rescrie propriile versuri
va fi un act de curaj
și un comerț ilegal
pentru a închide gura
falsificatorului din zori

somații celui care împarte mărfuri sacre
cu ambalajul sfîșiat

în avionul spre Iugoslavia am uitat deja
lămpile concernelor biografice
recuperîndu-și bezna.

totul intră în legalitate pînă la doza
maximă

habar nu am printre cordoanele de ordine
de sfîrșitul unui licăr izolat.

himera de după dezastru

acest oraș despre care se spune că nu există
ar trebui evitat

lecția continuă ca o pînză
desfășurată de sclavii din față

un alt popor
nu va stinge brusc lumina
cît citim opera contemporanilor

intrăm acolo unde ne apropie în frig
trucajul guvernamental

avem alte păreri despre modul în care briza
amintește dispăruții

la masa de joc
acest vîrtej al frunzelor
prea calm va fi reconstituit

sunt pasiuni mai puternice decît
măsurarea timpului

voi face marile dezvăluiri
așa cum alții au adunat pulberea
de la propria statuie
legați mult prea intens de semeni

cîndva cei îmbarcați spuneau adevărul și
la întoarcere.

**CERȘETORUL
DE CAFEA**

de Emil
Brumaru

Povestea trecerii prin lume-a Reparatelor

Interpretează
Victor Rebengiuc și Mariana Mibuț
Scenografie:
Dragoș Buhagiar și Irina Solomon
regia: Julien Ospitalierul

Lîng-un felinar cu-acetilenă
J.O. mînc-o limbă de balenă.

Este ora zece făr-o dungă.
Reparata trece nibelungă.

Sinii ei sînt prinși în curelușe,
Poartă-n mîini căpsune drept mînușe,

Îngeri cu obiele parfumate
îi țin trează rochia la spate.

Însă Ea la El nici nu privește
Cum mîncă limba unui pește,

Ci îl lasă veșnic plin de jenă
Lîng-un felinar cu-acetilenă.

fără halucinații

ar trebui să cred că
asediul Romei a avut loc din pură intuiție

după încetarea marilor sacrificii
și a civismului pierdut
spre originea fragilității
ecourile picăturilor de ploaie
i-au legat definitiv
pe cei fără halucinații

prigoana a ajuns în sălile de cinematograf

un bici încremenește uneori
în aerul zilei
surîsul vedetei din serviciul secret

au glumit alții destul
alungîndu-și caii departe de măcel
dispare imaginea din capcana de aur

poate se va oferi premiul nobel
teroristului din formația acestei majorități
cu aripi

sunt lucruri mai clare decît moartea.

oraș distrus

totul e la vedere pentru aceste razii

nu mai există lăzile de gunoi ale luxului
ni s-a spus că știm prea multe despre nebulie
ni s-a spus că ne immortalizează
condamnatul la moarte

prietenii își împart lumina zilei
apoi renunță

ne despărțim la timp
cu haina binefăcătorilor pe braț

ni se încrucișează drumurile
cînd ne îndreptăm spre orașul distrus

știm cum se contraface
spectrul magnetic
în lumea liberă
deși asta înseamnă două păduri ruginii
în preajma caselor de vacanță

a treia se lasă întrezărită mai mult decît
trebuie

în plin viitor arde palatul,
sau iarăși greșim.

CRONICA
EDIȚIILOR

de
Z. Ornea

M. Ralea despre fenomenul românesc

PROFESORUL meu Mihai Ralea mi-a îngăduit cîțiva ani buni, prin 1957-1962, să-i fiu aproape. A fost acesta norocul vieții mele intelectuale, care m-a marcat profund. Mă doare, de aceea, cînd îl văd astăzi injuriat, zvîrlindu-i-se sudalma de colaboraționist. Nu vreau nici să neg, nici să scuz nimic, deși știu din plin cît bine a făcut Ralea în acei ani de „colaboraționism” (Printre altele, el l-a ajutat pe Const. Noica, deși îi cunoștea trecutul politic, să fie angajat cercetător la Centrul de Logică). Aș voi numai, și aici, să explic originile atitudinii sale de după 23 august 1944. În 1943-1944 Ralea voia să reîntre în P.N.Ț., de unde plecase în 1938 pentru a deveni demnitar carlist. Maniu l-a refuzat anunțindu-l că, după război, va organiza un mare proces politic în care vor fi judecați și condamnați toți foștii demnitari carliști și antonescieni, considerați a fi vinovați pentru dezastrul țării. Și își asociase, la această decizie, și incuviințarea lui Const. (Dinu) Brătianu. Era o decizie absurdă, născută din vendetă. Aceasta însemna să-i fi dat în judecată, dacă ar mai fi trăit, pe N. Iorga, Armand Călinescu, Petre Andrei, Victor Iamandi și, pe lângă ei, pe Gh. Tătărescu, Const. Argetoianu, M. Ralea, Victor Slăvescu, M. Ghelmegeanu, Al. Vaida-Voevod, Grigore Gafencu, Const. C. Giurescu și încă alții. Dar toți aceștia, o știu de la Ralea, au intrat ca miniștri în guvernele carliste, socotind că între cele două rele de atunci ale țării (legionarii și regele) e necesar să se alieze cu răul cel mai mic (regele) pentru a milita, împreună, împotriva celui mai mare (legionarii). Aveau, negreșit, dreptatea lor. Și, deodată, se simțeau amenințați cu un proces public. Am găsit în recent-publicatul jurnal al lui Ioan Hudiță, în 1944 secretar general adjunct al P.N.Ț., o convorbire. La 22 mai 1944 Ralea îi comunică lui Hudiță: „noi toți cei vizați de procesul răspunderilor, cum spuneți voi, în frunte cu Tătărescu, suntem dispuși să recunoaștem pe Maniu drept șef suprem și sub comanda lui să punem capăt războiului și să întoarcem armele în contra nemților; altfel, știți ce se va întîmpla? Să țî-o spun eu: pentru a ne apăra libertatea și existența noastră politică față de voi noi ne vom vedea siliți, fără voia noastră și contrar convingerilor noastre, să ne aruncăm în brațele comuniștilor și ale protectorilor lor, indiferent ce se va întîmpla cu țara; spune-i lui Maniu să nu ne silească să facem acest lucru, repet încă o dată, pe care noi nu-l dorim, însă să nu ne împingă la disperare; eu știu ce urmăresc comuniștii, la ordinele Moscovei, și de aceea am ținut să te previn și să fac apel la tine care ești singurul reprezentant cu autoritate din Vechiul Regat care poți sili pe Maniu să fie rezonabil și să renunțe la himere”. A fost refuzat. Iar Ralea - ca și Tătărescu - s-au alăturat comuniștilor, devenind, la 6 martie

1945, ministru al Artelor în guvernul Petru Groza, apoi, din 1946, ambasador în SUA, apoi, după un interstițiu în picaj, președinte la Institutul de Relații cu Străinătatea, membru în Consiliul de Stat, profesor și șef de catedră. Iar peste tot, în acești ani, a făcut imens de mult bine, fiind pentru generația de tineri intelectuali care s-au format în anii cincizeci unul dintre - alături de Vianu și Călinescu - directorii de conștiințe, călăuzindu-ne, prin lumina cugetului, și îndrumându-ne. Repet, nu scuz aici nimic, ci am oferit numai explicații pentru înțelegerea unei personalități căreia îi datorez enorm.

SI ACUM să ajung la obiectul cronicii mele. Chestiunea specificului național, altfel zicînd determinarea formulei sufletești a românului a preocupat mult oamenii de cultură. N-aș spune că lucrurile au căpătat un răspuns deplin valabil și definitiv. Punctele de vedere au fost multe și, evident, polemice, afirmîndu-se, mai ales, în deceniile interbelice. Un astfel de punct de vedere a afirmat și Ralea, în 1927, prin studiul vestit *Fenomenul românesc*, venit în prelungirea altor intervenții ale sale în această dezbatere și, apoi, urmate de altele. Vreau să spun că *Fenomenul românesc* e momentul central într-o suită de contribuții mereu în jurul aceleiași debateri. „Echilibrul nostru sufleteș preciza aici Ralea - se cheamă *adaptabilitate*. Prin el ne deosebim de toată lumea Orientului, dar și de aceea a Apusului. Există în caracterul nostru excесе de lene, de plictiseală, de îndurare, de răbdare excesivă, care ne împiedică de a fi occidentali. Pe de altă parte, găsim în noi inițiative, o anumită hărmicie în a pricepe ce e bun în altă parte și a ni-l apropia, o vioiciune în a pricepe imediat mecanismul unei noutăți, o agerime în a nu fi dezorientați și nici intimidați în fața neprevăzutului, care ne îndepărtează cu mult de apatia indolentă a Orientului... Această adaptabilitate am perfecționat-o, făcînd din ea arma noastră de luptă în existență.” Și, mai încolo: „Funcția de adaptare exactă și rapidă presupune inteligență dezvoltată. Fără nici un fel de exagerare națională, trebuie de recunoscut că românul e înainte de toate inteligent. Deșteptăciunea sa e vioaie, suplă, dar mai ales limpede. Nici o umbră de misticism ori de nebulozitate nu-i turbură funcțiunea exactă a minții sale. Cel care se adaptează are nevoie de reflectare perfect clară, de o luciditate neturburată a condițiilor mediului, îi trebuie o anumită specie de organizare mintală”. Și nu uită să adauge că inteligența prea lucidă a românului presupune drept consecință trăsătura scepticismului, ceea ce aduce cu sine lipsa sentimentului religios. Ralea considera, ca istorist ce era, că structura psihică nu e eternă, ci în continuă prefacere. De aceea nu există, cum

eronat cred tradiționaliștii, un singur suflet românesc. Mai ales că, socotea filosoful culturii care a fost Mihai Ralea, românii sînt un popor tînăr, în curs de constituire psiho-etnică („Psihologia noastră nu e complet întocmită, e în devenire, nu e precizată, ci în curs de precizare”). Ultimul editor al lui Ralea, dl. Constantin Schifirneț, îi reproșează autorului nostru că a neglijat dimensiunea trecutului și că, în fond, psihicul etnic a existat în trecutul istoric. Nu cred că are dreptate. Ralea, repet, era un istorist și nu putea accepta un dat etno-psihologic etern în el însuși, scos din evoluția istoriei. Și avea dreptate. (Într-un studiu polemic cu Nichifor Crainic, din 1926, precizase: „Ca să probezi realitatea specificului național n-ai deloc nevoie de ideea trecutului”). În 1934, în *Geneza formelor culturii*, P.P. Negulescu afirma același lucru în fond, atunci cînd, plasat și el pe criteriul istoricității, demonstra că sufletul românului din vremea lui Ștefan cel Mare e altul decît cel de la mijlocul secolului al XIX-lea și acesta din urmă e altul decît cel din deceniile interbelice. De fapt, P.P. Negulescu ajungea să nege chiar ideea existenței unei specificități naționale, egală cu sine de-a lungul timpului. Și aceasta pentru că nu recunoștea posibilitatea deosebirii unor trăsături caracteristice, valabile continuu. Și de vreme ce prefacerile istorice determină mutații și în ordinea sufletescului sau a psihologiei nu se mai poate identifica o constantă dincolo de timp. Or fără o constantă nemodificabilă nu se poate identifica nici o formulă caracteristică specifică. Să recunoaștem că P.P. Negulescu, ca și Ralea, aveau dreptatea lor și că sînt mult mai aproape (deci cu totul actuali în modernitatea lor) de antropologii de astăzi care neagă chiar și ideea distingării unor trăsături comune ale unor mari colectivități (popoare, națiuni), admițînd că se poate vorbi numai de trăsături ale unor indivizi. Se poate totuși vorbi, cred, de unele caracteristici generale la unele popoare care se asamblează în concertul general al umanității, cu tendința ei de astăzi de unificare zonală sau globală. Va deveni, în aceste noi circumstanțe, caduc însuși principiul specificului național? Nu știu și nu mă hazardez în astfel de delicate pronosticuri. Îmi amintesc, totuși, de la Ralea că un popor e o unitate de stil.

DAR PÎNĂ a se ajunge aici, să ne întoarcem în vremea deceniilor interbelice pentru a sublinia, încă o dată, valoarea conceptului propus de Ralea. Aceasta, de pildă, în comparație cu ortodoxismul antieuropeanist și obscurantist. Disputa lui Ralea cu orientarea de idei a ortodoxismului a fost continuă și neîmpăcată. Și nu a ostenit să releve mai întîi eroarea originară a conceptului propus. O caracteristică națională, spunea el, trebuie să pornească de la un element deosebitor și nu de la unul

Ethnos

MIHAI RALEA

FENOMENUL
ROMÂNESC

ALBATROS

Mihai Ralea, *Fenomenul românesc*. Studiu introductiv, note, îngrijire de ediție de Constantin Schifirneț. Editura Albatros, 1997.

care unifică. Or ortodocșii nu sînt nu mai românii, ci și rușii, ucrainenii, sîrbii, grecii, bulgarii și, apoi nu toți românii sînt ortodocși. Sufletul nostru național - spunea Ralea - e, de aceea, mai larg decît formula ortodoxă. Apoi, românii - sceptici, lucizi și zeflemişti nu pot fi reduși - ca formulă sufletească (darmite etnică) - la un dat religios care, de fapt, le lipsește cu totul. Într-un eseu intitulat *Misticism*, din 1926, observa ironic: „Românul nostru e bonom, mucalit, ascuțit în observație și, ca tot meridionalul, extrem de lucid. De unde atîta temperament de delirant, mă rog?” Altădată, în 1930, stăruia în ideea că, în fapt, „civilizația noastră e condiționată de europenizarea noastră cu ajutorul regimului democratic. Am susținut specificul național numai în artă. În toate celelalte domenii, de la știință pînă la politică, credem că apropierea strînsă de Apus ne va ajuta în progresul nostru”. Și asta o preconiza Ralea în aceeași vreme în care un Nae Ionescu, cugetător de dreapta, chiar înainte de apropierea sa de legionarism, cerea decuplarea României de Occidentul Europei, păstrîndu-se pironită de lumea Răsăritului (probabil bizantin), care numai aceea i-ar fi specifică. Iar în eseu din 1933, *Misiuni pentru viitor*, care e programul *Vieții românești*, al cărui director devenise Ralea, se arăta cu limpezime: „Recunoaștem specificul național ca un fenomen. Dar nu putem face din cultivarea și exaltarea particularităților naționale un scop în sine. Interdependența contemporană va ajunge, desigur, să atenueze stigmatele locale... Europenismul e, pentru noi, un ferment de civilizare. Prin el s-a realizat tot ceea ce avem. Nimeni nu are dreptul ca de dragul întreținerii unor moravuri autohtone mai mult sau mai puțin pitorești, să mențină la infinit imbecilitatea poporului său”.

DL. CONSTANTIN Schifirneț a adunat, într-o ediție din colecția „Ethnos” a Editurii Albatros, mai toate studiile, eseurile și articolele lui Ralea despre fenomenul românesc. Selecția - după ediția M. Ralea de la Editura Minerva - e judicioasă, dovedind buna cunoaștere a chestiunii. Studiul său introductiv e cumpănit, pertinent, deși mă despart de editor în unele puncte de vedere. Pacat de barbarisme ca „originează”, „juvenilism”, „demers ralian” și de admonestările cam puerile din aparatul de note de la finalul ediției. Salut cu bucurie și recunoștință această ediție care readuce în circuitul valorilor de azi, scrisul și personalitatea lui M. Ralea.

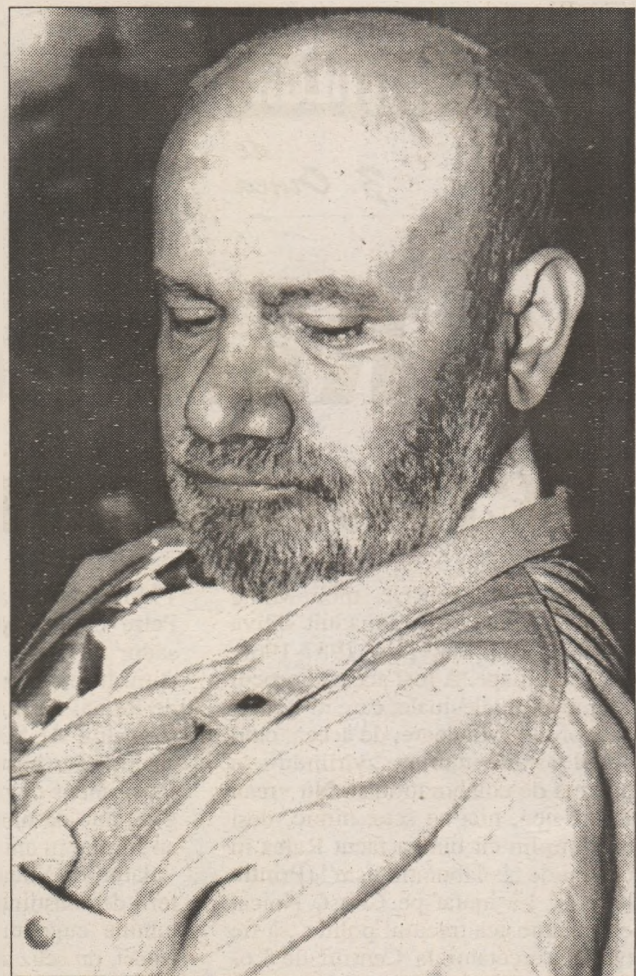
Un Don Juan al textului

REGRETÂND degradarea noțiunii de iubire, plasate impropriu în insulele aleatorii ale dăruirii, ale sacrificiului, F.Nietzsche afirmă fără drept de apel că iubirea „înseamnă o acaparare sau o cedare ca urmare a supraabundenței de personalitate”. Dacă Socrate așeza iubirea în germenul nebuniei, filosoful german găsește o legătură strânsă între iubire și personalitate: „Numai ființele întregi, cu personalitate, sunt în stare să iubească”. Surplusul de personalitate se revărsă benefic în celălalt într-o relație de iubire. Același „mecanism” aparent simplu funcționează și în relația scriitor-text-lector (există, desigur, excepții multiple) care este o formă de iubire, scriitorul fiind aproape obligat de statutul meseriei sale să fie sau să devină un Don Juan livresc, un Don Juan al textului, ce reprezintă pentru el o modalitate, singura modalitate aleasă de a cuceri lumea, de a cuceri un anume cerc de lectori etc. Împătimit de rigorile denudate ale măreției, aspirând către metalumi ridicate pe schelele metaforelor, construind universuri poetice metafizice familiare zonei ideatice a așa numitei *Mitteleuropa*, de unde au descins o seamă de artiști: Robert Musil, Franz Kafka, Rainer Maria Rilke etc., poetul Dan Laurentiu ni se înfățișează, iată, de trei decenii, în imperiul literar în ipostaza unui Don Juan livresc. Niciodată nu e sigur de fidelitatea reginei inimii sale, Poezia, și e pregătit s-o recucerească la nesfârșit, sisific, mișcând neobosit din albia lor fluviile ce alimentează eternul mit al romanticilor, prerogativa prioritară fiind cea a nevoii de construcție, automodelare, aducere a ineluctabilei, fragedei antichități în față, către apusul contorsionat, decadent, al acestui sfârșit de mileniu. Poetul rămâne în templele construite pe maidanele interioare ceea ce a fost: *romantic*; el își are privirea îndreptată, precum se mărturisește în succinta prefață la ediția antologică *Poziția astrilor* (Editura „Minerva”, Colecția „Biblioteca pentru toți”, 1996), înspre „mistere incredibile și insondabile, pline de dragoste și frică, de spaimă și cutremur față de ceea ce ascunde divinitatea sub măștile răului și ale diavolului”. Cavalcadele poetice ale lui Dan Laurentiu se oglindesc în imaginile „demne de Grecia antică”, la ale cărei rădăcini poetul a dormit și a visat din pubertate, de pe când își începuse dificila ucenicie la școalele metafizice ale lui Platon, cultivându-și „patima organică, absolută” care îl „absoarbe spre stele”. În miezul *patimii absolute* stă foamea de absolut, setea de eternitate, de iubirea născătoare de măreție. Pentru Dan Laurentiu poezia e un dans eroic și subtil în insulele

absolutului, iar pentru a fi pregătit pe deplin pentru ceremonia intrării în acest dans, trebuie, indiscutabil, să te azvârli fără rezerve în râul existențial invizibil, între ale cărui maluri totul curge heraclitian, trebuie să-ți asumi luciditatea curajului tău, descriind în limbajul înțeles al poeziei propriile meandre ontologice: „Și când va fi o pace cum alta nu mai este/ și-a treia oară vor cânta cocoșii/ să-i spunei la ureche o poveste/ din zilele pierdute ale Scufitei roșii// căci el va termina să traverseze/ râul bogat de spaime în înot/ și-ajuns pe malul unei noi geneze/ va râde-ncet că n-a murit de tot// ci i-a rămas curajul să umble între maluri/ asemeni unui paznic bătrân cu ochii roșii/ sfidând eternitatea acestui somn de valuri/ în care se îneca și-albatroșii”. („Eroul”)

POETUL se simte în largul firescului pe domeniile poeziei romantice. Romanticismul reprezintă religia sa favorită. În templul poeziei sale sunt redate constant elementele imaginarii romantice, recuzita-i adecvată. Cadrul inimitabil în care se desfășoară ceremonialul poetic e noaptea, casa, biblioteca, marea, cerul. Când pana romanticului „atinge” lumea realului, forța revelației, beatitudinea își ascund antenele prevăzător asemeni melcilor ultragiați. Și autorul „luneacă” în alte registre, ironia înscăunată pe un tron șovăielnic, aproape putred, fiind înlocuită rapid de vechiul joc grav și lucid în umbrele extatice, abstracte, litanice, ale poeziei, joc ce este calificat drept „sfânt” și fiindcă constituie un preludiu al increatului, al intrării în viltorile abisalului, ale curgerii *dincolo*: „Și eu am pleoapele grele/ grele ca două valuri de sare/ sunt o umbră ce se clatină spre casă/ casa mea va crește pe umbrele mării// dar sfânt este jocul/ vinovat al luminilor din întuneric/ și pașii noștri par copii ai nimănui/ și curg asemeni izvoarelor dincolo” („Noapte liniștită”). Rabin statornic, poetul se învârtă în jurul osiei acelorași principii dezghiccate în umbrele înserării, în aerul încărcat de tensiunea discursului liric, semnat de un fiu risipitor ce se sfârtecă dogmatic între absența fericirii și adulecarea parfumului ei amăgitor: „Culcată-i urechea în iarbă/ ce rugă aduc cerului senin/ cei căzuți de pe calul vechiului ev/ ocrotiți în cămașa de otravă a vântului// și dacă plâng eu aud/ în cripta melancoliei/ lacrimi din altă lume/ strigătul meu de fericire// părinții mei ce iarbă/ de sfânt cu pieptul în ploaie/ încordat e arcul/ sărbătorit de săgeata unei inimă” („Istorie”). Incursiunile thanatice denotă intense comunicări în surdină, în ropotul noctambul al beznelor insondabile, imede, cu lumile vii ale

celor de pe malul râului Lethe. Știind că este „adânc ca liniștea zeului/ a dormit fără arme”, poetul insistă să coboare în fântânile translucide ale liniștii liniștilor în căutarea Eului absolut, în intenția identificării acestuia: „Amurg surâzând umil sub ferestră/ câine pierdut în valurile mării/ vino aici eu sunt fratele tău/ tremur din palme nesigure// sfere de aur cândva/ blând s-au rotit în cer nu le mai văd/ acum stau aici ferestrele dorm/ parcă am murit demult// (...) unde sunt umbrele atât de grăbite/ umbrele care au fost/ atât de grăbite/ nu le mai aud bătând în perete”. Puterea revelației calme își iese din maluri, adoptând rigorile și farmecul lucidității: „am rămas aici departe de tine/ strigăt pierdut între gheturi/ fără-ntuneric fără lumină/ aștept surâsul și numele tău” („Liniște”). Solitudinea nu e purtată ca un stindard, nici ca o togă fluturând în bătaia vântului, ci e ascunsă-n forurile intime, în închisorile dinăuntru și mărturisită cu franchețe după necesara gestație cu o suferință abia deghizată, trecută prin filierele abstracte de către paznicul comorilor metafizice, având o constituție interioară extrem de fragilă. Din vulnerabilitatea-i exacerbată își trag sevele forța, furia superioară, candoarea agresivă, investite într-o lume imaginată, ce se vrea construită pe alte principii, după alte scheme, pe o cu totul altă osatură, vieții și iubirii spunându-li-se „da” din exces de personalitate, de geniu furios și blând deopotrivă: „Și parcuri absente zburând copii fără nume/ scump îmi vor plăti zăpezile viitoare/ pe care nu le știu deși timpul/ m-a făcut paznicul rănilor cu sânge ascuns// o fir de iarbă amenințând/ cerul murind în ochiul meu nocturn/ stau cu coatele-nfipite-n părerea de rău/ ca o pasăre cu aripile-n pământ” („Solitudine”). Poetul își revelează pururi existența complicată în umbra luxoasă a următoarei constatări: „Îmi amintesc, deci: exist.” Consumându-și viața între asprimi ideatice și festine ale grației, între utopii citadine și renăscute idealuri elene, între experiențe ale entuziasmului și melancoliei insondabile, între libertatea călăuzită gidian de datorie și libertatea de a contempla zborul unei păsări dinspre bolțile grele de noapte și stele, Dan Laurentiu proiectează imagini în filigran ale unui potențial om superior, ale supraeului răsfrânt într-o posibilă oglindă, înfometat de cunoașterea modului de a vedea al

anticilor: „Ce faci aici? I-am întrebat/ pe cel care în genunchi/ săpa la miezul nopții o ceas al solitudinii/ pământul cel întunecat// vreau să știu cum vedeau anticii/ luna soarele stelele/ și iată acum zorile scăpate din lanț/ cum aleargă după tine pe drumuri” („Acolo tu mă aștepti”). Drumul către absolut e parcurs anevoios, fiind întrerupt adeseori de spaime devoratoare, de *adâncile rugăciuni* spuse cu „gura sângerândă” în umbrele uriașe ale unor vremi când „Noi am fost doi zei/ clătiți în intimitatea/ absolută a iadului cel/ cu focul veșnic în mișcare și fără odihnă” („Remember”). Deificarea rămâne a fi, totuși, alături de obsesia resurselor demonice și angelice ale creației, o constantă favorită a preocupărilor poetului. Iar dimensiunea tragică, revendicată cu brio de către Dan Laurentiu în contextul poeziei române de astăzi, „se dezvelește” tulburător în oglinda idealurilor unei umanități superioare, oglindă în care se vede limpede, cutremurătoare, imaginea umanității reale. În realitatea imediată „totul este să-ți păstrezi cumpătul/ în acest coșmar” („Zi și noapte”); rătăcind prin albia noroasă a zilei, eroul liric „ca un somnambul” nu înțelege pe nimeni și își dorește într-un acces de egofobie, probabil, să-și ridice o casă, o locuință, într-o pagină uitată de carte, astfel manifestându-se tendința de izolare caracteristică romanticilor: „Voi locui într-o pagină/ umbră de aripă/ neagră a unui demon// voi locui într-o pagină/ ca într-un mormânt” („Locuință pentru altădată”). Cuvintele poetului ajunse la „vârsta de fier”, vârsta eternei maturități, se transformă în morminte, iar poetul se descoperă „mai mult mort decât viu” („Afrodita la picioarele lui Psyche”). Și continuă, forțând mâna destinului, să descifreze inimitabil mesaje transmise misterios din somnul cuvintelor, „când vântul/ un marș funebru cântă la nunta cea de lut/ din pântecul femeii eliberând cuvântul/ care s-a-nators la ceruri mahnit de ce-a văzut” („Ave Eva!”).

Aura Christi

Dorin
Tudoran

PUPAT TOȚI
PIAȚA
UNIVE'SITĂȚI

Scandaluri de mult anunțate (II)

AM SCRIS recent că, în vreme ce multe din des-tituirile survenite la Televiziunea Română au reprezentat un act de justiție în favoarea bunului simț, nu toate numirile erau la fel de inspirate. Orgolii, promisiuni făcute în timpul campaniei electorale, alte ingrediente ale *politichiei* au condus la numiri foarte discutabile. Efectul n-a întârziat să se facă simțit, dar mai tot românul s-a arătat încă o dată îngăduitor, sperând că lucrurile se mai învață și din mers. Și, într-un fel, bine a făcut. Pe de altă parte, unii din cei parașutați în posturi cheie la Televiziunea Română continuă să fie percepuți de mulți salariați ai instituției drept corpuri străine. Incapacitatea lor de a se adapta, prelungitele crize de identitate profesională, lipsa calităților necesare funcțiilor ocupate au adâncit criza Televiziunii Române. Asemenea oameni sunt considerați de mulți dintre colegii lor nimic altceva decât beneficiarii unor sinecure motivate doar politic. În diplomațiile occidentale astfel de oameni sunt cunoscuți sub numele de *political appointees* și sunt priviți cu foarte mare suspiciune. În România au fost trimiși mulți ambasadori aparținând acestei categorii și, din păcate, prestațiile multora dintre ei au dovedit că indoilele fațade de competență unor astfel de oameni erau perfect justificate. Folosirea unui asemenea scenariu n-a rezolvat criza în care se află de mult Televiziunea Română. Dimpotrivă, a cronicizat unele din maladiile ce o macină de atâtea decenii.

Sigur, din afara instituției, este greu să dai credit uneia sau alteia din acuzațiile ce ies în public. Dar nu poți rămâne indiferent când afli că, într-o scrisoare adresată șefului statului, se afirmă că *obediinții față de fosta pu-*

tere au fost înlocuiți cu obediinții față de noua putere. Cât de adevărată este o asemenea constatare, e greu de cântărit din afara instituției, dar ea trebuie să pună pe gânduri. La fel, atunci când în același document se spune că Televiziunea Română „a devenit sursă de căpătuială pentru noii veniți și teren de experimentare a celui mai cras amatorism în materie de conducere a unei instituții de asemenea rang”, e greu de crezut că avem de-a face doar cu o normală tensiune creată de confruntarea dintre două feluri diferite de a gândi rolul factorilor cheie în instituția respectivă.

Dacă este greu să cântărești din afara instituției toate nuanțele acestei crize, în schimb, nu e prea dificil să judeci rezultatele *razboiului civil* din Televiziunea Română. În momentul scrierii acestor rânduri, cel mai recent episod este scandalul provocat de intenția conducerii Departamentului Programe de a suprima, fie și temporar, 46 de emisiuni. Cele culturale ar urma să dispară toate, în afara *Sera-tei* realizate de dl. Iosif Sava, iar altele vor fi împinse în zona unor ore de minimă audiență, deci omorâte lent.

În principiu, argumentul invocat de dl. Radu Nicolau, „o utilizare mai rațională a banului public”, nu poate fi respins. Rentabilizarea instituțiilor este un imperativ irefutabil. Dar nu există o singură cale de a rentabiliza activitatea unei instituții. Și când cineva își închipuie că metoda cea mai potrivită este eliminarea tuturor emisiunilor culturale, cu o singură excepție, ceva este putred în noul stil de *management* al Televiziunii Române.

Timp de șapte ani, FSN-ul și PDSR-ul ne-au spus că este nevoie de

tehnocrați, întrucât numai ei pot salva România. Într-un editorial din timpul acelei teribile tragedii naționale, mă întrebam de ce minerie, cvasiminerie și călăuzele lor urlau doar „*Moarte intelectualilor!*”, dar nu și „*Moarte tehnocraților!*”. Nutrea subconștientul lor colectiv certitudinea că tehnocrații nu sunt și ei intelectuali? Fuseseră asmuțiți împotriva intelectualilor de nicaiva „tehnocrați”? Dacă am da credit explicațiilor celor care protestează azi în Televiziunea Română împotriva tembelismului de a eradica emisiunile culturale, fie și temporar, s-ar părea că da, așa stăteau lucrurile cu subconștientul colectiv al comandourilor minerești. Și că un asemenea subconștient nici nu se înșela. Cine are interes să ne conducă la asemenea concluzii?

A utiliza aceleași unități de măsură în evaluarea rentabilității culturii, pe de-o parte, și a unui combinat industrial, pe de altă parte, este nu doar impropriu, dar și alarmant. Calibranii ce practică un asemenea sport nu sunt nici intelectuali, nici... tehnocrați. Sunt, pur și simplu, niște semidocti iresponsabili, unși drept „strategi” de oameni care în loc să aibă scaun la cap, au doar fotolii sub fund. Temporar.

Poate că există ceva adevăr în rezultatele unor sondaje ce ar indica faptul că românii nu mai gustă azi cultura așa cum o făceau altădată. Dar cine ne asigură că ar gusta foarte mult tribulațiile *interdisciplinare*, pentru a folosi un eufemism pentru cei de profesiune *orice*, numai șef să fie?

Înainte de a fi fost desemnat să stabilească strategii de program la Televiziunea Română, dl. Radu Nicolau ar fi trebuit retrimis de binefăcătorii lui la un curs, fie el cât de seral, de

limbă română. I-am văzut câteva emisiuni în timpul campaniei electorale din toamna anului trecut. Aplombul, agresivitatea, un soi de obrăznicie „occidentală”, întrebările tari nu lipseau. Lipseau, însă, de prea multe ori, acordul între subiect și predicat, folosirea corectă a pronumelor *acela, aceea/aceia, acelea, același/aceiași*. Când trebuia să folosească *amândoi/amândouă* și, mai ales, *amânduror/amândurora*, era un măcel. Limba română sângera atât de puternic la sfârșitul acestor performanțe cu iz inchizitorial, încât adevărurile pe care încerca să le scoată la iveală dl. Nicolau aproape că nu mai aveau cine știe ce relevanță. Și-atunci, de ce maș mira că tocmai Domnia sa este cel care pune astăzi custura la gâtul culturii române în Televiziunea națională?

Repet, nu mă indoiesc de existența unor sondaje care indică faptul că românii nu mai gustă azi cultura la Televiziunea națională. Dacă aceeași televiziune ar comanda însă și alt fel de sondaje - unele din care să înțelegem cauzele multiple ale scăderii acestui interes pentru cultură prin TVR - s-ar putea ca unor oameni precum dl. Radu Nicolau să li se ceară a se întoarce la meseriile lor de bază.

Nu cultura plictisește, ci felul neinspirat în care, deseori, este ea oferită telespectatorului. Dar cine împiedică Televiziunea Română să pună telespectatorul în contact cu actul de cultură prin modalități cât mai inspirate? Nu atât de o nouă grilă de programe are nevoie Televiziunea Română, cât de o *de-grilare* a imaginației realizatorilor de emisiuni; și nu doar a celor culturale.

PĂCATELE LIMBII

de Rodica
Zafiu

DICȚIONARELE noastre cuprind multe formații cu elementul de compunere (prefixoidul sau prefixul) *post-*: din cele înregistrate în DEX, mare parte sînt considerate împrumuturi, destule apar totuși ca formate în română. Ca și în cazul altor elemente de îmbogățire a vocabularului despre care am mai vorbit, s-a afirmat și despre *post-* că ar fi relativ neproductiv în română (I. Rizescu, în *Formarea cuvintelor în limba română*, II, 1978). Totuși, cel puțin după 1989, *post-* a devenit - din motive extralingvistice - un element lexical de mare actualitate: cuvinte ca *postcomunism*, *postceausism*, *post-totalitar* etc. au intrat imediat în circulație. Pentru a evita perifraze greoaie (una ar putea fi „de după 19 decembrie 1989”, dacă alegerea datei 19, 20, 21? - nu ar naște inevitabile discuții), s-a răspîndit cu rapiditate adjectivul *postdecembrist* (concurrentul său,

postrevoluționar, are dezavantajul înglobării unui termen controversat: *revoluție*). Oricum, se poate observa că perioada în care ne aflăm e desemnată în modul cel mai neutru cu putință: prin fixare pe axa temporală, în raport cu trecutul. (Tot așa, în trecutul apropiat, etichetele puternic ideologizante erau evitate, de mulți, prin formula „de după 1944”).

Modul de scriere a noilor formații lexicale oscilează: ele apar contopite într-un cuvînt sau separate, cu sau fără cratimă: „*istorie post-decembristă*” („Phoenix” 32, 1990, 1); „*aventura postdecembristă*” („România literară” 38, 1991, 3); „*viața noastră post-decembristă*” („Cotidianul” 57, 1992, 6); „*toate bolile societății noastre postdecembriste*” („România liberă” = RL 845, 1993, 1); „*promotorul post-revoluționar al invenției și science-fiction-ului românești*” (RL 1116, 1993, 3); „*perioada ante și post-revoluționară*” (RL 2056, 1996, 24).

„Post-“

În istoria recentă a lui *post-* se poate identifica, alături de un simptom istoric, și o tendință pur lingvistică, despre care am mai vorbit: simplificarea morfo-sintactică, economia mijloacelor gramaticale. Vorbitorul are în general de ales între o formulă cu prepoziția compusă „de după” și substantiv („perioada de după comunism”) și una cu *post* și adjectiv („perioada postcomunismă”); se răspîndește însă tot mai mult tiparul în care *post* e urmat de un substantiv („perioada post comunism”). Combinat cu un substantiv, elementul de compunere formează un fel de adjectiv invariabil ad-hoc: „*acești ani postceausism*” (RL 2014, 1996, 10); „*Pregătiri post-iulie*” („22”, 23, 1997, p. 3); „*Strategia post-Madrid a opoziției*” („22”, 26, 1997, 1). E drept că, în unele cazuri, nu există un adjectiv disponibil, sau uzul unuia existent ar fi derutant și chiar impropriu („strategia post-ma-

drilenă?”). Combinarea se face uneori cu o întreagă sintagmă (am citat altă dată destul de ciudatul „puterea post decembrie 1989”). S-a vorbit și despre posibilitatea de a diferenția elementul de compunere *post-* de prepoziția latină, existentă în anumite formule fixe mai mult sau mai puțin savante (*post-mortem*, *post-scriptum*) și folosită chiar în datări - „post 1500” (cum arată Mioara Avram într-un articol din 1973). Exemplele de mai sus pot fi considerate influențe ale acestui uz cult al lui *post* prepoziție, dar modul de scriere a cuvintelor sugerează mai curînd că *post-* e simțit ca un element de compunere. Tendința de a folosi după *post* substantive e contracarată parodic prin derivarea ad-hoc a unui adjectiv, de exemplu în „*guvernul post Romanesc*” („Academia Cațavencu” 1, 1991, 7).

55 rue des Saints Pères, Paris 6
19 iunie 1946

Draga Mamă și Papa,

Cu o nespusă bucurie am primit azi scrisorile voastre din aprilie. Mulțumesc lui Dumnezeu că sunteți toți sănătoși și ați scăpat de toate încercările prin care a trecut de câțiva ani întreaga Europă. Nu v-am scris până acum prin poștă pentru că nu știam dacă scrisorile mele au vreo șansă să vă ajungă. Din fericire am văzut că de câțiva timp corespondența cu țara s-a restabilit și am să vă scriu de acum înainte în mod regulat.

Să vă dau câteva vești despre mine. Am ajuns la Paris în luna septembrie, cu gândul de a lucra în bibliotecile de aici și cu speranța de a termina cât mai repede mai multe cărți de știință începute încă din 1940, de când eram la Londra. În noembrie am fost invitat să țin cursuri la Sorbona. Lecțiile pe care le-am ținut - „Recherches sur la morphologie du sacré” vor apare la anul în volum. Evident, cum era de așteptat, o noarea aceasta excepțională a provocat invidia multora dintre compatrioții mei de la Paris, așa că au început intrigile și mă întreb acum dacă voi obține contractul pe trei ani cu Hautes Etudes, contract care mi-ar fi îngăduit să trăiesc, modest dar sigur până în 1950 la Paris. Cum lipsesc cam de mult din țară, uitasem de moravurile noastre; uitasem că suntem un neam care nu poate suporta să vadă pe vreunul din fiii lui ridicându-se...

Cam asta a fost deci, activitatea

MIRCEA

mea de când am venit: cursurile la Sorbona, redactarea cărții, câteva conferințe pe care le-am ținut la Institutul de Civilizație Indiană și la alte societăți savante, lucrul la bibliotecă, contactul cu profesorii și scriitorii de aici... M-am ținut departe de români. Trăiesc foarte modest, în două odăi mobilate în Cartierul Latin. Giza se ocupă de gospodărie, face bucatărie, umblă cât poate ca să găsească ceva de mâncare - și în orele libere urmează câteva cursuri care o interesează. Cum s-ar spune, ducem amândoi o viață de student. Departe de mine gândul de a mă plinge. Sunt fericit că mă aflu într-un oraș cu biblioteci și profesori celebri, unde talentul, inteligența și cultura sunt apreciate. Nu am nici un fel de planuri pentru viitor. Am fost invitat de mai multe universități - una din ele în India, alta în Mexic dar încă nu m-am hotărât. M-aș duce bucuros, dar știu că și acolo mă voi lovi de aceleași lipsuri de care am suferit și în Portugalia: absența bibliotecilor și a profesorilor. Ori, mă apropiu de o vîrstă cînd sunt dator să scriu câteva lucrări decisive care să încoroneze o muncă neîntreruptă de peste douăzeci de ani. Aceste lucrări de istoria religiilor și de filozofie nu pot fi scrise decît într-un mare centru cultural. De aceea sunt silit să rămîn încă aici, dacă nu se va ivi cumva ocazia să fiu invitat în America.

În afară de marea durere pe care am resimțit-o prin pierderea Ninei, am fost și sunt încă mîhnit de felul cum țara mea a înțeles să se poarte cu mine. În ianuarie 1945 am fost scos din cadrele Ministerului Propagandei, ca cel de pe urmă conțopist. Cinci ani de muncă în străinătate în serviciul țării și 25 de volume publicate - n-au servit la nimic. O serie de învințiri, de mediocri și de inculte, au continuat să rămînă în posturile pe care le aveau - iar un Mircea Eliade a fost dat afară cu picioare în spate! N-am să uit niciodată cum am fost tratat. Are să vină ziua cînd mă vor invita la alte funcțiuni, dar atunci n-am să mai accept eu.

Și acum am să vă rog să-mi dați câteva indicații precise. A mai rămas ceva mobilă la Arghir, sau toate lucrurile mele, împreună cu biblioteca au fost luate din Palade 45? Aparatul de radio și bicicleta Gizei mai există? Cărțile se găsesc în lazi, sau în rafturile lor? Mă interesez atît de mult de biblioteca mea pentru că este singura pe care le adunam în Portugalia - peste 1000 volume le-am vîndut ca să pot veni și trăi aici. Biblioteca mea de la Oxford a ars în bombardament. A scăpat numai o ladă cu cărți pe care o aveam la Londra și pe care am primit-o de curînd. Astăzi cărțile se găsesc foarte greu și costă enorm, așa că cele care mi-au rămas sînt încă și mai prețioase.

Am de gînd să scriu la „Cugetarea”, să văd dacă vor să-mi mai reediteze cîteva volume; să-mi publice altele noi. I-am scris profesorului Al. Rosetti pentru o carte la Fundație. Cum sînt silit să trăiesc numai din produsul publicațiilor mele, mă interesez cît pot de soarta lor.

Am fost foarte mîhnit aflînd de îmbolnăvirea lui Papa și a lui Nenea Mitică. Slavă Domnului că au trecut toate cu bine. Bietul Nenea Mitică, cît tre-

buie să-i fie de greu cu regimul. Dă-mi încredere în Dumnezeu că are să păzească sănătatea. Mă bucur că toți ceilalți sînt sănătoși, și m-am bucurat mult văzînd ce înimos și ce corect se poartă Sorin! Adresați-mi de acum înainte scrisorile la adresa de pe plic: 55 rue des Saints Pères, Paris, VI.

De cine să mai întreb și ce să mai întreb? Sunt atît de multe, încît nu știu cu ce să încep mai întîi. Neavînd exact în minte adresa bătrînilor, nici pe Corinei, vă scriu la Nicu. Multă sănătate lui Nenea Mitică și multe îmbunătățiri tuturor ai noștri. Vă îmbrățișez de mii de ori cu mult dor, cu dragoste și cu multă iubire, vă îmbrățișez și vă iubesc cu toată inima mea.

Mircea

55 rue des Saints Pères, Paris
20 august 1946

Dragi părinți,

Am primit cu mare bucurie prin scrisoare din partea voastră. Îmi pare rău că, pînă acum, nici Corina, nici Ileana cu nu mi-au mai scris. Eu sunt sănătos și am petrecut vara la Paris. Nu mi s-a părut că am pierdut ceva, căci bogățiile mele sînt în sufletul meu, în dragostea mea pentru țară, în dragostea mea pentru voi. Din fericire, vara a fost aici, la Paris, foarte suportabilă, iar în ultimul timp plouat mereu și a fost chiar frig. Cu toate acestea, mai groaznică mi se pare seceta din țară, de care am auzit și care mă umple de durere. Bietul nostru popor, ce-o mai aibă de mâncare dacă pînă și pe noi îl lipsesc de mâncare?

Am avut plăcerea să îl întîlnesc nouă pe profesorul Al. Rosetti, venit din țară pentru conferința de pace. De la el am mai aflat multe lucruri de prin țară. Mă sfătuit să rămîn la Paris, să lucrez și să public în franceză, căci în România aș muri de foame cu leafa de profesor. Așa cum sunt alții amenințați să moară de foame. De altfel, de mult știam că în țara noastră nu prea se pune pe valoarea spirituală. Așa că voi fi silit să-mi mai prelungesc pribegia în străinătate. Măcar dacă aș mai putea să lucrez și să public în țară, să-mi pot plăti nevoile prin alte continente.

Eu lucrez tot timpul ca să-mi câștig viața prin munca și producția mea literară. Ministerul de Instrucție a lăsat a vînt să-mă angajeze pe contract pe trei ani, bine plătit, la Sorbona ducîndu-se Ministrul la Dl. Stoilov, actualul nostru Ministru la Paris, să întrebe dacă guvernul român își dă seama de sentimentul, Dl. Stoilov a răspuns negativ, sub motivul că n-ar fi oportunitate să fie invitați la Sorbona oameni ca mine. Era fatal să se întîmple astfel căci din răsunetul nostru românesc! Cum era să supraviețuim cineva ca să-l întrec pînă și pe Ileana care nu a fost niciodată angajat și plătit ca să țină cursuri regulate la Sorbona. Mi s-a oferit, bineînțeles cetățenia franceză și atunci n-aș mai avea nici o problemă. Dar din mîndrie, am refuzat și acum această invitație de a renunța la naționalitatea mea. Vreau să continui să lucrez departe, să fac cîntece țării mele, chiar dacă reprezentanții ei oficiale mă lovesc neîncetat. Din fericire, n-am dat Dumnezeu o răbdare nemărginită o rezistență de fier față de orice fel de lovituri.

Cele peste 600 de scrisori ale lui Mircea Eliade aflate în arhiva decenii editorul. Până la apariția *Corpusului epistolar* incredintez *României literare* câteva scrisori inedite către familie, din anii 1946-1948. Scrise fără a fi destinate tiparului, aceste texte - mustind de autenticitate - sunt, în același timp o sursă documentară, ce ne oferă amănunte edificatoare asupra biografiei spirituale a lui Mircea Eliade. Ca și întreaga corespondență adresată lui Dinu Noica, Al. Rosetti, Ionel Jianu și celorlalți prieteni - aceste pagini nu au nici cea mai mică aluzie la legionarismul și antisemitismul de care a fost acuzat autorul lor, în special după ce a trecut apele Styxului. Aflăm amănunte despre preocupările multilaterale ale expeditorului, despre puterea de pînă și viața lui modestă în Parisul de după Eliberare. Ecourile durității regimului comunist față de el menționate în aceste misiive, vor continua cu consecvență pînă în decembrie 1989 și în anii imediat următori. Remarcăm naivitatea scriitorului, care speră să i se publice operele literare în țară și încrederea în propria-i valoare („pigmentată” cu puțină megalomanie în parte justificată). Nu putem lăsa nesemnaltă căldura rîndurilor adresate familiei și în special celei ce i-a dat viață.

Corespondența de față constituie o *addenda* la *Memorii* și *Jurnal*.

Mircea Handoca

ELIADE - INEDIT

Roagă-l pe Nicu să se ducă la
„getarea“ la Dl. Racăciuni, cu un e-
nplar din *Secretul Doctorului Honig-
ger* pentru retipărire și să încaseze un
de 53.000 lei. Și scrieți-mi mai des!
Vă îmbrățișez pe toți cu foarte mult
și să dea Dumnezeu să ne regăsim
atoși. Al vostru

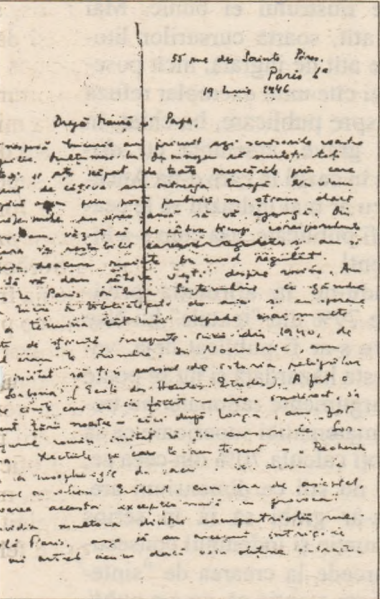
Mircea
P.S.: Roagă-l pe Nicu să-mi trimită
ex. din *ultima* ediție *Maitreyi* (s-o
ră lui Racăciuni), așa cum mi-a trimis
șarpele.

*Hotel de Suede,
31 rue Vaneau, Paris 7-e
20 decembrie /1947/*

Dragă Corina și Ticu,

Nu vă puteți închipui bucuria pe ca-
m avut-o primind scrisoarea voastră.
Apropia anul de când nu mai știam ni-
de la voi, direct. Aflasem de la Ma-
de greutățile Corinei și mă neli-
ise nespun boala de care suferise.
gă Corina, e rindul meu să-ți amin-
: „Hrănește-te bine!“. După cum
a bine spui, sănătatea e lucrul princi-
în viața oricui. Mulțumesc mereu lui
nnezeu - și bătrînilor - că mi-au dat
rătate de fier. Am avut prilejul să o
ut încă odată zilele acestea, cind,
gat să dau un manuscris de 650
ini dactilografiate în mai puțin de o
amină, a trebuit să lucrez pînă la 6
inează șase zile în șir. Lucrarea era
gata, dar trebuia corectată, comple-
și pusă la punct pentru a fi trimisă la
rimerie. Am putut suporta efortul
ata datorită exclusiv sănătății și ner-
r mei, pe care încercările prin care
trecut de zece ani încoace nu i-au
t zdruncina. O zi de totală odihnă
îngăduit, apoi, să-mi revin perfect
re.

Noutățile acestea sunt: două cărți ce
apare între martie-aprilie, a treia ce
pare în toamnă. Între timp am mai
s a patra carte, încă neterminată. Au
ut mai multe studii în revistele de
calitate din Franța, Anglia și Ame-
pe care nu vi le-am trimis încă,
înd o ocazie sigură, ca să nu se
dă. Cursul la Sorbona îl încep la
itul lui ianuarie. S-a aranjat în prin-
și cu plata. Pînă acum, succesele
zi ne-au îngăduit să trăim mai bine
t speram. Giza va scrie despre pro-
ele ei în arta pălăriilor. Modestă
e, nu vă spune totuși că a încasat în

trei luni mai mult decît am cîștigat eu cu
o carte la care am lucrat doi ani. În orice
caz, meseria pe care și-a găsit-o, a fost
ca trimeasă din cer. A venit exact într-un
moment cînd resursele se împuținaseră
simțitor. După cum știți, viața la Paris e
extrem de scumpă. Modest, o persoană
abia iese la capăt cu 15.000 franci pe
lună. La mine se adăugau cheltuielile de
dactilografiat manuscrisele etc. După
cîteva luni de restaurant, am hotărît să
mîncăm din nou în casă. În odaîța
Gizei, la o simplă mașină de spirt,
mîncăm biftekuri, legume, ouă și tot ce
se poate improviza cu asemenea mijloa-
ce reduse. Așa că și chestiunea atît de
importantă a alimentației s-a rezolvat.

O mare bucurie mi-au pricinuit-o
rîndurile lui Sorin. Sunt foarte frumos
scrise și ca „stil“ și ca grafie. Sfaturile
pe care i le pot da deocamdată este să
citească mai puțin, să se joace mai mult
și să vă asculte pe voi. Auzi, Sorin? În
orice caz, lasă-i libertatea să citească
poveștile și romanele de aventuri pe
care le dorește.

Dragii mei, vă urez la toți sărbători
fericite, un bun an 1948, și să dea
Dumnezeu să ne revedem curînd.

Vă îmbrățișez cu dor
Mircea

Madame Jeanne Eliade
Intrarea Mătasari 7
Bucharest

*Hotel de Suede,
31 rue de Vaneau, Paris 7-e
9 martie 1948*

Dragă Mamă și Papa,

Vă scriu în ziua de Mucenici, ziua
mea de naștere și una din onomasticele
Corinei. Am primit chiar acum scrisoa-
rea Mamei, care alături de atîtea tristeți
și mizerie contemporană, evoca și 25
februarie 1907, cînd mă aducea la via-
ță.¹⁾ După cum știți, îndată după schim-
barea calendarului, eu am început să-mi
sărbătoresc ziua nașterii cu 13 zile mai
tîrziu, adică la 9 martie. De-abia azi
împlinesc deci 41 de ani și nu vă în-
chipuiți fericirea mea de a primi tocmai
de ziua mea, ca un cadou nesperat, scri-
soarea mamei. Singurul dar pe care l-
am mai primit a fost tocui acesta cu care
vă scriu acum, rodul economiilor Gizei
din ultimile luni. Nici nu vreau să-mi a-
mintesc ce însemna pentru mine altă-
dată 9 martie, căci aș deveni prea trist.
Și cu toate acestea nu am dreptul de a
mă plînge, pentru că, în pofida tuturor
greutăților și obstacolelor de care m-am
lovit pînă acum, viața mi-a rezervat
destule bucurii și foarte multe satis-
facții. La 41 de ani, cînd mă uit în urmă,
văd că Dumnezeu mi-a ajutat să fac atî-
tea lucruri pe care alții n-au apucat să le
facă într-o viață de om. Am publicat 25
de volume, am 3-4 volume sub tipar, țin
cursuri la Sorbona, sunt cunoscut în
lumea întreagă, public studii și articole
în 3 continente, sunt tradus în nenumă-
rate limbi (chiar acum *Maitreyi* apare în
germană și suedeză), am trăit de tînar în
nenumărate țări străine și mi-am făcut
pretutindeni prieteni și admiratori. Încă
puțini ani și voi deveni un scriitor mon-
dial. Deja am început colaborarea în
America și Anglia. Și ceea ce e încă și

mai important am obținut toate
acestea împotriva tuturor lovi-
turilor pe care mi le-au dat co-
naționalii mei. Deja îi văd cum
turbează pentru că mi-am men-
ținut cursul la Sorbona și au a-
flat că am atîtea cărți sub tipar
(din onorariile cărora, dealtfel,
izbutesc să trăiesc). Dar ce are
să mai fie peste cîțiva ani... Îți
mulțumesc încă o dată, dragă
Mamă, că m-ai adus la viață să-
nătos și înzestrat și că ai sacrifi-
cat totul ca să îngădui pregătirea
mea intelectuală încă de la o
vîrstă fragedă, ceea ce face ca
astăzi să fiu considerat la Paris
unul din cei mai mari savanți ai
lumii. Nici măcar N. Iorga nu s-
a bucurat, la vîrsta mea, de pres-
tigiul pe care-l am printre învâ-
țații de aici.

Am publicat o seamă de
studii pe care încă rîu vi le-am
trimis, așteptînd o ocazie priel-
nică. Vezi, după hîrtiuțele alătu-
rate și o altă fațetă a activității
mele culturale.

Mă gîndesc cum să vă ajut,
ce să fac pentru voi?!
Deocamdată, te rog, Mamă, să vinzi
toată mobila noastră, afară de birou și
bibliotecă. Poate tot vei încasa ceva.
Am să-i scriu lui Ticu dîndu-i sugestii
cum să facă trierea cărților mele și ce
volume s-ar putea vinde. Mai tîrziu voi
avea și alte posibilități de a vă ajuta.

Sunt dezolat că Corina e atît de
slabă. Ce se întîmplă? Epurarea lui Ticu
era de așteptat. Știu că e foarte greu, dar
vă spun: curaj și răbdare! Aproape toată
lumea se zbate în greutăți. Cum îi mai
merge lui Nenea Mitache? Mă bucură
cel puțin Papa se menține zdravăn și
plin de forțe și mă rog lui Dumnezeu să
vă mențină pe toți sănătoși pînă în ziua
fericită a revederii noastre.

Vă îmbrățișez de mii de ori
Mircea

Vă urez numai bine și multă sănă-
tate

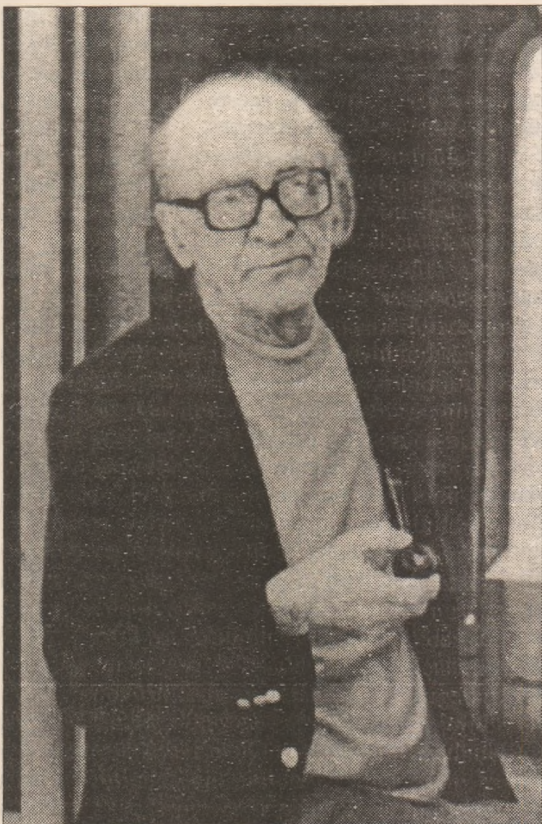
Cu mult dor
Giza

¹⁾ În realitate Mircea Eliade s-a
născut la 28.II.1907 (stil vechi) = 13
martie 1907 conform actului de naștere
publicat de C. Popescu-Cadem. Vezi, în
această privință Mircea Eliade, *Jurnal*,
vol. II, Ed. Humanitas, 1993, p. 459.

*Hotel des Etrangers
83 rue de Beauke, Paris 7-e
9 septembrie 1948*

Dragii mei,

Nu vă puteți închipui bucuria cu ca-
re am cetit rîndurile voastre. De atîtea
luni nu mai știam nimic despre voi. Gi-
za a plecat în ziua de 30 august, așa că
nu s-a putut bucura și ea de scrisoarea
voastră. Am s-o trimit cu prima ocazie.
După cum știți, Giza s-a îmbarcat spre
Argentina într-un vas de emigranți (pes-
te 1000 de persoane, cîte 80 într-o ca-
meră) ca să-și încerce norocul într-o lu-
me nouă. Ca întotdeauna a dat și acum
dovadă de un mare curaj. Cu diploma ei
de modistă „de la Paris“, cu talentul pe
care-l are de a imagina modele (și care

o făcuse să cîștige aici, uneori cîte
20.000 de franci pe lună) nu mă îndoi-
esc că o să aibă mare succes. Plecarea
ei, însă, îmi arată cît am rămas de sin-
gur! Eu avînd acum o situație materială
foarte bună, și Giza cîștigînd ea însăși
destui bani, nu se mai pune problema
traiului la Paris. Dar nu se știe ce va
aduce ziua de mîine, așa că am îndem-
nat-o să plece. Deși ea șovăia să mă lase
singur, s-a convins că e mai bine să-și
strămute de pe acum reședința peste
Ocean, să încerce să aranjeze acolo o
situație sigură pentru orice eventuali-
tate, și pentru amîndoi.

Eu sunt, slavă Domnului, sănătos și
o duc cît se poate de bine. Singura mea
preocupare este depărtarea de voi. În
ceea ce privește pe Lili²⁾ el o duce exce-
lent. Îmi spunea că v-a trimis cărțile ca-
re i-au apărut aici, dar că nu știe dacă le-
ați primit. Cărțile au avut mare succes și
de public (dintr-una s-au vîndut șase e-
diții în două luni) și de presă. Încolo,
viața lui este după cum o știți: lucrează
foarte mult și în toate direcțiile, se lan-
sează și are o seamă de invitații în mai
multe țări. Pentru un moment va rămîne
în Europa, dar nu e exclus ca în primă-
vară să accepte o admirabilă propunere
care i s-a făcut din America de Nord.

Aștept cu nerăbdare să-mi confir-
mați primirea micului pachet trimis de
Giza. Vă voi trimite apoi altele, în deo-
sebi cu medicamente (injecții contra
reumatismului etc.). Scrieți la aceeași
adresă, dar nu recomandat. Scrisorile
simple prin avion ajung mai repede.

Mă rog la Dumnezeu să vă țină pe
toți sănătoși, ca să treceți cu bine prin
aceste timpuri grele. Am toată încrede-
rea că ne vom reîntîlni curînd și atunci
cîte nu vom avea să ne povestim!

Vă îmbrățișez pe toți cu dragoste
fierbinte și cu un dor imens.

Al vostru
Mircea

²⁾ *Lili* e numele... conspirativ al lui
Mircea Eliade, prezent în correspon-
dența familiei pînă prin 1965.

ÎN NR. 26/2-8 iulie 1997 al "României literare" au apărut două articole privitoare la opera lui Nae Ionescu. Cel dintîi, *Un filosof în rolul de bărbat*, semnat de dl Alex. Ștefănescu, și cel de-al doilea, *Ieșirea din legendă*, semnat de dl Razvan Codrescu. Cred că față de aceste două articole se impun cîteva precizări care nu vizează deloc *opiniile personale* ale celor doi semnatari, ci doar *exactitatea* unor afirmații.

Nu mi-am propus nici să sistematizez aceste afirmații, nici să le abordez exhaustiv; le trec doar în revistă în ordinea în care le-am întîlnit și doar pe cele mai flagrante.

În primul articol, care este o cronică la recenta *Correspondență de dragoste*, aceste inexactități țin mai degrabă de o lectură grăbită și fiecare cititor fidel textului le poate îndrepta. Mai întîi, autorul spune că în addenda cărții au fost introduse "reproduceri ale unor fotografii de epocă, scrisori olografe și documente oficiale..."; or, se poate constata foarte ușor că la Addenda au fost introduse: 4 cărți poștale ale lui Nae Ionescu din 1907, 4 scrisori ale aceluiasi către fiul său, Radu, aflat la studii la Viena și fragmente din jurnalul Elenei-Margareta Fotino; data începerii prieteniei dintre cei doi este 1910, nu 1911, după cum se poate vedea cu limpezime din scrisori; autorul crede că Elena-Margareta Fotino recurge la "șantaj sentimental" într-o inocentă împrejurare relatată în scrisoarea nr.4/28 iulie 1911, deși cred că această expresie s-ar potrivi mai bine situației prezentate în corespondența dintre 19 iulie 1913-2 septembrie 1913, derulată în urma părăsirii casei părinților ei de la Bîrlad de către E.M. Fotino, care a locuit în acest timp la o mătușă la Iași (unde îi este expediată corespondența), și în urma căreia, obligat de poziția nefirească în care se afla o fată de la începutul veacului, Nae Ionescu face gestul cavaleresc de a merge să se logodească cu ea (vezi scrisorile cu nr. 71-72, dintre 2-9 septembrie 1913). Despre E.M. Fotino, autorul spune pretutindeni că era "iubită" lui Nae Ionescu, ceea ce, față de conotația *actuală* a acestei vocabule, este o inexactitate. N-aș vrea să se înțeleagă de undeva că așa avea vreo predilecție morbidă pentru amănunte de biologie intimă (pe care E.M. Fotino o are neîndoiește - vezi scrisoarea 332/8 decembrie 1916, în care spune textual: "îți scriu exact în momentul în care se împlinește un an de cînd am devenit femeia ta"), ci vreau doar să observ că, faptul că E.M. Fotino n-a fost "iubită" lui Nae Ionescu înainte de căsătoria din 7 decembrie 1915 ține de o mentalitate, de un mod de a concepe erosul care iese din tiparele logicii modernității, obsedată de hedonismul erotic, călăuzindu-ne mitic într-un alt ev al iubirii cavalești și creștine, în care erosul, fie el și unul sublimat, nu poate funcționa decît cu binecuvîntare eclezială.

Pe ultima coloană a articolului, o sumă de inexactități grupate într-o frază: "După căsătoria oficială în 1915, dragostea se exprimă într-o mare măsură tot prin scrisori, întrucît Nae Ionescu pleacă la studii în Germania. Acolo primește la un moment dat vizita soției lui, dar în 1916 este luat prizonier de război și corespondența se reia, cu un grad mai mare de dramatism (totuși, nu prea mare, deoarece Nae Ionescu, în condiții de prizonierat, ascultă muzică de cameră, își comandă cizme, își pregătește doctoratul, ser-

bează, într-un grup restrîns, nașterea la București, în 1917, a primului său fiu etc.)".

Să le luăm pe rînd. Nae Ionescu pleacă la studii de doctorat în 14 octombrie 1913 (dată reconstituită de mine cu destulă ușurință, vezi scrisorile din perioada respectivă), mai întîi la Göttingen, apoi la München, din 12 februarie 1914, unde rămîne pînă la sfîrșitul lunii iulie a aceluiași an, cînd, odată cu izbucnirea războiului, este chemat în țară, pentru a-și satisface serviciul militar; îl încheie în octombrie 1915, iar în 25 nov./7 decembrie 1915 are loc căsătoria cu E.M. Fotino. Cum România se afla în perioada de neutralitate și avea un rege care semna pe tratat secret de neagresiune cu Germania, nu trebuie să ne mire că lui Nae Ionescu i s-a îngăduit să se întoarcă în Germania, pentru a-și relua studiile de doctorat. Se întoarce la München *cu soția sa* - și nu vine această în vizită! Celor 10 luni de studii din 1913-14 li se adaugă alte 7 în 1916, timp în care Nae Ionescu își redactează teza de doctorat (care, e drept, va fi susținută în 3 aprilie 1919, la Universitatea din München); în urma Consiliului de Coroană din 14 august 1916, România intră în război împotriva Puterilor Centrale, astfel încît, automat, toți cetățenii români aflați pe teritoriul Germaniei sînt luați prizonieri de război și interați în lagăre, conform gradului pe care-l au. La Celle-Schloss, lîngă Hanovra, unde este internat Nae Ionescu, este un lagăr *pentru ofițeri*, al căror statut, după cum se poate vedea și din notele pe care le-am redactat, diferă de cel al soldaților. E.M. Fotino rămîne la München, în aceeași pensiune în care a locuit cu soțul ei, după cum reiese clar din scrisori.

În ce privește afirmația referitoare la scrisorile lui Nae Ionescu din lagăr, trebuie să ținem cont că ele sînt singurele scrisori autocenzurate din carte și cenzurate de oficialitățile germane; prin urmare, informațiile pe care le conțin (exceptînd scrisorile numite de autorul lor "de contrabandă", care aduc ceva din atmosfera vieții de prizonier) nu pot fi decît unele pozitive, altminteri nu erau expediate de biroul de cenzură; și apoi, chiar dacă ar fi avut ocazia s-o facă, crede cineva că Nae Ionescu ar fi vorbit femeii pe care o iubea despre ceea ce numește totuși într-o scrisoare "promiscuitatea blestemată" a lagărului (v. scrisoarea 376/13 feb. 1917)? Faptul că Nae Ionescu a avut ocazia să asculte pe un camarad cîntînd muzică de cameră era desigur unul dintre lucrurile despre care i se îngăduia să scrie. Că și comanda cizme nu poate fi luat, ca azi, drept un gest de frivolitate mondenă. Nu e vorba de comanda la cine știe ce firme de renume, ci de altceva: cel aflat în lagăr, care nu avea cu ce să se încălze, sau avea alte nevoi, se putea adresa "Comitetului de la Berna pentru ajutorarea prizonierilor de război - secția România" pentru a fi ajutat; acolo se făcea "comanda".

DOCTORATUL, nu, Nae Ionescu nu și-l pregătește în lagăr; nici una dintre informațiile lui despre lecturile din lagăr nu confirmă că avea aici instrumentarul bibliografic necesar: mai mult decît atît, într-o scrisoare, E.M. Fotino, rămasă la München, scrie că i-a arătat mamei pictorului Lascăr Viorel teza lui de doctorat, care era desigur gata (v. scrisoarea 329/3 dec. 1916).

Că Nae Ionescu ar fi serbat naște-

rea la București a fiului său... ce să spun? Mai întîi că Radu Ionescu s-a născut la München, nu la București; o confirmă zeci de scrisori și note; apoi, cred că ar fi trebuit să ne îngrijorăm dacă *nu* ar fi serbat-o! Cum a serbat-o? Prin bucuria *dureroasă* care reiese din scrisori? Prin florile trimise soției - prea tirziu! - (v. scrisoarea 383/25 feb. 1917)?

În ce privește izul de dialectică stingistă al afirmației: "Ei reprezintă protipendada", dinspre finalul articolului pe care-l discut, mă abțin să-l comentez: observ doar că *nu în această calitate* cei doi protagoniști "fac studii înalte, se exprimă curent în germană și franceză". Recursul la texte va lămuri pe fiecare.

DE O cu totul altă anvergură și de-a dreptul malefice mi se par informațiile eronate strecurate în articolul "Ieșirea din legendă" al d-lui R. Codrescu, ale căror consecințe pot fi grave, în durata lungă.

Autorul are ambiția să facă o sinteză asupra "stadiului pe care l-a atins editarea acestor texte". Mai întîi, o nedumerire: dacă sînt doar niște "texte" rămase de la Nae Ionescu, merită atîta bătaie de cap? Putem sensibiliza afirmația lui cam așa: punem în stînga "textele" și în dreapta pe cele editate, facem o socoteală rapidă și vedem că în dreapta s-ar afla 70% din cantitatea din stînga. Prezentarea mea nu e șarjată: așa înfățișează lucrurile dl R.C.

Prima observație care se impune este că *nu știm* ce se află în stînga, în categoria "textelor" nepublicate încă.

N-aș vrea să mă opresc în detaliu asupra a o mulțime de afirmații eronate (componenta "Consiliului pentru tipărirea operei lui Nae Ionescu". Titlurile cursurilor editate de acest Consiliu între 1941-44, anul în care aceste cursuri au fost ținute, atribuirea eronată a îngrijirii *Cursului de logică* apărut la Ed. Humanitas în 1993 lui Marin Diaconu etc.etc.), ci doar la cele privitoare la reconstituirea operei lui Nae Ionescu. Domnia sa consideră că în *Cursul de istorie a logicei*, reeditat la Ed. Humanitas în 1993 există "un inventar aproape complet și destul de riguros «clasificat» al operei profesorului, însumînd acolo 53 de titluri" (sublinierile îmi aparțin). Neîndoielnic, categoriile în care este grupată aici gîndirea lui Nae Ionescu sînt exacte. Cu ce le umplem însă? Aș vrea să observ că orice editor serios ia această listă sub beneficiu de inventar și purcede la verificarea ei, înainte de a face afirmații pe marginea ei. Iată cîteva observații care se impun. La categoria "Istoria logicii": știe cineva din cei îndemnați să purceadă la alcătuirea de sinteze ale operei naieonesciene că în chiar *Cursul de istorie a logicei* în care se publică această listă (ținut în 1929-30) sînt preluate în mod masiv fragmente din *Cursul de istorie a logicei* ținut în 1924-25 (aflat acum în curs de publicare)? Că e imposibil să ne dăm seama care au fost cauzele acestei preluări de editorii care au litografiat cursul în 1929-30 și apoi de cei care l-au tipărit în două ediții (1941 și 1993) fără să sesizeze acest fapt? Că sîntem frustrați în felul acesta de o bună parte din *devenirea* gîndirii lui Nae Ionescu de la 1924 la 1930?

La categoria "Filosofia gramaticii și logica" aș vrea să observ că astăzi nu se știe nimic de fragmentele invocate în această listă din cel de-al doilea Curs de *Logica colectivelor* (1935-36)

și nici de invocatul *Manual de logică* din 1940; la categoria "Teoria cunoașterii" nu figurează, în mod bizar, cursul cu această titlatură din 1920-21 și nici cel din 1925-26, litografiat și publicat în 1996 la Ed. Anastasia; la categoria "Filosofia religiei" nu se cunoaște nici unul din cursurile ținute pînă în 19, 24-25 decît cu numele. Prin tre piesele acestui dosar alcătuit de editorii cursului de *Istorie a logicei* din 1941 figurează articole de ziar, care, dacă ar fi să le luăm în considerare în opera științifică, ar fi cu mult mai multe; dintre conferințele enumerate la categoria "Filosofia culturii" nu s-a păstrat nici una în forma completă, iar la categoria "Psihologie" nu trebuie pomenit doar cursul *Psihologia gîndirii* din 1921-22, ci și cele ținute ani buni de Nae Ionescu la Catedra de Psihologie a Institutului de Educație Fizică, al cărei titular a fost - deși nici cel dintîi nici cele din urmă nu sînt astăzi de găsît. În fine, dintre cele incluse în categoria "Texte comentate la seminar" *nu* se cunoaște astăzi nici unul.

Prin urmare, cît de *complet* și de *riguros* este acest inventar?

AUTORUL articolului recunoaște că există editori specializați într-o oarecare măsură în editarea operei lui Nae Ionescu; ceea ce nu înțeleg este de ce nu-i consultă, de pildă, cînd scrie: "Editura Anastasia s-a orientat spre textele inedite (puse la dispoziție mai cu seamă de d-na Anca-Irina Ionescu, nepoata autorului)". Ar fi aflat atunci că nu este vorba de o acțiune deliberată a editurii, căci aceasta înseamnă vocabula *a se orienta*, și dacă această operație a avut loc, ea s-a petrecut altundeva; cel care a luat decizia publicării acestor "texte" este cel care a scos editura din condiția de a publica maculatură religioasă, profesionalizînd-o, și se numește Teodor Baconsky, fostul ei director; tot domnia sa a avut flerul superior de a fi de acord cu publicarea *Correspondenței* lui Nae Ionescu chiar înainte de a o vedea, pentru că dimensiunea sa cognitivă depășește cu mult dialectica mărunță a rentabilității culturale. În ce privește "punerea la dispoziție a "textelor" de nepoata Profesorului, sîntem iarăși în fals. Exceptînd corespondența pe care o are în arhivă, cîteva eboșe ale tezei de doctorat în română și germană și lecția de deschidere *Funcțiunea epistemologică a iubirii*, d-na Anca-Irina Ionescu nu deține nici manuscrise, nici cursuri litografiate ale ilustrului ei bunic. Mai mult decît atît, soarta cursurilor litografiate este atît de ingrată, încît posesori geloși ai cite unui exemplar refuză să le ofere spre publicare, ba chiar, în cazuri mai grave, amenință cu *distrugerea* lor în cazul în care d-na Anca-Irina Ionescu ar mai îndrăzni să le ceară pentru a fi publicate, așa cum s-a întîmplat recent!

Întorcîndu-ne la afirmația privitoare la cele 79% din "textele" lui Nae Ionescu care s-ar fi publicat deja, vedem că ea este hazardată și nu se poate susține cu argumente raționale: nu trebuie să știi matematici superioare ca să știi că nu poți calcula 70% din ceea ce, finalmente, nu știi ce dimensiuni are. Celor ce s-ar grăbi să ia în serios această afirmație și îndemnul consecutiv de a purcede la crearea de "sinteze", le atragem atenția că *nu s-a publicat încă cele mai însemnate cursuri ale lui Nae Ionescu* și că unele dintre acestea există. Este vorba mai întîi despre două cursuri de logică, ținute în anii

exactității

universitari 1926-27 (*Cu specială privire la științele exacte*) și respectiv 1927-28, în care vom găsi expunerea unei logici personale care reiese "din structura noastră spirituală orientală și românească", după cum spune Nae Ionescu în cel din urmă, în care găsim și următoarea mărturisire: "Este al 8-lea curs de logică pe care-l profuez eu la Universitatea din București"; dacă la acestea 8 adăugăm cursul de istoria logicei din 1929-30, cel de logică generală din 1934-35 și cele două cursuri de Logică a colectivelor ținute în doi ani consecutivi, 1934-35 și 1935-36, înseamnă 12 cursuri de logică în total; avem astăzi publicate două.

ÎN CE privește cursurile de metafizică, este eronat să se spună că cele două cursuri ținute în anii 1928-29 și 1929-30 (litografiate, publicate în 1942 și 1944, reeditate în 1991) ar fi cursuri de metafizică - și cuvântul său ultim în materie - este cel ținut de Nae Ionescu în 1936-37 și întârzierea publicării lui de către cei cîțiva privilegiați care îl dețin nu poate decît să ne întristeze; dar și acesta s-ar putea să nu fie ultimul curs de metafizică al lui Nae Ionescu: se pare că în anul suspendării sale din învățămînt (1938) ținea tot un curs de metafizică.

Hazardată e și afirmația d-lui R.C. că s-ar fi publicat cele mai cunoscute conferințe ale lui Nae Ionescu; după cum se știe, ele nu s-au păstrat, ca și predicile rostite în biserici, decît cîteva, și acestea sub forma abreviată și modificată a unor articole de ziar.

Afirmația referitoare la publicistica naeionesciană e de-a dreptul aberantă. Dl R.C. spune: "aproape întreaga sa publicistică identificată" e publicată. A purces cineva la *identificarea* întregii sale publicistici? Cele 3 culegeri apărute pînă acum în țară sînt departe de a sugera ansamblul; care, ca și în cazul cursurilor, face figura unui corp cu geometrie variabilă, despre ale cărui dimensiuni e bine să vorbești cu prudență. De pildă, nu se știe mai nimic despre primii ani ai publicisticii naeionesciene. Nu sînt cunoscute articolele publicate în "Noua Revistă Română" și "Insula"; identificarea lor e extrem de anevoioasă nu doar pentru că Nae Ionescu a semnat cu pseudonimele cunoscute deja, dar există presupunerea că a semnat și cu altele - cel puțin așa indică unele trimiteri din textele care i se pot atribui cu certitudine - și a semnat și articole în comun, cu I. Dem Teodorescu, de pildă. Începînd cu primul număr din "Ideea europeană", din iunie 1919, abia întors din Germania, Nae Ionescu scrie articole de cele mai multe ori nesemnate și ele par a fi numeroase: întreaga pagină a patra a "Ideii europene" cuprinde articole nesemnate și a le identifica pe cele ale lui Nae Ionescu e destul de anevoios; există cîteva repere, fără îndoială: o anumită tematică filosofică, religioasă, politică, de care știm că era interesat; cronici la cărți de care se interesa, informații dintr-o Germanie pe care o cunoștea bine, peceți stilistice ireducibile, recurențe lexicale inimitabile, pusee de ironie inconfundabile etc. În total, sute de pagini... Și totuși, cine știe dacă toate îi sînt atribuibile sau cîte din cele pe care le-ai lăsa pe dinafară sînt ale lui? Publicistica de la "Cuvîntul" nu e nici ea mai ușor de identificat, chiar dacă aici semnăturile și pseudonimele sînt relativ cunoscute; știm de pildă că, după ce a devenit di-

rectorul ziarului, în 1928, lui Nae Ionescu i se întîmpla să scrie tot ziarul singur și să semneze cu numele fiecărui redactor căruia îi atribuia articolul. Există chiar mărturia unora care, deschizînd ziarul și văzînd un articol semnat cu numele lor, pe care știau bine că nu ei l-au scris, nu și-ar fi dat ei înșiși seama că este scris de altcineva dacă n-ar fi știut. Prin urmare, cine, cum va ști care-i aparțin?

În fine, o ultimă afirmație hazardată privește corespondența lui Nae Ionescu, care ar fi și ea publicată în proporție de 70%. E adevărat că titlul pe care l-am dat recentei ediții a corespondenței lui Nae Ionescu - în acord cu directorul de binecuvîntată amintire al editurii, Teodor Baconsky - e *Corespondență de dragoste*, care acoperă riguros conținutul cărții și pune, în același timp, în evidență existența unei alte corespondențe. E aceasta... vastă"? Iarăși e greu de spus. Din ceea ce știm în clipa de față, *corespondența politică* a lui Nae Ionescu cuprinde cîteva arhi-cunoscute scrisori publice (către I.G.Duca, Miron Cristea etc.), publicate în "Cuvîntul" și cîteva mai puțin cunoscute (printre care, una de 14 pagini de manuscris din 27.I.1939, către Armand Călinescu, se află în posesia subsemnatei; se va alcătui vreodată un volum din scrisorile politice ale lui Nae Ionescu? Nu se știe. Există și o *corespondență filosofică* - mai exact spus, se știe de existența ei - un ciclu de scrisori metafizice, scris în spitalul militar din Brașov în 1938-39, intitulat *Căderea în cosmos*; dacă ele n-au fost distruse de semnată (Cella Delavrancea), se vor publica într-o zi.

ÎN ATĂ așadar doar cîteva repere îndreptate ale unei opere cu o geometrie variabilă, despre care nu putem spune decît că Dumnezeu și responsabilitatea noastră îi vor decide contururile. Ideea de a porni la alcătuirea de sinteze pe marginea acestor opere, în stadiul acesta, mi se pare pernicioasă: n-am face decît să operăm cîteva decupaje epistemologice, aruncînd, ca și pînă acum, impenitent, ananema asupra aceia ce nu pricepem sau nu face sistem. Pentru că în gîndirea lui Nae Ionescu, dincolo de algoritmul ei imutabil, există o *devenire* de la 1919 la 1938 (dacă e să vorbim doar de activitatea universitară), sau mai exact de la 1909 (cînd a fost eliminat din școală pentru exces de gîndire personală) la 1940 (cînd s-a mutat în cea-laltă stare a ființei), pe care n-o putem sesiza în absența întregului.

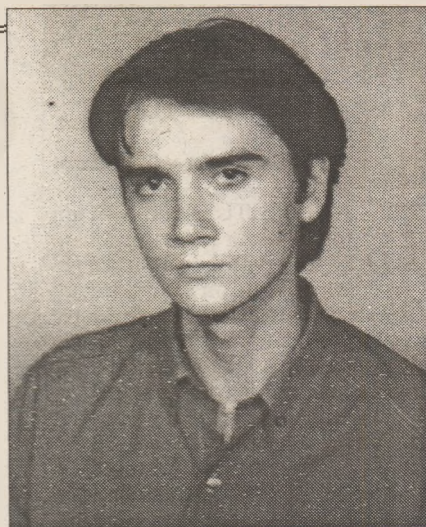
Îndemnul d-lui R.C. de a "ieși din legendă" mi se pare salutar și inevitabil; dar nu pentru a intra în mistificare, ci pentru a-l așeza, în sfîrșit, pe Nae Ionescu, în real.

De aceea, ceea ce mi se pare acum a fi un gest responsabil este restituirea gîndirii lui, așa cum a fost formulată în prelegeri, conferințe, predici, publicistică și scrisori. Publicistica lui Nae Ionescu este încă un teritoriu aproape neexplorat; gîndirea sistematică din prelegeri, de asemenea. Pentru aceasta, consider că este o *datorie* și un *act de responsabilitate națională* ca toți aceia care dețin texte ale Profesorului, fie sub formă litografiată, fie dactilografată, fie note luate de ei sau de înaintașii lor după cursurile sau seminariile Profesorului, să le restituie culturii căreia-i aparțin și care ne transcede pe toți, mici și mari, pătimași sau dezinteresăți apărători ai operei lui Nae Ionescu.

Dora Mezdrea

DEBUT

Paul Blaj

TÂNĂRUL acesta orgolios, timid, și-a trimis în plicuri mici aproape toată opera pe adresa *post-restaurantului* nostru. Fiu iubit și bine îndrumat spre cultură de bunii lui părinți, a început cu răbdare și umor să aștepte un răspuns. Poate nu neapărat o părere favorabilă și cu atît mai puțin publicarea, ci cuvîntul plin de urmare din partea unor prieteni sensibili și atenți la comorile lui. Îi trebuie ceva timp ca să înțeleagă și să reacționeze în consecință, că nu este *decît o scrisoare, două, trei, într-un sac cu alții* ca el. Și pentru că șansa de a fi *extras* curînd din abisul sacului este mică, forțează mîna destinului venind la redacție hotărât să escaladeze înarmat cu sarcasm fin *porțile*, care i se păruseră înalte, ostile și ferecate. A fost însă deajuns un bobârnac, și ele s-au deschis fără presupusul scrășnet, tânărul justificîndu-și într-un fel exasperarea prin aceea că ne scrisese în sesiune cînd nervii lui întinși la maximum simțeau nevoia unei descărcări mîntuitoare.

Paul Blaj e un poet interesant, cu lecturi și o cultură care se anunță solide, aceasta se vede în teme, în stil, în bucuria jocului subtil cu cuvî-

tele, în aria vocabularului și în multe alte semne pe care cititiroul le va recunoaște de-acum înainte parcurgîndu-i textele în revistă. Susținea imperativ undeva că nu ne-a abordat ca să fie publicat. Pentru că, spunea convins, și poate că avea și dreptate, manuscrisul său nu este *lucrat la sânge*. La numai 20 de ani această grijă pentru lucrul bine făcut spune mult. În fine, s-a născut la Craiova din părinți din Ardeal, locuiește în Moldova și e student în București. Premiat la concursul de proză și poezie "Ștefan Petică", debutul absolut poroducîndu-se cîndva, prin liceu, în "Glasul Tecuciului".

Constanța Buzea

Ars poetica

I. ca un Prometeu pocăit
nu știai cum să treci mai repede dincolo de apă
să duci înapoi focul poezilor
diminețile erau ude și pietrele-potecă
răcoroase în vizuinile lor te uitai din
cînd în cînd măsurîndu-ți critic tălpile
neîncepute și brațele nemăsurate
iar cînd îți făceai curaj (cu evantaiul aprins)
prundul începea să vorbească în șoaptă
despre adîncimea rîului crezînd în sine că asta
te înfricoșează
tu le ascultai atent ecoul cu urechea lipită de
pieptul-scoică al cascadei
din tine
asta pînă cînd prin evulsie cineva te-a purtat
dincolo.

II. de sus ochii tăi după rotiri-speriate-de-ruletă
se opresc admirînd și pentru prima dată observînd
claritatea arborilor clădiți pe malul rîului în număr
cîștigător de pădure matură
deși aflat jos nu ai pariat pe existența lor
încă în zbor fiind
cauți mirat-indiscret divulsorul pe care îl simți
mare pasăre neagră de pradă
nu te surprinde imaginea lui ne-cesară de mult
abandonîndu-ți ficatul expirat
răspunsul este tăcerea confiniilor care îți sună
dureros pe timpan (precum propriul copil în picioare
în pat pe saltea sărind neconținut - sus trăind jos
murînd).

III. nu știi unde ai ajuns nici cînd ai ajuns
nici cum te-ai ajuns
mîna nu mai e mîna talpa nu e a piciorului
descoperi Marianele și te liniștești dar fiorii
te recuprind cînd amintirea cețoasă a unui bătrîn
îți șoptește
de rîuri ce nu se varsă în ocean de rîuri ce nu se
trec din izvor spre vărsare
parcă ar fi prundul de acasă îți spui apoi siderat
totuși simți cum noțiunile s-au dezbrăcat impudice
de hainele voal-sonore și zbenguindu-se își scaldă
trupul în capul tău devenit piatră-potecă în același
ocean teama de a nu schimba între ele veșmintele
la ieșire
îți determină o pe-jumătate-trezire

- nu știi cum să treci dincolo de apă
diminețile sunt ude

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina
Constantinescu

Cînd cade cortina

LA SFÎRȘITUL lunii mai, am fost invitată la Saarbrücken, la festivalul *Perspectives '97*. Așa cum povesteam și anul trecut, acesta este singurul festival de teatru francez în Germania, ajuns, iată, la cea de-a 20-a ediție. Orașul Saarbrücken are dreptul să organizeze, în afara granițelor Franței, un festival consacrat spectacolelor vii, dinamice ale teatrului francez contemporan. *Perspectives* s-a născut în 1978 și s-a dezvoltat ca atare, din dorința de a descoperi și de a face cunoscut în Germania teatrul francez. De la debut și pînă astăzi a prezentat peste 350 de trupe, un evantai extrem de bogat al mișcării teatrale franceze. În Germania, sistemul trupelor particulare este puțin practicat, greutate avînd cel instituționalizat. De aceea, și din acest punct de vedere, organizatoric și managerial, se vine cu ceva nou pentru germani. *Perspectives* transformă orașul într-o sărbătoare a teatrului. Cei șase directori artistici care s-au succedat pînă acum, au înnoit mereu programul estetic, dîndu-i alte și alte direcții. Jochen Zoerner-Erb, fondatorul (1978-1985), Peter Hahn (1985-1986), Marc Adam (1986-1991), Peter Theiler (1992-1995), Pierre-Jean Valentin (1996) au adus, au lansat, au impus la *Perspectives* nume sonore de trupe, de spectacole, de regizori, de coregrafi. Aici au jucat Renaud-Barrault cu *Oh les beaux jours*, Eugen Ionescu cu *Cîntăreala cheală*, Théâtre du Campagnol cu *Le bal* (vă amintiți, desigur, filmul lui Ettore Scola, inspirat de acest spectacol), clonvii Macloma, cei cu care a lucrat și Alexandru Tocilescu la Paris, Philippe Genty cu *Voyageur immobile* (din păcate, spectacolul său *Dedal*, care include anul acesta Festivalul de la Avignon, în Curtea de onoare a Palatului Papilor, nu a fost gata, așa cum fusese prevăzut, și nu a putut fi prezentat în avanpremieră la *Perspectives*), celebrul teatru ecvestru *Zingaro*, *Circol O*, *Que-Cirque-Que*, teatrul de marionete al Emiliei Valantin cu *Castelets en jardin* (prezentat și anul trecut, cu succes, la Avignon), coregrafi ca Maguy Marin, Karin Saporta, Michel Kelemenis, Georges Aperghis și atelierul său teatral-muzical (și el, de mai multe ori, la Avignon). Toate aceste nume, și altele, necuprinse aici, vorbesc de la sine despre seriozitatea acestei instituții, *Perspectives*, despre modalitatea solidă și coerentă în care se gîndește și se construiește un festival important.

Directorul artistic al ediției aniversare a fost Cristian Caimacan, român de origine, care muncește pentru *Perspectives* de paisprezece ani. Cu ce a venit nou Caimacan? Cu un proiect de

amenajare a sălilor de expoziție (*Messegele*) ale orașului, astfel încît tot evenimentul să fie concentrat într-un singur loc. S-au construit spații pentru toate tipurile de spectacol prezentate: teatru de text, vizual, teatru-dans, circ bazat pe expresivitatea corporală, teatru de marionete, concert, teatru de stradă. Ideea, și a acestei ediții, este să surprindă noile tendințe ale fenomenului teatral francez, în toată varietatea lui, să-i facă pe spectatori, germani și francezi, pentru că Saarbrücken este la graniță, să-l descopere și să-l simtă, și, nu în ultimul rînd, festivalul să fie un loc viu de întîlnire al artiștilor și al publicului din două țări. *Parcul de expoziții* a fost cu adevărat, timp de șase zile, un orașel al teatrului fără frontiere. Deși efortul organizatoric a fost uriaș. Să ne imaginăm ce înseamnă numai să transformi niște hale în săli de teatru. Echipa lui Caimacan, deloc numeroasă, a fost foarte eficientă. Seara tîrziu, artiști, spectatori, organizatori, invitați se puteau întîlni, cunoaște și întreține în clubul festivalului, ascultînd cu delectare tinere voci ale șansonetei franceze.

Din programul *Perspectives '97*, poate mai puțin generos ca cel de anul trecut, merită să discutăm cîteva lucruri. Cu adevărat revelația festivalului a fost spectacolul *Italienne avec orchestre*, pe un text original, scris, regizat și chiar interpretat de Jean-François Sivadier (dirijorul), produs de Cargo-Centre Dramatique National des Alpes. Spectacolul, imaginat ca o succesiune de repetiții la *Traviata*, dezvoltă lupta, deja veche, între muzică și mizanscenă, între dirijor și regizor, între aceștia și primadonă. Gîndul ne poate duce la *Prova d'orchestra* al lui Fellini sau la *Dirijorul* lui Wajda. Ce se întîmplă cu orchestra? În acest spectacol, orchestra este publicul. Așezat în fosă, introdus în miezul problemei, în fața partiturilor discret luminate. Publicul sint muzicienii. Cu ei repetă dirijorul, pe ei nu-i agreează regizorul, pe ei încearcă să-i facă complici primadona, ei fac parte din spectacol și, în același timp, ei sînt martorii unui alt spectacol. Dacă pe cel de pe scena propriu-zisă nu-l pot vedea decît ciupind cu coada ochiului imagini de pe monitoarele din fosă, pe acesta, al disputei supremației, îl gustă din plin. Mărturisesc că nu am mai intrat niciodată într-o fosă, și încă în calitate de "muzician". Închiși în acest spațiu, "îngropați" în acest buzunar-apendice, fără să fie văzuți de public, fără să vadă spectacolul de operă, acești muzicieni sînt suportul unei lumi sonore. Împreună cu dirijorul, ei ne tîlmăcesc prin interpretarea lor, un univers format din sunete. Ei ne intermediază accesul prin muzică, spre muzică. Stînd în scaunul, să zicem, al uneia dintre viori, simți fizic în acest spectacol, cum muzica trece prin tine, cum faci corp comun cu ceilalți, simți că poți comunica. Iluzia este atît de puternică, încît, la un moment dat, tot reluînd o anumită parte și disecînd-o, ai senzația că tu, de fapt, spectator, ești adevăratul muzician care cîntă, și nu cel de pe banda înregistrată. Relația cu dirijorul, remarcabil jucat de Jean-François Sivadier, se stabilește de la început direct. Întreruperile, reluările, observațiile, dialogul viu și adesea improvizat al dirijorului în funcție de reacția celor optzeci de "muzicieni", privirea, ticurile lui, hachițele lui, trăirea muzicii, bagheta care zboară prin aer exprimînd ceva, insistența pe anumite nuanțe, tandrețea și severitatea față de orchestră, pe toate le trăiești și le cunoști acolo, în fosă, pe viu. Am văzut de trei ori acest spectacol, fascinat de ideea regizorală, de simțul umorului și al

ironiei textului, de forța actoricească seducătoare, obsesivă, perversă, pînditoare a dirijorului, Jean-François Sivadier. De fapt, el impune ritmul spectacolului, alert, tumultos, fără odihnă, învăluitoare. Bagheta lui parcă umblă prin aer, continuînd să dirijeze și cînd nu este la pupitrul. Celelalte personaje, tipuri pentru lumea acestui gen de spectacol, amplifică de fapt tensiunea muzicii, a repetiției. Regizorul se simte frustrat și marginalizat, încercînd episodic să-și impună o soluție. Primadona, aici June Preston, este nemulțumită fie de regie, fie de costum, care nu o pun destul în evidență, fie de dirijor care nu-i menajează niște "slăbi-ciuni", ba i le scoate în lumină, de orchestră care nu pare de dinainte cucerită de personalitatea ei. Subreta, și ea uitată într-un colț, acoperită de blana superluxe a sopranei și pipăind-o, invidioasă, încercînd să ghicească dacă vreodată, amîndouă, și rolul și blana, vor fi ale ei. Repetițiile s-au încheiat. Are loc premiera. Triumf, aplauze. Toți protagoniștii pe scenă, orchestra în fosă. Cine a fost mai întîi, oul sau găina? Cum poate căpata viață o partitură fără muzicieni, cum poate avea personalitate, fără dirijor, ce te faci fără soprană, subretă, cor, cum este *Traviata* un spectacol fără regizor? O punere în scenă de mare rafinament și forță acest *Italienne avec orchestre* de și cu Sivadier, care s-a jucat și la Saarbrücken, ca și la *Opera Comica* din Paris, cu casa închisă. (Au mai avut o repriză de spectacole între 16 iulie și 4 august, la Théâtre du Chatelet, Paris).

Am văzut *Antigona* după Sofocle, în regia și scenografia lui Thierry Roin, cu Emanuelle Laborit în rolul titular, un spectacol al tăcerii, lucrat în limba semnelor, o montare vizuală, fără resurse regizorale deosebite ci mai degrabă scenografice, dar emoționantă (gîndindu-ne și la publicul său tîntă), un spectacol cu succes la Avignon, unde s-a jucat în spațiul celebrei minăstiri de la Villeneuve, cu mai puțină priză aici. Dincolo de coregrafia miinilor care vorbesc, a corpului, dincolo de liniștea ciudată de pe scenă, de poezia luminilor, de expresia ochilor celor care nu aud și nu vorbesc, nu este practic o regie. Mai condensată, această formulă de spectacol poate fi gustată în întregime de toți spectatori. Practic cu un singur protagonist (performant) a evoluat *Cirque Ici*, foarte tehnic, dar nu atît de profund și de subtil ca mesaj, ca trupa de anul trecut, de neuitat, de la *Que-Cirque-Que*. Johann de Gujllerm, un fel de actor-orchestră secondat de patru muzicieni, luminează arhitectura simplă, nu simplistă, a spectacolului de circ, redescoperit și redefinit, cu precizia și tehnica unui desăvîrșit acrobat.

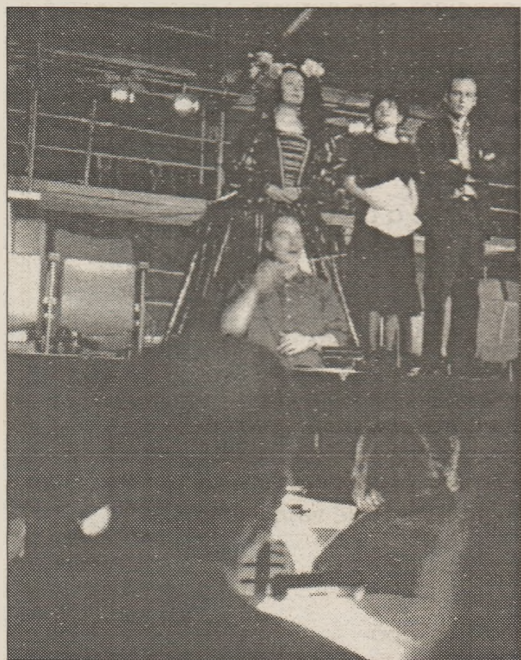
Dansul a fost prezent în festival cu două spectacole semnate Karin Saporta, o veche participantă la *Perspectives*: *Spectrul* și *Balul* secolului. Obședată de imagine, coregrafa construiește un limbaj pentru a însufleți parcă tablourile lui Degas sau pentru a renaște scene din filme de Hitchcock (*Vertigo*), Cocteau (*Frumoasa și bestia*), Visconti (*Ghepardul*) etc. Nivelul dansatorilor este uluitor, schimbînd cu repeziciune pași complicați, relații, dialoguri corporale halucinante. Li se cere foarte mult pe scenă. Din punct de vedere al concepției coregrafice, limbajul nu diferă mult de la o montare la cealaltă, multe lucruri se repetă, nu în sensul obsesiei, ci al soluțiilor. Cu această ocazie, l-am cunoscut și pe Jean-Paul Montanari, directorul festivalului de dans de la Montpellier, poate cel mai important pentru gen, festival care

Alain le Bon

are deja șaptesprezece ani vechime. A început în 1981, într-un oraș mort din punct de vedere cultural, în jurul personalității lui Dominique Baquet, care, ulterior, la invitația primarului, s-a stabilit la Montpellier. A devenit directorul *Centrului Coregrafic*, care s-a dezvoltat ca instituție în paralel, dar strîns legată de instituția festivalului. Așa s-a lansat o generație nouă de balerini și coregrafi, care i-au urmat lui Béjart, așa s-a impus *Montpellier danse*, stimulînd noile tendințe ale dansului contemporan și cultivînd, pe de altă parte, spectacolul tradițional, clasic. Calitățile de manager ale lui Montanari sînt evidente nu doar prin felul cum își gîndește (din '90, festivalul are o temă) și organizează instituția dar și prin felul în care o prezintă: direct, pragmatic, făcîndu-i punctual istoria (nume, evenimente), însoțit de caiet de presă și de o casetă video - eboșă a ediției din anul acesta. Maniera te cucerește, dincolo de fapte, și, chiar dacă nu ești specialist, vrei să afli cit mai mult, povestind și ce se întîmplă astăzi în România.

Ediția aniversară s-a închis cu o Gală, la care au fost invitați directori artistici care au făcut, de-a lungul timpului, din festival un eveniment, cîteva dintre actorii sau regizorii care au intrat în istoria *Perspectives*. O expoziție retrospectivă de fotografii (de unde mă privea și Eugen Ionescu) completa aducerile aminte care au avut ca moment culminant o scenă din *Le bal* (*Balul*), susținut cu aceeași emoție de doi dintre actorii trupei *Théâtre du Campagnol*. Echipa iminosului director Caimacan își trage, în sfîrșit, suflul. *Perspectives '97* face parte, acum, din istoria festivalului. Cortina a căzut. Dar arta n-a dispărut încă din *Parcul expozițiilor*. În *Club*, chelnerii string, plini de zel, mesele, scaunele, paharele. La o masă, se consumă încă o scenă parcă din Ionescu. Doi artiști, un regizor și un maestru al teatrului de stradă, de marionete, care joacă în spiritul Comediei dell'arte, un fel de "domnul" și "vagabondul" vorbesc despre Fellini. Amîndoi, cu imensă dragoste. Primul, cu subtilitate, cu observații fine, cu tandrețe împletită cu respect. Celălalt, cu lacrimi în ochi, povestind cu un soi de tandrețe agresivă, posesivă, despre orele petrecute cu prietenul său Federico, într-o circiumioară din Roma. Nu numai Federico este al lui, dar și Marcello, dar și Giulietta, și filmele lor, și muzica lor. "Poți să dansezi pe muzica lui Federico? Dacă o cînti, desigur." Am crezut că e o glumă. Dar nu! Alain le Bon a scotocit și a găsit partiturile din lemn, pentru *boîte à musique*, din două filme. A început să învîrtească manivela. Ușor-ușor, celălalt, într-un costum ca al lui Mastroiani, își modela pașii după sunetul ciudat al flașnete. Fellini, acest mare magician, era deopotrivă al lor, ca și al meu...

Imagine din spectacolul „Italienne avec orchestre” - Lumea văzută din fosă

Un înger pogoară din "Pulp fiction"

AUTOARE de comedii sentimentale relativ *suportabile* (v. "Nopti albe la Seattle", 1993), Nora Ephron da lumii încă o producție de acest gen.

Michael, din recentul ei film omonim, este, scurt și cuprinzător, un înger - ba chiar unul de rang înalt în ierarhia celestă, dacă e să ne luăm după nume. Un înger șleampăt, cam gras și nebărbierit, cam slobod la gură, veșnic cu o țigară și adesea cu o cutie de bere în mână. Dar,

Producție Alphaville, SUA, 1996.
Distribuitor Guild Film România.

Pierce Brosnan și Linda Hamilton

NU ȘTIM cu certitudine dacă dansurile morții, procesiunile macabre cu diavoli și schelete din Evul Mediu, aveau darul ori menirea de a-și reconforta spectatorii, fericiți că ororile ce le erau prezentate erau, pentru moment, exclusiv de domeniul imaginarului; se zice, însă, că filmele-catastrofă, la modă de prin anii '70, ar avea un asemenea rol, în relația lor cu un public la fel de primitiv și de gregar ca și participanții la marea isterie milenaristă de acum o mie de ani.

Și, la fel ca în cazul creațiilor anonime, colective,

mai presus de orice, el este simpatic și plin de succes la femei, în special la chelnerițele din circumiile ieftine prin care se nimerește să intre. Aflat în ultima sa "invoire" pe Pământ, el va declanșa un șir întreg de năzbîtii comice, vag moralizatoare, la care sala rîde sănătos, dezinhbat. Asta, pînă prin final, cînd sînt puse la treabă și glandele lacrimale ale spectatorului.

În rolul inaripatei făpturi divine (inventatoare a statului la coadă și a instituției căsătoriei, după cum declară), care, precum papagalul din colivie, umple locul de fulgi, John Travolta are

o înfățișare într-adevăr remarcabilă. Cel puțin, apariția sa, în una din primele secvențe, este realmente irezistibilă. Travolta (care nu cîntă) este secondat aici de Andie MacDowell (care cîntă - și încă nu prea rău, imitînd-o un pic pe Janis Joplin), de William Hurt și de Bob Hoskins.

Fantezia amuzantă a Norei Ephron merită să fie văzută pentru dramul ei de insolit - chiar dacă filme cu îngeri "neconvenționali" s-au mai făcut încă de pe la începuturile sonorului.

JOHN TRAVOLTA

Crapă toți, da' unii scapă

ale unei vîrste a omenirii ce, pînă acum 10-20 de ani, părea uitată în paginile cărților de istorie, peliculele din această categorie nu își propun să demonstreze că "omul este singura ființă din care iese mai multă informație decît a intrat", ci să repete obsesiv unul și același lucru. Singura deosebire constă în finalitățile lor, diferite: dacă manifestările expresive medievale erau în primul rînd fapte de comunicare de ordin propagandistic-religios, cele de astăzi urmăresc doar scopuri mercantile. Ceea ce nu înseamnă, însă, că efectele lor ar fi neapărat diferite: ambele fac să rezulte un același gen de masificare, de gregaritate timpă.

Nici *Dante's Peak* recentul dezastru cinematografic regizat de Roger Donaldson, nu își propune să fie inedit. Spre surprinderea spectatorului îndătinat cu "prejudecăți" estetice el împrumută o bucată bună din celebrul *Fălci* de Steven Spielberg. Eroul - generic - al acțiunii este, și de astă dată, un pitoresc orașel turistic a cărui prosperitate este amenințată de un pericol imi-

nent, o erupție vulcanică devastatoare. Ca și în filmul lui Spielberg din 1975, și aici cineva este interesat ca pericolul să nu prea fie adus la cunoștința lumii, deoarece asta ar ruina încasările din turism. Repetarea este mama învățăturii, nu-i așa?

Pentru că, însă, ne aflăm în 1997 și nu în 1975, trucajele sunt realizate pe calculator. Și poate că tot calculatorul, dacă ar fi fost folosit într-un mod mai decis, ar fi evitat o "bilbiială" scenică de genul celor pentru care sunt lăsați repetenți studenții din anii începători ai facultăților de cinematografie: personajul principal (interpretat de Pierce Brosnan) a zăcut cu picioarele zdrobite de prăbușirea unei galerii de mină, iar după ce este scos de sub stînci, se ridică nonșalant și umblă fără măcar o cîrjă, cam în maniera biblicului Lazăr.

Cît despre ceilalți locuitori ai orașelului care ne-a fost arătat acoperit de lavă și cenușă, nu ni se mai spune nimic. Scenariul i-a pierdut pe parcurs, lăsîndu-ne să credem că au pierit, ca la Pompei.

Morala: crapă toți, da' unii scapă, la fel ca, de exemplu, în cazul mîndrei noastre reforme social-economice.

Dan Predescu

Dante's Peak (Orașul infernului). Producție Pacific Western, SUA, 1997. Distribuitor, Media Pictures International

Un parteneriat

LA CONSTANȚA, cum este și firesc, sezonul estival nu aduce încetinirea activității muzicale ci, dimpotrivă, intensificarea ei prin ieșirea din rutină, prin eveniment. În viața orașului s-au fixat definitiv, cu o traiectorie ascendentă, manifestări menite să atragă un public diferențiat după gusturi, de la muzica experimentală pînă la spectacolul de operă și balet.

Anul acesta, luna iulie a găzduit cele două manifestări de anvergură intrate deja în calendarul artistic al tuturor celor interesați: "Zilele muzicii româno-americane" ediția a V-a, și "Festivalul Internațional de operă și balet" ediția a XXIII-a. Și cred că desfășurarea lor concomitentă, departe de a se datoră unei incoerențe organizatorice, constituie dimpotrivă un avantaj deoarece permite o mai bună mediatizare, rotunjind imaginea celor două instituții - Filarmonica "Marea Neagră" și Opera din Constanța care structurează viața muzicală a orașului.

Mă voi referi aici doar la festivalul româno-american (despre Operă, într-o cronică viitoare) care după patru ani de existență s-a angajat într-o reflecție curajoasă, redesenîndu-și profilul în scopul de a-și apropia melomanul căruia lupta - la vedere - cu materia sonoră nu-i spune prea mult. De aceea, după o perioadă pur experimentală - care a îngustat perimetrul muzicilor prezentate, nu întotdeauna îndeajuns de cernute prin sita exigenței și care lăsa un loc prea mare imprevizibilului - acest parteneriat original își caută o altă identitate. Inițiativa le aparține directorilor artistici: Radu Ciorei, directorul Filarmonicii, și din partea americană com-

pozitorul Daniel Kessner; intenția de a lărgi spectrul repertoriului și de a căuta forme care să ofere posibilitatea unei cunoașteri reciproce mai adînci și totodată să răspundă curiozității unui public deschis, este fără îndoială benefică. Un început l-a făcut inaugurarea Festivalului cu un concert pe malul mării, în frumoasa perspectivă a portului Tomis: Filarmonica sub bagheta lui Radu Ciorei, piese simfonice de popularitate, apoi o sărbătoare a tuturor participanților cu "bunătăți" specific americane; succesul a dovedit că efortul de a testa pulsul publicului este răsplătit.

Programele celor opt seri ale festivalului au pus într-un contrast bine echilibrat nu numai o paletă stilistică diversificată ci și extreme temporale incluzînd la un capăt muzică din secolele XVI și XVII, la celălalt capăt lucrări de ultimă oră. Creația românească a fost bine reprezentată, în afară de muzica veche transilvană cele citeva nume înscrise pe afiș sînt Dumitru Capoiănu, Felicia Donceanu, Doru Popovici, Cornel Țăranu, Cornelia Tăutu, Șerban Nichifor. În ceea ce privește partenerii americani (unii cunoscuți din edițiile anterioare) ei provin din mediul universitar; Daniel Kessner, Dolly Eugenio Kessner, William Toutant, Dinos Constantinides și-au demonstrat disponibilitățile în postura de creatori și interpreți. Împreună cu ei, sintetizînd în biografia lui emblema Festivalului, româno-americanul Sabin Pautza.

Despre muzicile cîntate se poate spune, pe scurt că s-au caracterizat printr-un evantai larg de stiluri. Din complicitatea cu alte epoci muzicale poate fi decelat un labirint de referințe

la limbaje și universuri sonore redimensionate în expresii noi: uneori trimiteră este explicită ca în piesele lui Doru Popovici "Muzica lui Bach" și "Imn bizantin pe o temă din secolul X" sau în "Remember Bartók" de Cornel Țăranu (solist Dorin Gliga - oboi). Alteori, conotația pe care o au chiar denumirile formelor clasice aplicate unor muzici neconvenționale țintește rememorarea unor modele re-trăite azi: atmosfera impresionistă grefată pe tehnici minimaliste în Preludiile pentru pian ale lui Daniel Kessner (la pian, cu sensibilitate, Sanda Luca-Zodieru) gestul, și atitudinea virtuoză ca ecou al marilor concerte romantice la Sabin Pautza (convîgători soliștii Alexandru și Tatiana Moroșanu în Dublul Concert pentru violoncel și orchestră); sentimentalismul neînhibat și o anume plasticitate a imaginii ca în muzica de film, la Dinos Constantinides; duhul suitei tradiționale la William Toutant.

Din acest peisaj nu putea să lipsească jazzul ca unul dintre elementele cele mai vivifiante ale dialogului în muzica veacului nostru; el a fost mereu prezent în fermecătoarea suită simfonică "Fațete" de Dumitru Capoiănu, într-o tentativă concertantă neconvîgătoare de Marian Didu, în programul colorat, dinamic al formației Armonic Brass Quintet (dar atenție la îngroșări!) în piese mai mici și în încheierea în forță a Festivalului sub semnul lui Gershwin.

În tentativele de largire a spațiului muzical apelul la poezie se impune de la sine ca fiind tangentă artei sunetelor, astfel unele muzici au fost îmbogățite cu darul de a rosti versul - destul de rar

MUZICĂ

azi - al actriței Cristina Oprean. Extinzînd aria pînă la teatru instrumental - ca modalitate de a "pune în scenă" o partitură, amplificînd rolul stabilit interpretului în interiorul muzicii - "Abțibildurile" Feliciei Donceanu au fost jucate cu rafinament de Georgeta Stoleriu împreună cu partenerii ei din Studioul de muzică veche.

În această ediție a luat ființă încă o idee excelentă, anume s-a lansat un concurs de compoziție intitulat "Punți de suflete" și deschis celor două părți partenere. Apt a fi perfecționat sub aspect organizatoric, concursul are toate șansele de a trezi interesul tinerilor trăitori la uriașă distanță geografică, dar vorbind același limbaj al muzicii. Deocamdată, dintre cei patru premianți - 2 români și 2 americani - cred că putem reține numele clujeanului Ionică Pop, cu piesa pentru formație de cameră "Sufletul timpului".

Last but not least, nimic nu s-ar fi realizat fără implicarea pasionată și eficientă în concepție și organizare, sprijinită bine înțeles de staff-ul care i-a stat alături, a directorului Filarmonicii Radu Ciorei. După cum, esențial s-a implicat cu profesionalism și dăruire întregul complex artistic al Filarmonicii: tînărul cor (maestru de cor Sabin Nicolaină), orchestra simfonică, formațiile camerale deduse din aceasta, prilej de a pune în lumină valorile individuale ale muzicienilor din orchestră, cvartetul de coarde, un cvintet de suflători, formația mobilă Black Sea New Music Ensemble, Armonic Brass Quintet, pianistii Sanda Luca-Zodieru și Andrei Deleanu.

Elena Zottoviceanu

PREPELEAC

de Constantin
Toiu

ALLEGRO CON BRIO

ÎN CÎMPIA Română, pe timpuri, haltele de tren pierdute în spațiu aveau un farmec al lor rustic. Întii tehnica, încă umană. Calul, focos, negru, incins de alamuri, 75 km. pe oră. Mersul lui impunător, vuetul, trimbele de fum, bătut de vânt în toate părțile, filfiind înainte, înapoi, în dreapta ori stînga, după curentul stirnit. Încetinirea roților uriașe, roșii, pe terasamentul înalt cu traversele înnegrite de păcură, cu smocuri de ierburi sălbatic rezistind oricărei otrăvi, cu floricelele multicolore, țepene, presărate printre pietricelele indesate... De obicei șeful (ceea ce-i mult spus) haltei dădea neclintit Onorul pe peronul îngust cu fanionul murdar de fum înălțat în mîna dreaptă. De obicei acești bieți Robinsoni naufragiați în necuprinsul șesului erau săteni de prin partea locului, nu cine știe ce școliți, dar oameni buni, de încredere. O dată unul mi-a strecurat biletul prin ghișeul tăiat într-o ușă, ținînd în palma făcută căuș și-o jumate de ou fierț abea mușcat. *Proștii* lui Rebreanu, îi citisem. Și-așa e. Țăranii, la gară, se pierd de tot, umblă buimaci, nu mai știu nici să numere și, regulat, pierd trenul. Contactul cu drăcoveniile orașului produce în insul mai simplu o aiureală comică în comportament, de unde și disprețul

orașanului: "Mai dă-l încolo dă țăran!". Cunoscut purtarea aceasta. Și mie mi se întimplă intrînd într-un magazin să mă zăpăcesc de tot și să mă intimidez înaintea cîte unui vinzător. Un însoțitor de-al meu fiind de față, o dată, mi-a și zis: "ce te apucase? aveai un aer de năuc!" Ca s-o dreg, i-am răspuns că și Hemingway pătea la fel; ori se fisticea, ori se făcea sfios de tot, prin prăvălii. Era să adaug *păstrînd proporțiile*. În acest caz însă funcționează, negreșit, psihologia de baie publică.

Cînd trenul oprea, nevasta șefului ieșea și ea ciufulită în pragul haltei, trasă de fustă de cîte doi, trei prichindei uluiți. De fapt, ținînd cont de singurătatea lor absolută, haltele astea erau un fel de clocitori... Ele aveau și grădini unde puneau ceapă, cartofi și altele, precum și găini ținute în cotețe să nu nimerească sub roți. Cu puii abea ieșiți din găoace era altceva; drăcușorii ăștia, cum prindeau oarecari puteri, se strecurau pe sub uluci afară, și am văzut cu ochii mei halta goală, trenul oprind zece secunde fără să coboare nimeni, șefu' nemișcat, pentru Onor, înconjurat de pușorii aurii piuind suav pe peron, singurii spectatori. Îmi aduc bine aminte că această scenă m-a învelit grozav. Era vară, în iunie, mă în-

torceam în vacanță de la liceu și i-am făcut mult cu mina șefului de haltă încremenit, holbindu-se la mine ca la unul care a luat-o razna. Era între Ploiești și Urziceni. Halta *Cornurile de jos*. Bătea un vînticel aducător de ploaie. Plecînd, și aplecîndu-mă mult peste geamul lăsat, văzui îndărăt rufe multicolore zbatîndu-se cu forță de curentul produs. Și-apoi cînd în cîmpie începe să cadă întunericul și personalul se oprește scurt într-o haltă... nicăieri în lumea largă poporul sărac și boem al greurilor nu cîntă mai vast, umplînd cerul înstelat cu țîrîiala de o unanimă dezordine a galaxiei lor subterane.

Cel mai mult însă de ideea de haltă pustie se leagă fuga de-acasă, grăbită a moșneagului Tolstoi simțînd că vine să-l ia moartea și care își dădu duhul departe, departe, în stepă, în halta *Astapovo*.

SĂ NE dăm însă nouă, ce ne revine nouă, și ce vom fi, dacă om mai fi...

Era pe vremuri. Ne aflam în vacanță, la *Bălcești*, așezarea Bălcescului nefericit. Trăiam ca-n rai. Micul dejun, prînzul, cina, se luau patriarhal, în comun. Nici nu eram prea mulți. Mama regretatului poet Gheorghe Tomozei,

pe care o chema *France*, o femeie voinică și bună, cumsecade, ne povestea mereu visurile ei totdeauna cu mulți cai și cu ape curgătoare, zi cu zi la gustarea de dimineață. Așezați înainte farfuriilor pline cu miere, albinele tăbărau pe noi. Era, de fapt, singurul eveniment. În rest, nu se întimpla nimic. Se știe că, de plictiseală, poți să mori în locurile cele mai visătoare și mai liniștite. De aceea mă apuca să-l învăț belotă (de la domnul Belot!) pe cel mai,... în fine, pe Geo Dumitrescu; dacă pe lume există poet pe care poți să-l înveți ceva, sau care acceptă... Jocul micii burghezii franceze este plin de excepții. Ceva pur național. *Pas de dogme!* Ei, tocmai asta era; că erau la excepții cîte reguli putea să aibă. Uneori uitam de cîte o excepție, și-atunci Geo sărea enervat, - iar! făcea - în sensul că aș fi fabricat anume, pe loc, excepția în interesul meu. Ne certam zdravăn. Ne ciorovăiam. Ne despărțeam. Trecea cîte o zi și nu mai vorbeam unul cu altul. A doua zi însă, reluam jocul, morocănoși. Alte conflicte. Iritări. Invective. Ridicări furioase de la masă, și iar o zi întreagă în care nici nu ne mai uitam unul la altul. A patra, a cincea zi, din nou ne căutam, exact ca amanții care se urăsc de moarte, dar care nu mai pot unul fără de altul, pentru că nimeni nu-i în stare să rabde ofensele, injuriile ocările celuilalt, din exces de amor. Elev mai dificil ca Geo nu exista. Belotă jucam și-n personalul Pitești-București la întoarcerea din vacanță. Nici nu luarăm în seamă controlorul, întinzîndu-i biletele cu ochii în cărți. Trenul era gol, fiind duminică. Dar noi habar n-aveam că era gol. Jucam înversunați, cu replici tăioase. Cînd, la un moment dat, Geo scoase un strigăt de triumf și se ridică de pe banchetă anunțînd *Septimă!* Era cum ai vedea plimbîndu-se pe tot bulevardul un tip cu picioarele-n sus. Nu se poate! Să-ți între, la rînd, șapte cărți, una după alta și toate de aceeași culoare! Ne-am repezit la ușa vagonului. Trenul staționa pufăind. Ne-am uitat la firma haltei, - eram la *Ghergani*, halta Ghergani, și am strigat amîndoi *Ghergani!* - era un moment istoric - și cum ai zice *Plevna* ori *Grivița*, am strigat iar *Septima de la Ghergani!* Era ca o referire glorioasă. Ceva mai tîrziu - deviza secretă a unui club ales, ales.

Am jucat întăritați pînă la București. Habar n-aveam că ajunseserăm. Trenul stătuse cît stătuse, în timp ce noi jucam din ce în ce mai pătimași. Pînă cînd, în fine, auzirăm un glas disperat. Era al lui Karin. Știa cînd sosim și ne așteptase. Umbla de colo-colo pe peron strigîndu-ne pe nume pînă ce, tîrziu de tot, garnitura dădu s-o ia din loc, să pornească spre triaj. Abea atunci auzirăm vocea fermă, autoritară, a lui Karin. Se certa cu un ceferist; parcă el ar fi fost de vină. Pe urmă, spășiți, cu un aer vinovat, ne-am arătat, în sfîrșit, coborînd treaptă cu treaptă, grijulii, din vagonul de a doua, îndărăt cum mergea. Glasul grav de actriță cu accent transilvan ne întîmpina pe peron cu,... Nu mai îmi aduc aminte ce. Ar fi putut să țipe la noi; dar nu-i sigur, avînd atîtea de zis...

Ocean

Cu microfonul printre cititori (III)

Reporter: Domnule profesor, cînd mă uit în ochii dv. mă înfrigurează imaginea lui Avram Iancu.

Profesorul: Da, a fost și el un om mare. Eu, de pildă...

Rep: Un singuratic, unicul lui prieten era vîntul care îi dăruia melodiile pentru fluier.

Prof: E un instrument pe care nu-l folosesc. Eu m-am născut cu pana în mînă.

Rep: Spre deosebire de Avram Iancu, s-a întimplat că destinul v-a amenajat dv. o parte mai comodă în viață.

Prof: Comod? N-ai citit memoriile mele? Eu am suferit, domnule. Am scris asta imediat după 1989.

Rep: Mai înainte nu?

Prof: Lasă-mă să-mi termin memoriile. Acum dactilografiez pe 1971. Acolo ai să vezi cum am fost eu dizident. Citește! Ai să mă găsești numai printre protestatari și între dușmanii de moarte ai regimului.

Rep: Ce proteste ați...

Prof: Să facem puțină logică. Eu eram, după cum ți-am argumentat, dizident, deci toți aceia care veneau în contact cu mine, căpătau statut de dizidență. O comunitate spirituală se înjghebase la București. Mă duceam foarte des și vizitam pe toți.

Rep: Întîlniri clandestine?

Prof: Nici vorbă. Dar atît de inteligent organizate că ne miram și noi cum de ne-am adunat. Ne întîlneam de cele mai multe ori la masă. Plăcerea mea era să aflu intimități din viața colegilor. În-

telegi? Acolo mișca ceva. Aveam nevoie de cancanuri, de anecdote, tînjeam după secrete familiale ca pămîntul arid de apă.

Rep: Și seara sau noaptea le notați fără grijă, fără frică?

Prof: Frică, de ce?

Rep: Că o să le citească securitatea.

Prof: Domnule, notele mele erau așa de subtil camuflate, că nu putea nimeni să le descifreze. Eu foloseam unități de pauze în locul textului scris. Nu uitam data exactă.

Rep: Și acum umpleți foile goale, cruate, cu amintiri.

Prof: Exact. Am atîtea amintiri că aș putea scrie încă o duzină de volume.

Rep: V-ați întrebă vreodată cum funcționează travaliul acesta de folosire a memoriei?

Prof: Selectiv. Ce e rău, nu scriu decît dacă e bine pentru mine. Chestiunea aceasta e foarte discutată. Românii au avut întotdeauna complexul actului scris care lipsește - întemeierea statului, data creștinării, colonizarea Daciei, sosirea ungarilor. Apusul îți cere imediat documente - pașaportul. Întreabă unde ai fost. Ei bine, eu produc pentru epoca în care am activat, documentarea istorică.

Rep: Ați dobîndit prin aceste documentări o mare popularitate.

Prof: Mai sînt unii detractori care nu înțeleg că eu sînt singurul care certifică documentul.

Rep: Documentul, adică propria realitate?

Prof: Logic. Sigur că n-a fost o epocă fericită. Citesc ce am scris și mă apucă jalea...

Rep: Vreți să spuneți: regretul că n-ați activat și atunci cum caligrafiați acum? Poate și un pic de rușine?

Prof: De ce să-mi fie rușine? Dumneata, se vede, că n-ai pregătît bine interviul. Nu mi-ai citit memoriile.

Rep: Le-am citit cu alți ochi. Treceam pagină cu pagină și rămîneam în compania unui critic rafinat, unanim apreciat. Încolo băgați capul greu de intelectualitate într-un nisip cald și ușor. Mi se pare că ați uitat și anumite funcțiuni politic-administrative cu care v-ați indelețnicit.

Prof: Posibil. Trebuie să mă uit în memorii. Dacă e așa cum insinuezi dumneata, înseamnă că m-am sacrificat pentru nenorocirii ăștia incultii care aveau nevoie de mine ca să-i descurc. Dar nu putem vorbi despre lucruri mai profunde? Am mai scris și alte cărți. Monica, de pildă, mi-a zis că și Virgil zice...

Rep: Scuzați, care Virgil? Cîndea? Nemoianu? Măgureanu? Rădulescu avea alt sfînt ca patron.

Prof: Uite, așa sînteți voi românii, invidioși. Am să vă părăsesc și o să vedeți voi, cine va mai face cultură. Cînd îmi termin memoriile, am să scriu numai despre Juan de la Cruz.

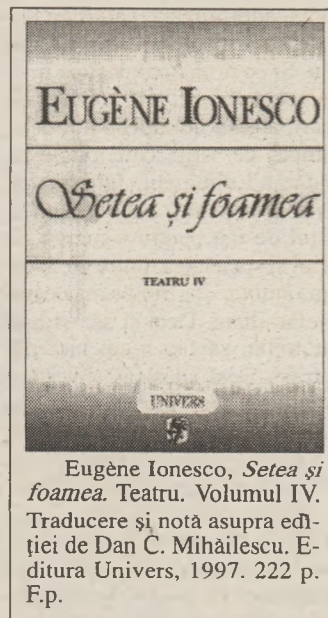
Paul Miron

P.S.: Nu dați cu pietre, nu e el.

• Lectii despre
viitor

OBSESIA contopirii dintre politică, moarte și iubire, care dă operei ionesciene inconfundabila-i tentă de actualitate și deopotrivă departare metafizică e continuată în volumul IV de *Teatru* apărut la Univers (care deține exclusivitatea în România a dramaturgiei ionesciene). Absurdul vieții, privit prin lumina morții, își dezvăluie structura de joc al non-sensului, dă puterea "jocului și sfidării realității".

Setea și Foamea (1964),

adevărată aglomerare de simboluri, se citește și azi, după atâta popularizare în scris sau pe ecrane a temei "marii treceri", cu același interes. Din "jocul în doi, în trei, în câte câți vrei" - scenă "de-a-v-ați ascuns" cu totul argheziană - Jean se desprinde, părăsind norioasă lume de jos pentru alta, suspendată în golul așteptării. Aflat în "centrul exasperării lucide a prăbușirii", fără a fi în stare să rememoreze chipul totuși atât de așteptat al iubitei, eroul ionescian înaintază, cu mâinile sângerând de spinii existenței, până la Zid (rezonanța politică din anii '70 s-a păstrat, vai, și în Europa zilelor noastre, încă împărțită, chiar dacă nu atât de dur). Zidul nu poate fi mișcat din loc de cel care se opintește în zadar, în timp ce convoaie de umbre și iluzii străbat scena (copiii evrei ucisi care cântă, în loc de psalmi, fragmente din "manifestul, Partidului Comunist" sunt un fel de comentarii angelici ai absurdului, caricaturizând alte apariții infantile similare - din *Nunta lui Figaro* de Mozart, de pildă). Focul pasiunilor, pedepsei, războiului, păstrate de setea și foamea nedomolită a fiecărui "eu" în căutare de sine sunt pedepsite în cutremurătoarea lecție de umilire (chiar dacă "jucată") a Fraților reeducatori din Purgatoriu - adevărat coșmar ("...de vreme ce tot ce ne înconjoară e un coșmar"). Setea și foamea mistuie și în același timp iluminează personalitatea ("foame de iubire, sete de absolut") -

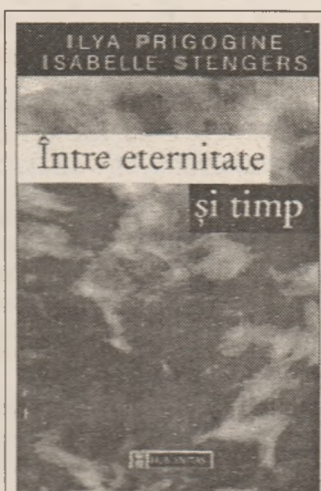
adăpate la infinit de autorul care ia asupra-i suferințele și așteptările unei lumi întregi.

Din aceeași lume a coșmarului și căutării face parte *Jocul de-a măcelul*, inspirat din *Ciuma* lui Camus și *Jurnal în anul ciumei* de Daniel Defoe, piesă în care "moare toți", sub aceleași retoricile absurde din totdeauna ale politicienilor, în aceeași nedomolită și chinuită căutare a salvării. "Sub pretextul unei maladii care bănuie printre noi... suntem imobilizați, suntem împiedicați să acționăm, suntem paralizați, posedati, distruși... Politica închiderii... este o tactică diabolică a celor ce ne conduc..." însă ar fi prea simplu dacă salvarea ar consta în evadare! În realitate, de "arderea de tot" (simbolizat prin incendiul final) nu se poate nimeni feri.

Mult mai luminoase - chiar dacă și ele amare - sunt "glumele" scenice *Lacuna* (un academician e obligat să dea bacalaureatul și nu-l trece) și *Exerciții de pronunție și conversație franceză pentru americani*. Aici traducătorul - criticul Dan C. Mihăilescu - și-a dat întreaga măsură a talentului, intonația ironică a unei limbi (mentalități) care caricaturizează o alta fiind foarte greu de păstrat în a treia. Teme de "lecții" precum *A avea sau a nu avea ceva. La clasă. Vizită la spital. Nenorocirea sofismelor. Timp frumos și timp urât. Mai mult sau mai puțin. Mașina și roțile ei. La Teatru. Lecție despre politețe. Viitorul* etc. prilejuiesc surâsuri-de-un-singur-ochi (în timp ce al doilea plânge), adică atât de românescul haz de necaz. A face filozofie dar și comedie cu vocabularul rudimentar al unui învățacel (cititorul, la începutul inițierii în absurd) - ce performanță! Și cât spațiu de manevră pentru iubitorul de variante Ionesco, nicio dată mulțumitul de un final! (demonstrând astfel că într-adevăr nu există final).

Misterele
timpului

"NUCA TARE" a științelor care redescoperă timpul îl întâmpină pe cititor, în cartea lui Prigogine și a Isabellei Stengers, cu o coajă tare a nivelului de abordare prin intermediul matematicii, fizicii, psihologiei etc. și cu un miez filozofic. Timpul = durata acțiunii: din această definiție i s-au tras omului multe probleme, inclusiv transcendente (ne naștem, trăim, murim...), probleme ale amintirilor ce depășesc (datorită instrumentelor culturale) durata unei vieți, probleme de "coloratură" (romantism, defetism, optimism...) Ieșirea din istorie părea imposibilă până la dezvoltarea religiilor superioare și a unor științe (cuantica, de pildă) sau a unor teorii (precum cea a relativității) care să dea timpului calitatea de noțiune cu care se poate opera. Un prag în modul de concepere a timpului, prin dialogul știință/filozofie, l-a

Ilya Prigogine, Isabelle Stengers, *Între eternitate și timp*. Traducere din franceză de Iulia Gherguț. Editura Humanitas, 1997. 252 p. F.p.

adus Bergson ("Evoluția creatoare"). Cu noile "instrumente" științifice se poate vorbi azi despre originea universului; intersanjabilitatea dintre timp și spațiu la dimensiuni și viteze cosmice a schimbat radical problematica "evoluției". Continuatorul lui Bergson, Boltzmann, cel care negase ireversibilitatea timpului, a dat prilejul generației Einstein să afirme posibilitatea ajungerii dincolo de realul observabil, la o "realitate intangibilă, intemporală". Datorită lui Prigogine/Stengers, "timpul insular", "mesajul entropiei", "nașterea timpului" sunt demonstrate (peste nivelurile de afirmație, negare, definiție polemică...) atât pentru specialiștii în științe exacte cât și pentru filozofii care instrumentează problematica existenței cu valori ale cunoașterii științifice. Iar cititorul obișnuit va descoperi, de pildă, cum pot fi "argumentate" umanul și divinul prin calcule de timp...

Bunicul tunet

ABRAHAM B. YEHOSHUA (n. 1936), laureat al Marelui Premiu pentru Literatură al Israelului, actualmente profesor la Universitatea din Haifa țese în firul narativ al *Unui divorț tardiv* (1983) - privind mereu dintr-un alt unghi - viața unei familii de evrei din Ierusalim, Tel Aviv și Haifa, fiecare capitol (zi a săptămânii) fiind povestit de un alt membru al familiei. În centru - divorțul bunicului Yehuda Kaminka, a cărui soție, internată într-un sanatoriu psihiatric, încercase să-l înjunghie. Divorțul stărnește diverse reacții în familie (mai ales că bunicul, aflat de câțiva ani în America, anunțase că va avea acolo un copil și se va recăsători). Ca s-o facă pe fosta soție să accepte acest divorț, bătrânul renunță la apartament, ceea ce regretă ulterior și se întoarce pe furie la sanatoriu, unde e ucis de nebunii fideli fostei sale soții. Dramatismul finalului, povestit de bunicul însuși, poartă culorile nebuliei (de pildă, o criză a bunicii care își descoperă eul dedublat și strigă că Dumnezeu e femeie). De altfel, fiecare din naratori are, pe lângă participarea la di-

vorțul bunicului, propria sa poveste - un nepot crescător de viermi de mătase, un ginere avocat ratat, o noră atât de frumoasă, încât, când uită la bancă o sacoșă cu brânză, funcționarii i-o aduc seara acasă, numai ca să o revadă, un profesor de istorie care predă anarhismul rus, o mamă de familie asupra căreia cad toate grijile etc. Nu lipsesc nici mici aluzii politice ("Oh, țară, când vei deveni patrie?"; "Statul Israel nu e decât un episod. Afară dacă nu există ceva, o mizericordie a istoriei"), disprețul unui personaj "pentru cei din Maghreb", linia de demarcație din Ierusalim etc. Țesătura e luminată de mici întâmplări hazlii sau emoționante (în camera lui Tsvi, unul din fiii cuplului divorțat, de care s-a îndrăgostit un bătrân homosexual novice, apare un șoarece pe care eroicul adorator îl prinde și îl predă municipalității; câinele Horațiu, care locuiește la sanatoriu cu stăpâna, e atât de fericit când îl revde pe Yehuda, încât fuge kilometri întregi după mașina acestuia etc.). Ca într-o le-

A.B. Yehoshua, *Un divorț tardiv*. Traducere din limba franceză de Mariana Chițoran. Editura Fundației Culturale Române, 1997. 357 p. F.p.

gendă orientală în care un demon lovește tobele din cer, zgomot pe care muritorii îl iau drept tunet, divorțul bunicilor din romanul lui A.B. Yehoshua concretizează momentul de răspântie al unui întreg "trib" familial, poate chiar al unei națiuni.

Țara extremelor

ACEEAȘI lume a contrariilor, a extremelor, strălucește în versurile Biancăi Marcovici (potrivit traduse în germană de Radu Barbulescu) deopotrivă într-un "labirint nocturn" cât și în ardența zilelor de "neodihnă, frică, nepăsare, dor, mirare". Experiența întâlnirii cu o lume nouă, scrisă în "litere neînțelese", tâșnește de pe buzele poetei într-un "strigăt mut": "un trăznit de toamnă a fotografiat strigătul". Poemul ar putea deveni, după stilul timpurilor, unul "robotizat", dacă poeta nu i-ar dăru "dramul de visare" necesar, dacă n-ar însufleți cu entuziasmul ei pustiul conflictelor: "Dincolo de puterea

Biancă Marcovici, *Țara extremelor/Land der Extreme*. Versuri/Gedichte. Traduceri din română de Radu Barbulescu. Colecția Verba, München, 1997. 75 p.

omenească/după ascultarea științelor/să-ți regăsești echilibrul/uitându-te/în ochii soldaților-copii, rugându-te.../în românește, în ivrit,/ spunându-ți mereu că/DUMNEZEU VA ALEGE PENTRU NOI!/ cuvintele adecvate/ din ambele limbi, le va recunoaște/ ni le va reda pe pământ" (*Terorism*).

Bianca Marcovici, n. 1952 la Iași, trăiește în Israel din 1991, lucrând ca inginer constructor, deși evident "meseria" ei ar fi trebuit să fie literatura sau, poate, muzica (de altfel, ea a studiat în prima tinerețe vioara). Conflictul existențial a fost, deocamdată, roditor - versuri tensionate de "vârtejuri și teamă". Pacea, croită din "stofă întoarsă pe dos.../ pasăre împaiată cu ochii mari, speriați/ca și copiii nou-născuți", e privită cu "legătura pe ochi": "pacea asta, cadou nedespachetat/într-o zi de șabat, o zi virgină și veșnică/ după toate experiențele triste". Furtuni de nisip, urmele morții pe cer, starea de așteptare încrâncenată, dușmănoasele garduri care "deformează optica înțelegerii", puncte de sprijin căutate în zadar prin "diminețile peștri cu nisip și chimicale", totul generează poezia, dar sub ce lamă de cuiț! "Descoperi cum/copilele-soldat descind din tine, te miri și-ți repeți istoria familiei/dar mai sunt/zile când iubești tot ce vezi, te repezi să cumperi/flori și fructe, cristale de cuarț, bijuterii/dar cât ține aici fericirea?" (*Optimizarea gardurilor*).

Poeme care ar trebui citate în întregime, *Entuziasm* ("tocmai acum când pasta de dinți e tot mai scumpă și năravul dușmanului/de-a ucide în noi evreul rădăcitor ne paralizază -/ nimic nu poate fi improvizat în spectacolul acesta./ viața se joacă cu noi neîncetat..."), sau *Capriciu* ("n-am nici un gând complet ca poet/ văzând un caldarâm plin de sânge") sau *Teamă* ("frica florilor de dimineață") sunt toate moduri de regăsire, moduri "de a respira... de a fi elastic", de a supraviețui prin cuvânt. Bianca Marcovici, adevărată poetă, nu e un "răsăd mutat în nisipuri mișcătoare"; umbra ei ajunge departe.

J.B. Priestley

DESFĂTĂRI

străbătut lumea întreagă, peste mări, peste munți și peste deșerturi. Am bombănit la fel de mult acasă, ca și în lume, spre disperarea femeilor din jurul meu.

Tableta 29

DIRIJORII... Cînd eram copil, bătrînul Richter domina masiv masiva sală Hallé... apoi, în seara aceea, cînd parcă abia se inventase electricitatea, a sosit Nikisch cu London Symphony Orchestra - un bărbat dirijînd în transă, cuprins de o patimă albă... Argintul, nobilul Bruno Walter, transfigurîndu-l pe Wagner, prefăcîndu-l în soare, frunze verzi, cîntece de păsărele... Ascultîndu-l uluit pentru prima dată pe Toscanini cu filarmonica sa din New York, totul devenind deodată deopotrivă solid și avîntat, deopotrivă matematică și magie... Thomas Beecham, duelîndu-se cu un pumnal strălucitor în apărarea lui Mozart... Iar De Sabata, vrăjîit, purtînd întreaga Filarmonică londoneză în sus pe treptele care duc spre cerul beethovenian, iar acolo bătînd nebunește cu pumnii în uriașele uși invizibile... o, dragii mei maestri, în pofida războaielor, bombelor, impozitelor, gunoaielor și atîtor și atîtor prostii, ce încîntare a fost să împart cu voi lumea și epoca aceasta!

Tableta 98

DUPĂ un concert bun. În primul rînd, indiferent cît de bun a fost, mă bucur că s-a terminat și că nu mai trebuie să tac și să stau cuminte, ci mă pot mișca, pot vorbi, rîde, fuma și eventual chiar mîncă și bea. Dar muzica a avut un efect asupra mea. Mă simt reîmprospătat pe dinăuntru, slobod și relaxat, prefăcut dintr-un pitic furios într-un uriaș zîmbitor și fără griji.

Seara parcă e mai frumoasă decît atunci cînd mă grăbeam către sala de concert. Și ea e mai mare și mai slobodă, și licăririle ca și depărtările ei sînt mai pline de făgădueli. Îmi plac oamenii, poate mai mult decît în tot cursul zilei. Necunoscuții mi se par niște cunoștințe agreabile. Cunoștințele devin amici; iar amicii îmi apar acum ca niște prieteni vechi și dragi, de nădejde. Simt că e ceasul potrivit pentru a face și a asculta confidențe, mărturisiri ale sufletului. Într-un fel lumea din afara sălii de concert pare să oglindească nobilele tipare sonore. Plutînd încă la înălțime pe umerii lui Bach și Mozart, Beethoven și Brahms, sînt capabil de vederi mai largi, să privesc în viitor și să cred că viața bună nu e încă un vis pierdut. După ce aștepti zece minute un taxi - sentimentul dispăre. Dar atîta vreme cît a ținut și seva verde a urcat în Arborele Vieții - cită desfătare!

Tableta 102

PUȚIN îmi pasă unde are loc spectacolul, la Hipodromul din Coketown sau la Royal Albert Hall, și nici cine-l dă - Billy Binks, Comperul Comic sau Strugg, cel mai mare pianist al lumii - dar în mod invariabil sînt cuprins de fiorul desfătării, cu păianjeni cu picioare de gheață care-mi aleargă în sus și în jos pe șira spinării, ori de cîte ori orchestra intră dulce sau brusc, acompaniînd pianul. De o vreme n-ați auzit orchestra, ci doar pianul. Aproape că ați uitat de orchestre. Și deodată - la început atît de suav - iat-o acolo, cu corzile care șoptesc alături de familiara bocăneală argintie a pianului, și apoi suflătorii în lemn care bolborosesc și ricanează, apoi alăturile increzute și triumfătoare, și pe urmă tobele și talgerele bubuînd și ciocnînd

du-se în preajma marelui final.

Socrate era mai înțelept decît sînt eu; Alexandru și Cezar s-au făcut mai cunoscuți; iar Shakespeare știa să scrie mult mai bine decît mine. Dar nici unul din ei n-a auzit vreodată orchestra care vine în sprijinul pianului și nici n-a cunoscut fiorul desfătării mele.

Tableta 114

CÎND ne-o suna ceasul, iubite cititorule, fie vom adormi de-a pururi, fie vom părăsi viața asta pentru cine știe ce alt fel de existență. Pentru mine de multă vreme încoace una din cele mai plăcute desfătări ale zilei este această îndepărtare treptată de conștiință, adormirea; cu atît mai binevenită pentru mine cu cît adeseori adorm greu. Și pe urmă întotdeauna m-a încîntat perspectiva unei zile noi, a unei noi încercări, a unui nou început, poate cu un crîmpei de vrajă care pîndește undeva îndărătul dimineții. Întrucît nu sînt destul de bun pentru a merge în rai și nici destul de rău pentru a merge în iad, teritoriul și societatea dintre ele n-ar trebui să mă tulbure ca fiindu-mi necunoscute, nefamiliare. Deci și așa și așa tot bine ar trebui să fie, n-am nici un motiv de frică. Deși adeseori sînt sperios ca un iepure, mă feresc de ciîni, de cai, de scîldat în locuri periculoase, de avioanele nesigure, totuși nu cred că mă tem prea tare de moarte. Însă bineînțeles că acea perdea de catifea neagră a ei trebuie să atîrne la capătul coridorului, încît fiecare licărire de desfătare de acolo să fie mai ușor de văzut. De exemplu: izvoarele. Mă îndoiesc că am văzut vreodată un izvor, chiar și cel mai mic, fără să mă furnice bucuria gîndului: "Iată așa am izvorît și noi!"

În românește de

Andrei Bantaș

Criza editurilor

DOUĂ ziare de mare tiraj - unul european, "Süddeutsche Zeitung", și altul american, "Los Angeles Times" - și-au publicat recent, în aceeași săptămînă, îngrijorarea față de ceea ce ele numesc "o criză a editurilor" provocată de economia de piață și scăderea curiozității publicului cultivat pentru științele umanistice.

Publicația mîuncheneză a comparat fenomenul din Germania cu cel din Franța. Adresîndu-se lui Pierre Nora de la Gallimard, căruia i se datorează incredibila înflorire a literaturii umanistice în Franța, după război (el este creatorul unor colecții în care au apărut lucrări de referință), l-au găsit destul de necăjit. "Cea mai bună perioadă a fost între 1960 și 1980 - a spus el - apoi a început, lent dar constant, declinul". Acum s-a ajuns la situația ca dintr-o carte valoroasă precum cea a lui Timothy Garton Ash despre Europa Centrală și de Est, *În numele națiunii* (900 de pagini de text + 200 de pagini de note, hărți și tabele - un volum costisitor pentru editură) să nu se vîndă decît 500 de exemplare în întreaga arie francofonă. Faptul acesta l-a descurajat pe Nora să mai publice versiunea franceză a cărții *Era extremelor* de Eric Hobsbawm, un tablou al secolului nostru văzut de un istoric marxist, apărut pînă acum în 20 de limbi și foarte viu comentat în reviste de specialitate, inclusiv în "Débat" (revista este și ea creația lui Pierre Nora).

Criza editurilor înregistrează un paradox păgubos: deși numărul titlurilor în general crește, cifra vînzărilor scade, iar domeniul cel mai atîns este cel al științelor umanistice (filosofie, sociologie, psihologie, istorie, politologie etc.). Tirajul mediu al cărților de acest gen a scăzut de la 2200 în 1988 la 800 acum - și nici acesta nu se vînde în totalitate. Cauzele sînt multe: pe de o parte,

cei interesați își procură fie exemplare fotocopyate, fie împrumută cartea de la bibliotecă, pe de alta, specializarea crescîndă face ca literatura "generalistă", neimportantă strict pentru carieră, să nu mai prezinte interes în cazul tineretului studios și al cercetătorilor. Dar principala cauză rămîne scăderea curiozității publicului cultivat, blazarea lui. Se vînd bine doar dicționarele diferitelor domenii, considerate instrumente utile de informare, bune de avut în bibliotecă pentru a fi consultate la nevoie. Numai în ultimul timp au apărut, de exemplu, un *Dicționar al intelectualilor francezi* la Seuil, unul al culturii grecești la P.U.F. și unul de psihanaliză la Fayard, și toate au "mers" în profit. Dar chiar în acest tip de preferință, Pierre Nora vede un simptom al crizei: lumea preferă lucrări de compilație, fără nici un efort de sinteză, fără idei originale. Și în Germania situația e asemănătoare, dar nu atît de vizibilă, în primul rînd fiindcă infrastructura e mai bună: există, pe lîngă cele mari, numeroase librării mici și mijlocii, bibliotecile, și ele mai multe, dispun de fonduri de achiziționare de trei ori mai mari decît cele din Franța iar publicul din fosta R.D.G. e încă interesat de științe umanistice, avînd de recuperat un decalaj de lecturi față de cei din Vest. Cu toate acestea, Friedhelm Herboth, responsabil cu sectorul științific la Suhrkamp, critică și el considerațiile pur economice în producția editorială: "Managerii vor un succes rapid și nu înțeleg că aceste colecții dedicate științelor umane și sociale trebuie concepute pe termen lung. De aceea mulți editori le-au abandonat". Iar Ernst-Peter Wieckenberg, de la Ed. Beck, e neliniștit de altă tendință a comerțului de carte: "Peste 60% din vînzări se fac după ce clientul a văzut și a răsfățat cartea în librărie, dar aparițiile editoriale se succed atît de rapid, mesele cu cărți sînt atît de încărcate, încît librării nu-și mai permit luxul unui mare asortiment diferențiat, iau volume din categoriile foarte vandabile, care eliberează repede locul".

Nici în America situația nu-i mai roz. Harper-Collins, una dintre cele mai mari edituri de acolo, a anulat publicarea a 170 de titluri din planul pe acest an, provocînd panică printre autori. Fiind o editură comercială, a suprimat în primul rînd cărțile considerate prea rafinate pentru gustul marelui public și cele - inițial acceptate ca bune - ale unor autori încă necunoscuți. Această alunecare mercantilă afectează deopotrivă pe scriitori și pe cititori. Industria cărții, constrînsă să se plieze legilor pieței, a început să funcționeze ca toate celelalte întreprinderi: înainte de a se contracta un "produs", se cîntărește atent potențialul comercial al autorului și/sau subiectului și se investește doar în ceea ce promite, pe lîngă acoperirea cheltuielilor, un profit. În trecut, editorii americani plecau în căutarea unor noi titluri la târgurile internaționale de carte - un demers ce implica și contacte personale și descoperiri neașteptate. Astăzi reprezentanții editurilor și ai lanțurilor de librării solicită și primesc doar ofertele bănoase. În trecut, cu venitul pe best-sellers se dădea o șansă și debutanților, poezilor, se scoteau cărți de artă, eseuri... Acum, marile edituri aflate în dificultate nu mai au curaj să riște, deși știu că astfel pot trece pe lîngă viitorii clasici fără să-i observe (cum s-a întîmplat odinioară cu *Ferma animalelor*, ce i-a fost respinsă lui Orwell cu mențiunea "Poveștile cu animale sînt imposibil de vîndut în SUA"). "Los Angeles Times" încheie totuși articolul cu o notă optimistă: situația nu e chiar așa dramatică dacă avem în vedere suprinzătorul succes al publicării și vînzării pe Internet și dinamismul manifestărilor publice găzduite de lanțurile de librării, unde se adună o grămadă de lume. Nici în Europa nu e totul pierdut. Chiar Pierre Nora spune că un volum de 1000 de pagini de mare erudiție, biografia Sfîntului Ludovic scrisă de Jacques Le Goff, s-a vîndut în 75.000 de exemplare...

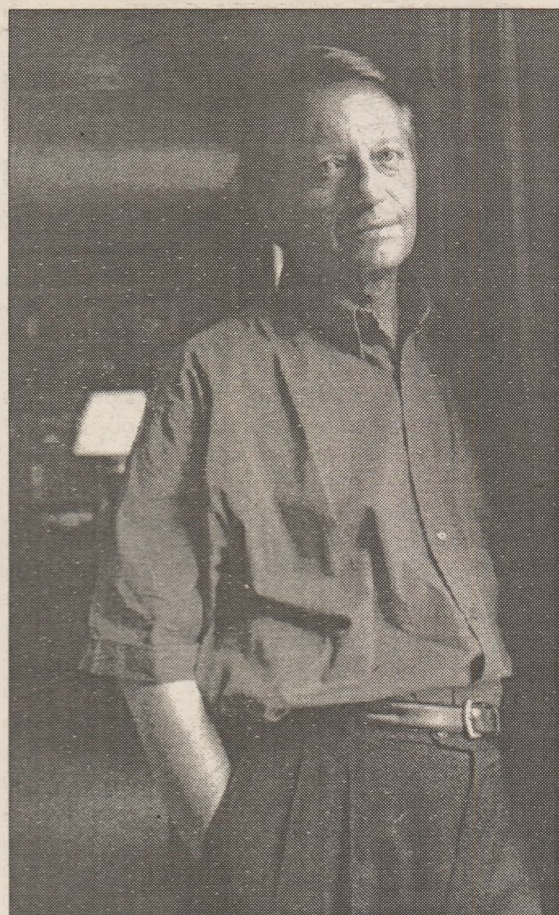
A compilat
Adriana Bittel

O artă a perfecțiunii

HECTOR BIANCIOTTI s-a născut în Argentina în 1930 și din 1961 s-a stabilit la Paris. Nuvelist și romancier cu o scriitură originală, poetică și barocă, el e un caz aparte printre scriitorii francezi: a primit mai întâi Premiul Medicis étranger - 1977 și Premiul pentru cea mai bună carte străină - 1983 pentru volumele *Tratatul de anotimpuri* și *Iubirea nu e iubită*, traduse din spaniolă, înainte de a fi distins cu Premiul Femina, Premiul Limbii Franceze și Premiul Prințul de Monaco, pentru cărți scrise în franceză (bibliografia opfelor sale de ficțiune cuprinde șase titluri în spaniolă și patru în franceză). Acum lucrează

la o vastă trilogie autobiografică, din care au apărut deja primele două volume, *Ceea ce povestește noaptea zilei* și *Pasul atît de lent al dragostei*.

În suplimentul literar al ziarului "Le Monde" din 26 iunie, dedicat în întregime nuvelei, Hector Bianciotti face cîteva interesante considerații despre proza scurtă și roman, inclinand balanța în favoarea primeia, poate și pentru că publicul occidental îl preferă apăsător pe al doilea. Cum la noi se pare că atît scriitorii cit și cititorii iubesc încă genul scurt, am considerat că merită să reproducem fragmente din pledoaria scriitorului argentiniano-francez. (A.B.)

CU Lecțiile sale americane, pe care moartea, survenită în 1985, l-a împiedicat să le mai țină la Harvard, Italo Calvino voia să "apere și să omagieze formele scurte, stilul pe care acestea îl presupun și densitatea conținutului (...), o densitate aparte care se poate manifesta, desigur, în operele de lungă respirație, dar a cărei unitate de măsură rămîne pagina izolată (...). E vorba de a căuta expresia necesară, concisă, unică, memorabilă. O asemenea tensiune e greu de menținut în operele de mare amploare".

În 1857, în prefața la traducerea sa din *Noile povestiri extraordinare* de Edgar Poe, Baudelaire susține că nuvela are, "față de romanul de mari proporții, avantajul că scurtimea ei sporește intensitatea efectului. Această lectură, care poate fi dusă la bun sfîrșit dintr-o suflare, lasă o amintire mult mai puternică decît o lectură întreruptă (...), totalitatea efectului este un avantaj imens care poate da acestui gen de compoziție o superioritate cu totul specială, pînă într-atît încît o nuvelă prea scurtă (aceasta e fără discuție un defect) valorează totuși mai mult decît o nuvelă prea lungă". Și adăuga, în chip de avertisment adresat scriitorilor, că în "ansamblul compoziției nu trebuie să se strecoare nici un cuvînt care să nu fie intenționat, care să nu năzuiască, direct sau indirect, la desăvîrșirea scopului premeditat".

Nuvelă, poveste, povestire, roman... terminologia care încearcă să claseze diferitele ramuri ale ficțiunii a fost întotdeauna greu de aplicat, în special primelor trei genuri sau forme. De aceea și părerile teoreticienilor sînt divergente, iar unii, pînă la urmă cei mai rezonabili, se resemnează referindu-se la ele ca la entități "biologice", care se dezvoltă și se metamorfozează.

Confuzia crește neîncetat pentru că, din ce în ce mai mult, lucrări fragmentare, povestiri de o dezarmantă inconsistență își afișează sub titlu calitatea de roman și invadează librăriile. Să fie oare din pricină că acestui gen i se datorează, în cetate, statutul de scriitor, și că, prin urmare, politologi, consilieri prezidențiali, vînători de cancanuri, psihanalisti, pacienți ai psihanalistilor, stilpi ai barurilor de noapte nu-și află liniștea pînă ce nu publică un roman, deși ar avea șanse de reușită dacă ar alcătui o biografie, un eseu, ori ar aduna "documente". Proliferarea aceasta care descurajează cititorul discreditînd literatura s-ar putea explica și prin importanța marilor premii literare - recunoaștere, vinzări... -, care se decernează romanelor și, numai în subsidiar, unor eseuri, biografii, foarte rar unor nuvele.

Henry James afirma că nuvela nu e deloc apreciată în Anglia dar că, în schimb, e bine primită în America unde e asociată în mod evident de numele lui Hawthorne și Poe. Pentru el, Franța era totuși teritoriul marii înfloriri a nuvelei -

originalitatea lui Maupassant fiind mai bine reprezentată după părerea lui în "poveștile scurte" decît în roman, pentru că "extrema lor scurtime, în unele cazuri, nu le împiedică să fie o colecție de capodopere".

Acestea fiind zise, particularitățile nuvelei par imposibil de identificat - după cum tot imposibilă pare evidențierea calităților ei într-un timp care nu mai are timp, din ce în ce mai congestionat - fără a analiza natura romanului.

Atunci cînd marchizul de Sade se întreba de ce acest tip de lucrare poartă numele de roman, la ce popor trebuie să-i căutăm originea, și care sînt regulile genului, își încheia clarvăzătoarea cercetare spunînd că romanul este "tabloul moravurilor seculare", la fel de important ca și istoria pentru filozoful care vrea să înțeleagă firea omenească, și că "cea mai de seamă cunoaștere pe care o presupune este cea a sufletului (...)".

PENTRU Balzac - care avea și geniu și gust -, romanul trebuia să poată face concurență stării civile. Și am putea spune că, odată cu el, romanului nu i-a mai fost suficiență substanța propriu-zis literară, astfel că a luat în stăpînire istoria, filozofia, religia, științele, tinzînd să le descrie, să le explice și chiar să le dezvolte spre a arăta mai bine realitatea, spre a-i dezvălui mai bine complexitatea, pentru că cititorul simte nevoia să i se arate ceea ce a văzut și a trăit. "În asta constă inevitabilă influența a realității" - observa Roger Caillois în *Cercetări asupra imaginarii*, eseuul lui despre roman, publicat la Gallimard în 1974: "Viața pe care cititorul o dorește este întotdeauna mai mult sau mai puțin propria lui viață, sau mai bine zis o existență pe care o imaginează pornind de la existența sa, parte prin contrast, parte prin decalc (...). El nu caută nici frumusețea nici adevărul. Vrea o lume care să-i răsfoie obiceiurile dar în același timp să-i satisfacă dorințele".

Vine însă și ziua în care romanul refuză să mai fie oglinda societății; aspiră la negarea oricărui raport de imitație între realitate și realitatea literară; aspiră la singurătatea suverană a poeziei, la perfecțiunea sonetului. "Ceea ce mi se pare frumos, exclamă Flaubert - este o carte despre nimic, o carte fără nici o legătură exterioară, care să se susțină singură, prin forța internă a stilului ei... ca și pămîntul care fără a fi susținut plutește în aer".

Flaubert nu a realizat acest vis imposibil, dar Proust, Joyce, Virginia Woolf - fiecare în felul său - au dejucat așteptarea deznodămîntului, și au reușit să țină cititorul, ca să zicem așa, pe loc, prin admirabila folosire a ceea ce scriitorii care nu cunosc legile mobile și secrete ale romanului numesc digresiuni. (Vă mai amintiți de admiratoarea lui Renan, grăbită să termine lectura *Vieții lui Iisus*

pentru a afla sfîrșitul?).

Perfecțiunea nu este treaba romanului; pe alocuri poate să fie mortal de plictisitor, și totuși să nu-și piardă marea, să-și afle locul în istoria literaturii.

NUVELA în schimb, pentru a exista, trebuie să fie perfectă: "E aproape ca și un calambur, spunea Borges, ori e bun, ori nu există". Pentru că în materie de ficțiune nu a scris decît nuvele, și pentru că le prefera și la alții, Borges recunoștea totuși că dacă i s-ar fi cerut o listă de cărți memorabile s-ar fi gîndit în primul rînd la *Don Quijote*, *Bouvard și Pécuchet*, *Erewhon* sau *De cealaltă parte a munților* de Samuel Butler, și încă la cîteva romane; mai spunea însă că citise de mai multe ori *Crimă și pedeapsă*, dar că nu-și mai amintea decît trei sau patru scene... Acest lucru, deloc surprinzător, ne face să îndrăznim a sugera că orice roman izbutit ar putea fi decupat în nuvele.

Te duce gîndul la aștrii aceia ai fizicienilor, pe care literatura și i-a anexat acum un sfert de secol, și pe care Severo Sarduy i-a celebrat într-o carte poetică și amuzantă, *Big Bang*: Uriașa roșie care, aflîndu-se în continuă expansiune, e sortită exploziei, și Pitica albă, a cărei materie, prin concentrare, ar deveni atît de densă în centrul său, încît "o simplă cutie de chibrituri ar cîntări mai multe tone"... Să ne fie oare interzis a compara romanul cu Uriașa roșie, iar nuvela cu Pitica albă, condensată la maximum?

Dar povestea? Dar povestirea? Ca să scăpăm de aceasta din urmă, cel mai simplu, cel mai modest dintre genurile literare, să spunem că, potrivit unei tradiții bine stabilite, cuvîntul pare să acopere relatarea unei călătorii, a unei aventuri, reale sau imaginare, chiar dacă se întîmplă ca *Străinul* lui Camus să fie considerat cînd roman cînd povestire. Dacă opinia mea i se va părea cititorului un mod dezinvolt de a eluda problema, îl invit să deschidă *Grand Larousse Universel* unde se spune că povestirea, "fundamental retrospectivă" (era de bănuț), "corespunde unei diferențieri minimale a datelor spațio-temporale, care își redobîndesc totuși importanța în momentul enunțării".

Încercarea de a clasifica foarte riguros genurile literare este zadarnică. Ajunge să ne amintim că *novel*, în engleză, și *novela*, în spaniolă, înseamnă roman; cuvîntul *novella* (nuvelă, poveste) a fost înlocuit, în italiană, prin *racconto*, impus de uzul curent. În rusă, cei patru termeni - roman, nuvelă, poveste, povestire - sînt folosiți frecvent, dar în vasta literatură japoneză nu există decît un singur termen care, în mod curios, s-ar apropia mai degrabă de *short story*.

Pe de altă parte, deși cuvîntul *nouvelle* nu are echivalent în spaniolă, - conte aplicîndu-se la orice tip de ficțiune scurtă -, Miguel de Unamuno ar fi propus denumirea *noveleta*, la care Borges ar fi replicat că mai bine ar desființa genul decît să-l ridiculizeze printr-un termen care oscilează între derizoriu și burlesc. *Noveleta* este desigur un cuvînt rizibil chiar din punct de vedere fonetic, dar merită distincția implicită pe care o conține propunerea lui Unamuno: simțea cu adevărat că există o diferență - o diferență literală - între povești și nuvelă.

După Italo Calvino, narațiunea orală, în tradiția populară - cea a poveștii, mai veche decît literatura -, se supune unor criterii funcționale: neglijează detaliile inutile, dar insistă asupra repetițiilor; la fel ca și iscusita Șeherezadă care își salvează capul în fiecare noapte datorită priceperii de a înșira istorii și de a le întrerupe la momentul potrivit.

Povestea e "povestibilă" oral și în scris (Joubert insinuează chiar că poveștile spuse în nopți de veghe sînt mai valoroase) în măsura în care așteptarea deznodămîntului crește o dată cu progresiunea narațiunii. Povestitorul își epuizează subiectul fără să-i pese de psihologia personajelor. Nuvelistul în schimb dă impresia că își cunoaște subiectul mai mult decît lasă să se vadă; poate chiar să-și facă un atu din lipsa de precizie calculată. Printre cei care au renunțat la "preținsele surprize asigurate de un sfîrșit neprevăzut", și au "preferat să creeze o stare de așteptare mai degrabă decît una de uimire", cum spunea Borges, se numără Cehov, Kipling, Pirandello, Svevo, Joyce, Mansfield, Salinger, Jouhandeau... Varietatea ritmurilor, o întorsătură sau un epitet mai deosebite pot recupera secretul care a scăpat oricărei investigații, și pot face de neuit scurta întîlnire pe care o propune nuvelă; de aceea, spre deosebire de poveste, ea nu poate fi rezumată.

Nu mi-aș ierta niciodată dacă aș încheia aceste considerații fără să-l citez - chiar dacă nu sînt deplin încrezător în ceea ce memoria îmi... "povestește" - pe Charles-Albert Cingria. Se pare că ar fi spus despre *Novellino* (nuvele italiene anonime culese către sfîrșitul secolului al XIII-lea) că afla acolo un demers sintetic care anunță un cinematograf sublim, tăcut, o existență fulgurantă, repede întreruptă.

Adaptare de
Marina Vazaca

Scriitorul preferat al lui Bill Clinton

ACUM doi ani, Gabriel García Márquez și Carlos Fuentes au fost invitați de William Styron la el acasă, la o întâlnire neprotocolară cu președintele Clinton. Ceea ce părea o partidă de poker Nord-Sud s-a transformat curînd într-o discuție despre literatură, în care președintele american a dovedit că citește nu doar rapoartele consilierilor săi (de altfel, ziariștii care nu scapă nimic scriseseră că în avion, în vacanță și în momentele de relaxare, Clinton poate fi surprins citind cu pasiune romane.) Vorbind cu entuziasm despre preferințele sale literare, el l-a citat pe primul loc pe scriitorul mexican Paco Ignacio Taibo II, cărui tocmai îi citea o carte proaspăt apărută. Unul dintre participanții la întâlnire a povestit acest amănunt, ziariștii au prins de veste și cota scriitorului mexican, și așa ridicată pe piața cărții în SUA și în Occident, a crescut și mai mult. Promotor al unui gen de roman de acțiune numit "neopolar" sau și mai exact "noul roman de aventuri", Paco Ignacio Taibo II introduce în rezolvarea anchetelor criminalistice o încărcătură istorică, politică, ideologică și eclecticism cultural, amestecă genuri populare într-o țesătură mereu surprinzătoare și dinamitează clișeele genului prin construcții epice originale, mereu altfel. Născut în 1949 la Gijón, în Spania, Paco Ignacio a emigrat cu părinții, în 1958, în Mexic, a studiat istoria și a făcut carieră universitară în domeniu, în paralel cu activitatea de jurnalist, scriitor și editor (este director al colecțiilor de romane "negre" la edituri din Mexic și Spania și coordonator al festivalului internațional de literatură polițistă "Semana Negra" de la Gijón.) Bibliografia lui cuprinde peste 40 de titluri, dintre care jumătate sînt lucrări de istorie, culegeri de nuvele și antologii, iar jumătate - romanele de aventuri ce l-au făcut faimos, căci fiecare din ele e o ocazie de a experimenta alte tehnici narrative, de a se juca ingenios cu așteptările cititorului, stimulîndu-i curiozitatea de la prima la ultima pagină.

Ca orice autor de romane polițiste care se respectă, și el și-a

fabricat propriul detectiv particular, pe Hector Belascoarán Shane, un fost inginer cu strămoși basci și nord-americani, care străbate teritoriul mexican, obstinat să facă puțină ordine și dreptate în chiar miezul corupției, violenței, crimei organizate. Născut odată cu *Zi de luptă*, romanul de debut din 1976, și eroul a încă nouă romane (între care *Cosa Fácil*, *Cîtiva nori*, *Viața însăși*, *Fără sfîrșit fericit*), detectivul lui Taibo II a devenit atît de popular, încît pe zidurile unor cartiere marginase ale capitalei mexicane se pot citi graffiti de felul "Arată-le tu lor, Belascoarán!", iar autorul, care îl omorîse în ultimul dintre romanele citate, a fost nevoit, sub presiunea publicului, să-l învie, în cea mai bună tradiție a lui Conan Doyle.

Cele mai bune romane ale lui Paco Taibo II ies mult din tipicul genului fiindcă integrează în anchetă reconstituiri istorice precise (de exemplu *Umbra umbrei*, a cărui acțiune se petrece în 1922) sau combină pe firul epic mai multe povestiri independente, într-un puzzle al cărui farmec e dat de umor, deriziune, tandrețe, multe aluzii livrești și cinematografice, evocarea unor situații politice și sociale reale (ca în *La patru miini*, *Anul cînd nu ne-am dus nicăieri*, *Întîlnirea eroilor*). Publicat în 21 de țări în tiraje amețitoare, recompensat cu numeroase premii, Paco Ignacio Taibo II consideră că bătaia neopolarului, literatură comercială de bună calitate, născută de ambele părți ale Atlanticului la sfîrșitul anilor '70, a fost definitiv cîștigată de nume ca Manuel Vázquez Montalbán, Juan Madrid și Andreu Martín din Spania, Mark Behm, Jerome Charyn și Roger Simon din SUA, Jean-Patrick Manchette și Daniel Pennac din Franța, Daniel Chavarría din Cuba, Osvaldo Soriano din Argentina ș.a.

Iată cîteva din mărturisirile scriitorului favorit al lui Clinton (dar și al sub-comandantului Marcos) referitoare la opera sa: «Încă de la primul roman, *Dias de Combate*, scris în 1974-75, am decis să folosesc convenții ale genului "negru" pentru un roman urban care să trateze teme

ocolite de literatura mexicană a epocii: corupția, abuzurile puterii, sărăcirea populației, deruta sistemului judiciar și carceral. În plus mi se părea interesant să introduc artificii pur literare în acest univers de convenții [...]. Încă de la 5 ani am știut că meseria de scriitor e mai importantă decît cea de trapezist și de pompier, care veneau imediat după. Unchiul și tatăl meu sînt ziariști și scriitori. Ei m-au învățat etica și estetica meseriei și mi-au băgat în cap că tehnica n-are valoare decît raportată la forța Istoriei. Pentru mine, Istoria e terenul cel mai solid, pămîntul de sub picioare. Cum am putea să scriem romane fără să ținem cont de Istorie?

De ce mi-am inventat un personaj detectiv particular? Fiindcă acesta e unul din arhetipurile secolului nostru. A-i da o existență credibilă e un exercițiu literar dificil, care trebuie să treacă printr-o deconstrucție sistematică a clișeelelor. La început am fost influențat de Hammet și viziunea sa politică, de Chandler în construirea personajelor, dar și de Quevedo și poezia Secolului de Aur spaniol, de Steinbeck, de filmele lui Francesco Rosi și de naturalețea Maigret-ului lui Simenon. "Mexicanizarea" acestor elemente a fost cheia creației mele. Nu voiam să scriu romane polițiste, ci romane mexicane.

De ce întrețes mai multe povestiri? Fiindcă o narațiune ca un fluviu în care se varsă mai multe riuri mă pasionează ca autor. Asta dă naștere la o dublă tensiune: cea a subiectelor în ele însele și cea a combinațiilor dintre ele. Cum se vor întîlni firele e ceea ce mă interesează și pe mine și pe cititor. [...]

Nu întîmplător sînt și istoric. Istoricul e, în esență, un detectiv particular. Pentru unele dintre romanele mele am făcut cercetări aprofundate în arhive. Nu mi-am luat nici o libertate față de împrejurările istorice, dar am folosit din plin extraordinara libertate pe care ți-o dă ficțiunea, povestind doar ceea ce voiam și cum voiam. Din punct de vedere literar, romanul "negru" care mă interesează se deplasează spre o nouă formă de roman de aventuri, eliberat de convențiile tocite ale genului. Cît despre *polar-ul* sud american, cred că în următorii ani cititorii vor merge din surpriză în surpriză, căci se conturează o generație puternică. Tensiunile din țările Americii Latine nasc o bună literatură. Noi suntem aparatele de măsură - optimiste sau pesimiste dar mereu pe fază - ale intensității curenților ce străbat țările noastre». **A.B.** (după "Página 12" și "Magazine littéraire")

MERIDIANE

33,3%

◆ În cartea autobiografică *Gheață subțire. Crescut în Canada* (Ed. Random House, New York), umoristul Bruce McCall dă o definiție puțin entuziastă identității canadiene - scrie "New York Times". Aceasta ar consta din "două treimi americane, iar ce rămîne e compus din puțin hockey pe gheață, țesături în carouri, prăjituri cu unt, cordelute pentru încălzit urechile și *God Save the King/Queen*".

Dicționarul cuvintelor de alint

◆ Marie Treps (în imagine) a alcătuit un *Dico des mots-caresse* clasificînd după reguli lexicografice toate apelativele mîngietoare din limba franceză. Dicționarul, apărut la Seuil, relevă că există o predicție în adresarea tandră pentru numele de animale, în special păsări (ca și în română: puică, porumbiță, cocoșel dar și iepu-

raș, pisoi, mioară, căprioară etc.) de plante, de părți ale corpului, nume din aria alimentară ș.a.m.d. După *Dicționarul de injurii* a lui Robert Edouard apărut în 1974, și acesta al Mariei Treps (care s-a folosit pînă și de anunțurile de mică publicitate pentru a se documenta) poate servi ca bază pentru studii de retorică a iubirii.

Individ contra sistem

◆ Scriitorul și cineastul japonez Ryu Murakami s-a impus atît în țara sa cît și în Occident ca o voce singulară, în dezacord cu lumea literară academică. Personajele sale sînt indivizi marginali, într-o Japonie dezorientată, pentru care valorile tradiționale ale comunității nu mai con-

stituie repere certe. În iunie și iulie, la Ed. Shueisha, au apărut primele două volume dintr-o ediție de "opere alese" chiar de autor din bogata sa bibliografie. Volumul I, *Tîmperele consumate* descrie viața în orașele japoneze ce depind de baze militare americane și conține romanele 69, *Albastru aproape transparent* și o serie de povestiri ce au stat la baza filmelor lui Murakami. Volumul II, *Femei în căutarea celui-lalt*, e alcătuit din romanele *Topaz* și *Ibiza*, avînd personaje centrale feminine iar ca temă, conflictul dintre individ și sistem. De curînd, Ryu Murakami și-a creat și un sit pe Internet, unde-și publică în foileton noile romane, simultan în japoneză și engleză.

Sirop à la russe

◆ Literatura comercială romanțioasă are succes și în Rusia, copleșind piața în ultimii ani. Și nu e vorba doar de abundențele traduceri ci și de o producție națională de romane trandafirini pentru femei, scrise tot de femei. Numai că aceste povești sentimentale rusești - remarcă Ekaterina Karsanova în "Moskovskie Novosti" -, copînd modelul occidental (acțiunea trebuie să se petreacă în medii bogate, în decoruri luxoase), au o caracteristică proprie, insistînd asupra semnelor exterioare ale bogăției, care în concepția post-comunistă reprezintă cu totul altceva decît pentru occidentali. Luîndu-și exemple din două astfel de romane recente (*Dansul de adio* de Anna Berseneva și *Destinul regelui Oedip* de Viktoria Rostokina), Karsanova demonstrează că nici una nu scapă de tentația de a descrie pe larg obiecte casnice din import (seducătorul are în arsenalul său un filtru de cafea Moulinex, o canapea italienească și un after-shave american). Complexele societății de tranziție sînt prezente pe fiecare pagină. "Este în asta și un lucru bun - scrie cu ironie criticul. Astfel de romane ne vor arăta cînd va apărea atît de așteptata stabilitate economică: în ziua în care eroina îi va face o cafea iubitului ei, fără ca autorul să precizeze marca aparatului de făcut cafea".

Elveția, aurul și morții

◆ Enormul scandal politico-financiar izbucnit la sfârșitul verii trecute datorită dezvăluirilor apărute în presa germană și deschiderii arhivelor comuniste și americane riscă să fie devastator pentru reputația internațională a Elveției, demonstrând ajutorul financiar important dat de Confederație lui Hitler, precum și faptul că a acceptat să "spele" aurul furat de naziști familiilor de evrei exterminate. Jean Ziegler (în imagine) unul dintre cei mai buni

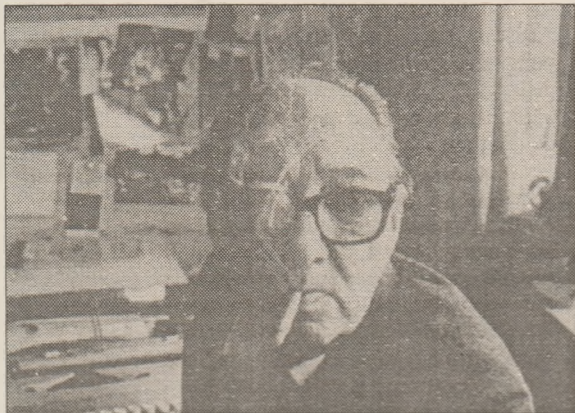

cunoscători ai mecanismului bancar elvețian, a investigat atent uluitoarele compromisuri. Cartea lui *Elveția, aurul și morții*, explozivă, împănată de dezvăluiri și povestiri credibile a apărut simultan în Franța și Germania, stîmînd deja vii discuții.

Scandalul "Guernica"

◆ Capodopera lui Picasso se află în centrul unei polemici acerbe între autoritățile basce și Muzeul de Artă Contemporană Reina Sofia din Madrid, unde tabloul se află din 1992. După cum scrie "El Pais", inaugurarea Muzeului Guggenheim la Bilbao, în octombrie a.c., este o nouă ocazie de a revendica opera ce evocă tragedia satului basc bombardat de nemți în 1937. "Reina Sofia" a refuzat categoric, pretextînd că pinza nu va rezista la transport. Chestiunea a fost supusă și Parlamentului spaniol, care a cerut guvernului "să ia măsurile necesare pentru ca *Guernica* să poată fi expusă în Țara Bascilor cînd acest fapt va fi tehnic posibil". Mediile artistice, șocate de ceea ce ele consideră o ingerință a politicului în cultură, au lansat un apel împotriva transferării tabloului. În "El Mundo", un cititor propune o soluție de aplanare a conflictului: "Această operă nu evocă decît fapte negative și, în plus, asmute oamenii unii contra altora. Cel mai bine ar fi să fie arsă public, ca simbol de libertate".

Onetti

◆ De la dispariția sa în 1994, scriitorul uruguaian Juan Carlos Onetti (n. 1909) e mereu reeditat, recunoscîndu-i-se marea originalitate. În timpul vieții a fost marginalizat, exilat, urmărit, dar mai ales puțin cunoscut și înțeles. În anii '70 cînd izbucnea în Europa *boom-ul* literaturii sud-americane, cu columbianul García Marquez, argentinienii Borges, Sábato și Cortázar, cubanezii Carpentier și Lezama Lima, peruanul Llosa și mexicanii Paz și Fuentes, despre Onetti nu se vorbea, căci universul inconfortabil și fără concesiilor al operei,

precum și personalitatea lui dificilă (era un om disperat, care scria ca să scape de mizeria în care îl scufundau alcoolul și suferința umană, tentativă eșuată căci și angajarea politică din tinerețe, și cele patru căsnicii și situația țării sale ajunse sub dictatură erau erau rîni de nevindecate). Romanele sale, în schimb, *Fintina* (1939), *Prin această noapte* (1943), *Pămîntul nimănui* (1941), *Viața scurtă* (1950), *Să lasăm vîntul să vorbească* (1979), *Și atunci* (1987) - cu lumea lor de ratați, alcoolici, lumpeni - sînt destinate unei lungi cariere postume.

Din nou, Che

◆ Pierre Kalfon, jurnalist și scriitor francez care, de 30 de ani, bate America Latină de la un cap la altul, a publicat recent, în vederea comemorării, la 9 octombrie, a trei decenii de la moartea lui Ernesto Guevara, volumul *Che, o legendă a secolului*, rod al unei îndelungi documentări în Cuba, Argentina și Bolivia, pentru a afla cine era cu adevărat cel al cărui chip "posterizat" a umplut lumea. Cu ajutorul a zeci de mărturii și surse documentare inedite, el a scris o biografie foarte serioasă, neinfluențată de mitul "sfîntului Ernesto" care a abandonat confortul puterii pentru a-și relua lupta. Cartea a servit ca bază pentru un film realizat de Maurice Dugowson.

Mult premiata

(nu neapărat negru) care face deliciul lecturii.

Freud cocainoman?

◆ Conform opiniei lui Paul Ferris, autorul unei biografii care a apărut în Marea Britanie, părintele psihanalizei ar fi recurs la substanțe stupefiante, cu care s-ar fi deprins, consumându-le în mari cantități, ca antidepresive. În carte se susține că Freud recomanda co-

◆ Sue Grafton e considerată "un fenomen" al romanului polițist american. Tradusă în 23 de limbi, ea a primit, între alte premii, două Shamus Award, patru Anthony Awards și trei American Mystery Awards. Romanele ei, compuse după toate regulile genului, sînt inventive, vioaie și scrise cu un simț al umorului caina (în condiții perfect legale) chiar și pacienților. Prietenul său, Ernest Jones, - citat de Ferris - spunea într-o scrisoare că savantul vienez reprezintă "o amenințare pentru ușurința cu care administra cocaina" și că pe Freud îl interesau "aspectele magice" ale drogului.

Cristel Breier

În lirica germană contemporană, în imediata vecinătate a poetelor Hilde Domin, Ingeborg Bachmann și Sarah Kirsch, se află Christel Breier. Poeta s-a născut în 1941 la Heidelberg și a studiat germanistica și anglistica în orașul natal și la Freiburg, devenind apoi cunoscută prin lirica sa cu tonalitate originală și formă succintă. În 1990 a publicat la Heidelberg volumul *Echolos* (Ecometru), ce însumează 70 de poezii, dintre care am ales cîteva pentru cititorii revistei "România literară".

Ecometru

Că strigătul
tău
face
definitivă tăcerea

Patria mea

Patria mea
în îndoitura bratului
ai luat-o cu tine
cînd ai plecat.

Cenușăreasa

Din nou
te vizitez
în taină
în rochia frumoasă
scoate-mi
îmbrăcămintea de cenușă
spală
obrazu-mi de cenușă
din nou
mă preschimb
în femeia ta
din nou
plecarea
dimineața
împrăștie cenușă
peste părul meu.

Zi de noiembrie

Unde sunt
eu sunt deja moartă
unul a luat
mîna mea
altul a luat
brațul meu
cine ia
inima mea
o pasăre cenușie
o duce departe.

Poezie I

Foarte aproape
de tăcere
răsfoind lucrurile
cuvintele
la urmă
neambalată
tăcerea.

Sarcină

Cel care trebuia să vină la
mine
n-a venit
cel care trebuia să mă sărute
nu m-a sărutat
cel care trebuia să mă
iubească
nu m-a iubit
cel care mă face să rîd
mă poate lua de nevastă.

Victorie

Nu mai
sar
la telefon
îl las
să sune
pe tine te exclud.

Despărțire

Să ieși
fără să mai privești înapoi
cu mîna ușoară
să seceri depărtarea
dintre mine
și tine.

Plîngere

Aceste mici
pagube
pe care viața din cînd în
cînd
mi le-a oferit
nu ajung
să mă împace
eu nu-mi retrag
plîngerea.

Linie de încheiere

La sfârșit
o linie de cretă
pe stradă
o semnătură
pe un biletel
la degetul de la picior

Prezentare și traducere:
Mircea M. Pop

Revista revistelor

Față-n față

Spectator de (vai!) decenii al lumii literare, Cronicarul a văzut, auzit și învățat multe despre locuitorii ei, ale căror prietenii și relații se desfac și se refac altfel mereu, precum într-un caleidoscop. A văzut teoreticieni de o mare abilitate practică, suavi poeți obsedați de foarte concrete interese, spiritul critic anesteziat de pasiuni extraliterare, hachițe și ranchiune iscate nu din deosebiri de principii ci din marunte invidii, frustrări, suspiciuni, din autoapreciere excesivă. Concluzia bătrânului Cronicar a fost că e mult mai plăcut să ai de a face cu articolele și cărțile decât cu autorii lor. ♦ Unul dintre puținii scriitori despre care nu s-a auzit vreo birfă răutăcioasă, față de care limbile ascuțite n-au dus ironia până la sarcasm și care, chiar în absență, e copleșit de "un potop de simpatii" (deși a publicat mult, a luat vreo cinci premii importante și a fost tradus în străinătate) e Adrian Popescu. În *VATRA* nr. 5, secțiunea *Față-n față* (o excelentă idee publicistică, mereu un punct forte al revistei) îl convoacă pe acest "cel mai iubit dintre poeți" împreună cu prietenul său din studenția clujeană și echinoxistă Nicolae Prelipceanu. Evocând întâlnirile lor în mansardă boemei îndepărtate ("Rețin *Cîntecele lui Maldoror* și, într-o asociere supraprealistă, ori transrealistă, pantofii imenși ai poetului, la uscat lângă soba din colț"), Adrian Popescu vorbește despre colegul puțin mai mare, așa cum îl vedea atunci: franc, nesentimental dar cald, "un poet cu simțul prietenilor literare și al demnității actului cultural, al respectului omului și al talentului său, indiferent de condiția lui socială, sau de formula estetică. Un neconvențional, un livresc, completat de un spontan, un ironic alimentat de o tandrețe ușor obosită." Iar cărțile semnate de Nicolae Prelipceanu, i se par confratelui "...victorii ale felului său de a fi, nesupus circumstanțelor, dar politicos cu oamenii, chiar atunci când îi simți adversari și de care te desparți printr-o mie de lucruri, dar de care te apropii prin aceeași condiție de muritor." Parafrăzind titlul recentului volum de poeme prelipcene, fața din stînga o denumeste pe cea din dreapta

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

Binevoitorul. Iar binevoitorul împartășește, în cunoștință veche de cauză, părerea comună despre poetul Umbriei și prozatorul franciscan: "Adrian Popescu, pe vremea când își mai aducea aminte că a știut odată să zboare, era o ființă fără apărare, ca și azi, când e scutit de doi tineri furtunoși, un om care vorbea cu blîndețe, astfel cum și scria. De fapt, nimic din toate acestea nu s-a modificat esențial la el." (În paranteză fie spus, cînd vine vorba de Adrian Popescu toată lumea citează din minunatul său poem de tinerețe *Arsura*: "Odată am știut să zbor, odată/ Dovadă n-am dar imi aduc aminte". De atunci, poetul a scris multe versuri cel puțin la fel de frumoase, dar acesta i s-a lipit atît de tare, încît chiar și cei care nu i-au citit nici o carte îl știu din auzite). Din paginile bucureșteanului Nae Prelipceanu, cu o viață socială aglomerată, în care probabil nu există prea multă poezie, răzbate nostalgia tinereții clujene, a vremurilor cînd trăia prin și pentru lecturi, discuții, iubire, prietenie: "Rămas acolo, la Cluj, Adrian Popescu nici nu știe că poartă în spatele său, acum puțin gârbovit, și rucsacul meu, bagaj pe care nu ți-l mută dintr-un oraș în altul nici un tren, nici un camion și nici vreun alt vehicul, decît cel mult, poate, metafora." ♦ Și fiindcă a venit vorba de studenție să ne amintim că, pe lângă *Echinoc*, mai exista odinioară o revistă studențească de prestigiu național: *DIALOG* de la Iași. După '89, a dispărut din lipsă de bani. Acum a reapărut, cu ajutorul Fundației Soros, al Fundației "Oamenii cetății" și al Direcției Județene pentru Tineret și Sport-Iași. Numărul pe care l-am citit, 2-3, nu seamănă deloc cu ceea ce era pe vremuri *Dialogul*. Îi lipsește sarea și piperul spiritului studențesc. Cuminte, serioasă, didactică, publicînd mai ales lucrări de seminar și "lecții", pare făcută în principal de premianți točilari și profesori de metodică. Literaturii originale i se rezervă un spațiu infim (poezie deloc, proze scurte - două). Singurul care iese din pagină prin stilul neconvențional și simpatie este asistentul Corneliu Bilbă de la Catedra de Hermeneutică a Facultății de filosofie, care a confruntat atent traducerea lui Bogdan Ghiu și Mircea Vasilescu din Michel Foucault cu originalul *Les mots et les choses*, și semnalează cîteva alterări de sens, cu o pedanterie amendată pe loc prin autoironie.

Premierul a uitat promisiunile primarului?

"Electoratul român sancționează politica fundului în două luni" afirmă d-na Roxana Iordache într-un editorial de sfîrșit de săptămînă, în *ROMÂNIA LIBERĂ*, nr. 2229. D-na Iordache pornește de departe pentru a ajunge la faptul că disensiunile din coaliția guvernamentală sînt provocate de "criza de personalitate a PD". Pe ultima coloană a editorialului său, d-na Iordache afirmă: "Conducătorii PD nu ezită nici să-l acuze voalat pe domnul președinte Constantinescu, pe motivul uluitor că șeful statului român reprezintă politica externă convingătoare a României!" În ediția sa de luni, nr. 2230, pe ultima pagină a ziarului, *România liberă* îl acuză pe președintele Constantinescu de o gafă despre care dl Anton Uncu, autorul textului în discuție, afirmă că "ar putea fi catastrofala". Pe scurt, dl președinte Constantinescu l-a făcut să sară de pe scaun pe dl Uncu cînd a omagiat lupta americanilor în Vietnam,

LA MICROSCOP

Opera și gazetăria scriitorului

AM CITIT de curînd un interviu al lui Ioan Groșan apărut în *Luceafărul*. Acest prozator care e în stare să-ți dea bună ziua potrivit unei poetici strict personale își mărturisește regretul de-oarece, zice, s-a lăsat abătut de la proză de dragul gazetăriei.

Ideea cu gazetăria care lichidează prozatorii ca un pistol cu gaze paralizante pe un bolnav de inimă nu găsește un adept în Groșan, dar, prin ricoșeu, îl face pe acest foarte talentat scriitor să-și pună degeaba cenușă în cap. Hemingway, scriitorul care a lansat cu autoritate ideea că prozatorul trebuie să știe cînd să se lase de gazetărie, datorează gazetăriei devenirea sa ca prozator. Groșan și mulți scriitori români contemporani nu și-au făcut ucenicia într-ale scrisului ca jurnaliști pentru a se apuca apoi de literatură de ficțiune, ci au descoperit voluptatea nonficțiunii după ce și-au făcut un îndelungat antrenament ficțional. La noi există, de altfel, o prejudecată, că literatura de ficțiune e superioară celeilalte, nonficționale - lucru care depinde însă de înzestrarea reprezentanților celor două forme de literatură. Cit despre gazetărie, genul foiletonului dă voie unui scriitor să treacă oricînd simte el nevoia granița între ficțiune și nonficțiune. Marquez, care e și un mare foiletonist e tot atît de scriitor și în gazetăria sa, ba chiar o parte dintre foiletoanele sale sînt de o difanitate care se întrec pe cele mai izbutite proze scurte scrise de el. Unele dintre metaforele semnate de el ca foiletonist sînt acum folosite ca expresii populare, din pricina uriașei lor audiențe. Acest ficționist de geniu, care nu l-a abandonat pe prietenul său Fidel Castro după prăbușirea comunismului, prețuindu-i cultura și unghiile îngrijite, nu e deloc incomodat de faptul că face în paralel literatură și gazetărie.

Nu vreau să propun aici o imagine a prozatorului care e artist și cînd declară că vrea să se scarpine, ci să ne înțelegem ce pricepem prin *operă*, acum. Dacă admitem că tot ceea ce e scris cu

intenții artistice fie și secundare, de un scriitor face parte din opera sa, atunci gazetăria acestuia e o parte din opera produsă de el. Iar forța operei unui scriitor nu ține în mod special de ceea ce el investește cu valoare, ci de maxima lui izbîndă artistică. Sînt scriitori români contemporani care s-au "risipit" în ultimii ani în gazetărie. Printre ei se numără și Ioan Groșan. El a publicat nenumărate foiletoane în ziare și reviste, în ultimii ani, cu o hărnicie de gazetar și cu o forță de artist. Unde există reala voință de creație sînt și premisele operei. Prozatorul artist, cînd se apucă de gazetărie e un fel de monsieur Jourdain invers. Adică el știe că scrie proză, dar se străduiește să pară că habar n-are de asta. Dacă însă el nu e decît gazetar, oricît s-ar chinui să miroasă a prozator, ceea ce obține e un rezultat discutabil artistic. Uriășele eforturi ale lui Geo Bogza de a scrie reportaj artistic ar fi meritat de la bun început o soartă mai bună, cu condiția ca Bogza însuși să fi acceptat fie condiția de scriitor ficționar, fie pe aceea de reporter onest care își ilustrează condiția. În această împrechere silită a reportajelor sale în care scriitorul cu viziune lucrează, pe modelul lui Bălcescu, asupra unor elemente pe care le obligă să capete semnificație înaltă, în pofida caracterului lor derizoriu, rezultatul e o proză neinteresantă sau un reportaj întors din condei, de o factură kitsch.

După '90, Ioan Groșan a scris, în foileton, un soi de *Moll Flanders* autohton care a apărut mai întîi sub pseudonim în *Academia Cațavencu*. Acest mic roman, care a apărut sub titlul *Nutzi, spaima Constituției*, e în felul său o capodoperă, chiar dacă a fost privit și primit ca o jucărie a lui Groșan. Spre deosebire de alte producții care îi aparțin lui Groșan, mai mult sau mai puțin, romanul lui Nutzi are o forță pe care numai literatura cu cheie o poate căpăta atunci cînd e concepută artistic. Să nu știe Groșan ce i-a izbîndit? Mă indoiesc.

Cristian Teodorescu

fiind alături de președintele Clinton, cel care s-a înrolat pentru acest război și a fost acuzat ca atare de adversarii săi în timpul campaniei precedente pentru președinție din Statele Unite. Pentru dl Uncu, această gafă ar fi trebuit limpezită prin stabilirea autorului ei. "Așteptăm (ca de fiecare dată, degeaba) răspunsul Președinției României", încheie dl Uncu, la două zile după ceea ce s-ar putea numi emiterarea unui certificat de politică externă în alb semnat de d-na Roxana Iordache pe numele președintelui Constantinescu. Electoratul ca electoratul, dar cititorii *României libere*? Asta în legătură cu propoziția citată la început. ♦ *EVENIMENTUL ZILEI* ne informează că autorii furtului drapelului maghiar de pe fațada consulatului Ungariei la Cluj se consideră drept continuatorii lui Ilie Ilașcu, deoarece așa li s-ar fi spus. Dar autorul principal al acestei acțiuni afirmă, pe de altă parte, că a primit sarcină de serviciu ca să se ocupe de această acțiune. A-l amesteca pe Ilie Ilașcu în această afacere e un fel de a-l minimaliza sau, mai degrabă, de a provoca deliberat confuzie printre locuitorii orașului al cărui primar e dl Gh. Funar. ♦ Pentru jocul de-a furtul drapelului ungar, același primar al Clujului a afirmat că PRM, în persoana d-lui Corneliu Vadim Tudor ar fi promis un premiu de un milion de lei și unul de trei milioane pentru cei care ar fi ars drapelul maghiar. Aceste atacuri cu premii înseamnă un fel de a recunoaște că politica externă a României, cu tot cu tratatele încheiate de țara noastră, nu reprezintă nimic față de un fost lider de partid, dl Funar, și față de un lider plin de procese penale cum este

dl C.V.Tudor. ♦ În timp ce *ADEVĂRUL* afirmă că problema medicamentelor compensate poate avea efecte dintre cele mai nefericite asupra locuitorilor României, *Evenimentul* face socoteala eventualelor victime, ajungînd la concluzia că politica medicamentelor compensate, în actuala ei variantă, poate duce la un milion de victime. Pentru ministrul de Finanțe, problema Ministerului Sănătății e ca n-a știut ce să facă cu banii pe care i-a primit. Ministerul Sănătății acuză în schimb Finanțele că ignoră problema sănătății publice. În ceea ce îl privește, actualul premier a dus o campanie teribilă pe vremea cînd era primar împotriva fostului ministru al Sănătății, acuzîndu-l că nu a fost în stare să pună capăt epidemiei de meningo-encefalită. E de-a dreptul ciudată tăcerea premierului Ciorbea față de disputele dintre Ministerul Finanțelor și cel al Sănătății pe tema compensării medicamentelor. Dacă, așa cum susține dl Ciomara finanțistul, Ministerul Sănătății a folosit fondurile care i-au fost alocate pentru clădiri și alte cheltuieli deocamdată nefolositoare, atunci dl Ciorbea ar trebui să înlăture de la virful Ministerului Sănătății pe actualul deținător al portofoliului. Dl Ciorbea păstrează însă o tăcere tot mai nepotrivită pentru un premier din partea căruia se așteaptă nu numai reforma, ci și măsuri limpezi pentru realizarea acesteia. ♦ Să fi uitat premierul Ciorbea de punctul de vedere al primarului cu același nume sau, pur și simplu, actualul premier își inchipuie că noua sa funcție îl scutește să-și țină promisiunile de pe vremea cînd era primarul Capitalei?

Cronicar

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42.
(foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente: 3 luni - 19.500 lei; 6 luni - 39.000 lei; 1 an - 78.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: grupul drago print
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147,
sector 5 - București; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag - 1.500 lei
La redacție: 1.000 lei